

Ministerie van Defensie

Defensie Projectenoverzicht

September 2019

Inhoudsopgave

Vorige pagina

Volgende pagina

Voorwoord	3
Inleiding	4
Opbouw	6
Tabellen	10

Materieel Projecten Zeestrijdkrachten 16

ESSM Block 2: deelname aan internationale productie	17
Instandhouding Goalkeeper	18
Instandhouding Walrusklasse onderzeeboten	19
Instandhoudingsprogramma Luchtverdedigings- en Commandofregatten (IP LC-fregatten)	20
Maritime Ballistic Missile Defence (MBMD)	21
Midlife Update Hydrografische Opnemingsvaartuigen	22
Midlife update Zr.Ms. Johan de Witt	23
Midlife upgrade BV206D (MLU BV206D)	24
Midlife upgrade Landing Craft Utility (MLU LCU)	25
Verbetering MK48 torpedo	26
Vervanging 127 mm kanon Luchtverdedigings- en Commandofregatten	27
Vervanging mijnenbestrijdingscapaciteit	28
Vervanging MK46 Lightweight Torpedo	29
Verwerving Combat Support Ship	30
ESSM Block 2: Verwerving en integratie	31
Vervanging Close-in Weapon System	32
Vervanging M-fregatten	33
Vervanging maritiem Surface-to-surface missile	34
Vervanging onderzeebootcapaciteit	35
Verwerving Softkill Torpedo Defensiesysteem	37

Materieel Projecten Landstrijdkrachten 38

Army Ground Based Air Defence System (AGBADS)	39
C-RAM en Class 1-UAV detectiecapaciteit	40
Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer), productie	41
Levensduurverlenging zwaar bergingsvoertuig	42
Midlife Update Fennek	43
Vervanging COMPATRIOT-verbindingssysteem	44
155mm Precision Guided Munition voor de PzH2000	45
Verlenging levensduur Patriot	46
Vervanging brugleggende tank	47
Midlife Update (MLU) voor het wapensysteem Infanterie gevechtsvoertuig (IGV) CV9035NL	48
Ground based Area Access Denial	49
Midlife Update (MLU) voor de Pantserhouwitser 2000NL (PzH2000NL)	50
Vervanging CBRN Detectie, Identificatie en Monitoring	51
Vervanging ESM-capaciteiten KL EOVSysteem	52
Vervanging drijvende brugslagcapaciteit	53

Inhoudsopgave

Materieel Projecten Luchtstrijdkrachten 54

AH-64D block II upgrade	55
AH-64D verbetering bewapening	56
AH-64D zelfbescherming (ASE)	57
Apache Remanufacture	58
Bouw en inrichten F135 motoronderhoudsfaciliteit (F-35)	59
Chinook Vervanging & Modernisering	60
F-16 infrarood geleide lucht-lucht raket	61
F-16 zelfbescherming (ASE)	62
F-35: Verwerving middellange tot lange afstandsraket	63
F-35: Verwerving munitie boordkanon, zelfbeschermingsmiddelen en wapenlader	64
Langer Doorvliegen F-16 – Instandhouding	65
Langer Doorvliegen F-16 – Operationele Zelfverdediging	66
Langer Doorvliegen F-16 – Vliegveiligheid & Luchtwaardigheid	67
Medium Altitude Long Endurance Unmanned Aerial Vehicle (MALE UAV)	68
Multi Ship Multi Type (MSMT) Helikopters simulatoren	69
Vervanging strategisch luchttransport en AAR (MRTT)	70
Vervanging Medium Power Radars in Wier en Nieuw Milligen	71
Levensduurverlenging MASS-radars	72
Vervanging Brandweervoertuigen	73

Projecten Defensiebreed (inclusief IT) 74

Counter Improvised Explosive Devices (C-IED)	75
Defensie Bewakings- en Beveiligingssysteem (DBBS)	76
Defensie Operationeel Kledingsysteem (DOKS)	77
Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)	79
Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)	80
Defensiebrede vervanging van ondersteunende Klein Kaliber Wapens	83
Informatie Gestuurd Optreden Koninklijke Marechaussee	84
Joint Fires	85
Militaire Satelliet Communicatie lange termijn defensiebreed (MILSATCOM)	86
Modernisering navigatiesystemen	87
Munitie t.b.v. aanvulling inzetvoorraden	88
NH-90	89
Nieuwe generatie identificatiesystemen (IFF mode 5/mode S)	92
Secure Werkplek Defensie	93
Uitbreiding ICMS/CBRN-capaciteit	94
Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)	95
Vernieuwing TITAAN	96
Vervanging mortieren 60/81mm	97
Vervanging grondterminals MILSATCOM	98
Verwerving helderheidversterkende brillen	99
Geïnstrumenteerde oefen- en trainingscapaciteit voor grondgebonden eenheden	100
Grensverleggende IT	101
Operationele infrastructuur voor de snel inzetbare eenheden van de krijgsmacht	103
Vervanging	104
Wissellaadsystemen, Trekker-opleggercombinaties en Wielbergingsvoertuigen (WTB)	105

Inhoudsopgave

Projecten Infrastructureel

106

Aanpassing Vastgoed Defensie	107
Bouwtechnische verbetermaatregelen brandveiligheid	108
Herbelegging Breda	109
Herbelegging Haagse Regio	110
Herhuisvesting DMO/Network Operations Center te Soesterberg	111
Hoger onderhoud Woensdrecht	112
Huisvesting gezondheids- en tandheelkundige centra	113
KMAR LTC fase 1, 2 en 3	114
Landelijk Opleidings- en Kenniscentrum KMar (LOKKMAR)	115
Nieuwbouw en Renovatie NATO Communications and information Agency te Den Haag (NCIA)	116
Schuifplan Ermelo	117
Gezamenlijke huisvesting AIVD-MIVD	118
Michiel Adriaanszoon de Ruyterkazerne Zeeland (MARKAZ)	119
Nieuwbouw Logistiek Centrum Soesterberg	120
Renovatie en herinrichting complex Materieellogistiek Commando (MatlogCo) in Leusden	121

Projecten in afstoting

122

Vooruitblik Investeringsprogramma

124

Bijlage: ADR rapport GrIT

127

Voorwoord

Sinds de Defensienota 2018 zijn wij hard aan de slag om te investeren in mensen, middelen en manieren. Een omvangrijk investeringsprogramma is gestart als aanvulling op de lopende projecten. Deze middelen zijn nodig om de krijgsmacht te moderniseren en de slagkracht en het informatie gestuurd optreden te versterken. Behalve in de stijgende investeringsquote is dit ook zichtbaar in dit eerste Defensie Projectenoverzicht (DPO) waarin negen nieuwe projecten zijn opgenomen ten opzichte van het Materieelprojectenoverzicht (MPO) uit 2018. Met de voorjaarsnota van mei 2019 heeft het kabinet, bovenop het geld uit het regeerakkoord, extra geld uitgetrokken om een start te maken met de uitvoering van deze prioriteiten uit het Nationaal Plan. Dit kan in de toekomst leiden tot het ophogen van enkele projecten en eventueel het toevoegen van nieuwe Defensie Materieel Proces (DMP) plichtige projecten.

Het doel van dit eerste DPO is om een integraal overzicht te geven door de rapportages van Defensie van alle grootschalige materieel-, IT- en vastgoedprojecten op te nemen in één rapportage. Deze zal gelijktijdig met de jaarlijkse Begroting op Prinsjesdag aan de Tweede Kamer worden aangeboden als

vervanging van het MPO. In lijn met de eerste Afwijkingsrapportage van het MPO begin dit jaar, zal in mei 2020 een Afwijkingsrapportage worden uitgebracht op basis van projectontwikkelingen ten opzichte van voorliggend DPO. Opvolgende versies van het DPO en afwijkingsrapportage bieden ruimte voor ontwikkelingen als gevolg van de uitwerking van het Defensie Materieelbegrotingsfonds (DMF).

In de afgelopen periode heeft de veelheid aan projecten die Defensie voert al tot concrete resultaten geleid. Zo is op het gebied van materieel het contract voor de levering van zes mijnenbestrijdingsvaartuigen getekend en is het eerste gemoderniseerde Patriot-systeem aan Defensie geleverd. Daarnaast is in 2019 wederom een stijging van de aangegane verplichtingen bij de investeringen zichtbaar. Dit is een duidelijke indicator dat Defensie weer investeert. Door de looptijd van projecten worden gestegen verplichtingen pas na een tijd gevolgd door stijgende uitgaven voor het realiseren van projecten.

Sinds 2018 wordt de nieuwe Defensie Industrie Strategie (DIS) gehanteerd om nationale veiligheidsbelangen te beschermen. Voor elk verwervingstraject

maakt Defensie een afweging voor de meest passende verwervingsstrategie, waarbij het uitgangspunt is om het beste product voor de beste prijs te verwerven en waarbij de DIS wordt gehanteerd om nationale veiligheidsbelangen te beschermen.

Wat betreft vastgoed is voor de voorbereiding en uitwerking van het Strategisch Vastgoedplan (SVP) een eerste bedrag van € 700 miljoen gereserveerd om het Defensievastgoed op lange termijn weer gezond te krijgen. Op basis van het SVP wordt voor een aantal grote objecten, naast het bestaande bouw- en onderhoudsprogramma, een revitaliseringsprogramma ontwikkeld. Wanneer projecten boven de € 25 miljoen voortkomen uit de revitalisering, volgen zij het DMP en vindt rapportage hierover plaats in het DPO. Ook wordt op basis van een inventarisatie van de legeringsgebouwen een programma opgesteld waarin vanaf 2020 de eerste fase van de hieruit voortvloeiende investeringsmaatregelen wordt opgepakt.

Er is echter nog veel te doen. Een verdere inspanning voor de vernieuwing en vervanging van de middelen (zoals materieel, IT en vastgoed) van Defensie is

van groot belang, zodat Defensie in de toekomst kan blijven beschermen wat ons dierbaar is.

De Staatssecretaris van Defensie

Dr. B. Visser

Inleiding

Projecten

Defensie investeert continu in vernieuwing en modernisering van zijn middelen. Om de verwerving en uitvoering van investeringsprojecten in goede banen te leiden en ervoor te zorgen dat het defensiegeld zo goed mogelijk wordt besteed, is zorgvuldigheid noodzakelijk. Bij investeringsprojecten groter dan € 25 miljoen op het gebied van materieel, wapensysteemgebonden informatietechnologie (IT) en vastgoed wordt het DMP gevolgd. Het markeert politieke besluitvorming en zorgt voor adequate informatievoorziening aan de Tweede Kamer, zodat een goede afweging bij de besluitvorming mogelijk is.

Het DMP bestaat bij 'kopen van de plank' uit enkele fasen, namelijk: de A-fase (behoeftestellingsfase), de B-fase (onderzoeksfase) en de D-fase (verwervingsvoorbereidingsfase). De C-fase (vervolg-onderzoeksfase) is uitsluitend aan de orde als sprake is van een ontwikkeltraject. Na de (vervolg)onderzoeksfase begint – voor niet-gemandateerde projecten - de D-fase (verwervingsvoorbereidingsfase). Na bestudering van de aanbiedingen, toetsing aan de gestelde eisen en onderhandelingen met de leveranciers, informeert Defensie door middel van een D-brief de Tweede

Kamer over de keuze voor het product en de leverancier. Na parlementaire behandeling zal Defensie de overeenkomst met de leverancier bekrachtigen. Indien er sprake is van projectomstandigheden die vallen onder de beginselen van de Regeling Grote Projecten (RGP), volgt nog een E-fase (evaluatie). Ook projecten waarbij internationaal wordt samengewerkt volgen het DMP. Daarbij kunnen zich situaties voordoen waarbij maatwerk nodig is, bijvoorbeeld omdat de overheid van een partnerland als leverancier optreedt. In dat geval wordt de Tweede Kamer hierover geïnformeerd.

Investeringsprojecten tussen de € 25 miljoen en € 100 miljoen worden na de A-fase gewoonlijk door de minister en/of staatsecretaris van Defensie gemandateerd aan de ambtelijke organisatie. Mandatering is echter ook mogelijk in het geval van eenvoudige, weinig risicovolle en politiek niet gevoelige investeringsprojecten met een grotere financiële omvang. Defensie beargumenteert dit voornemen in de A-brief aan de Tweede Kamer. Bij gemandateerde projecten ontvangt de Tweede Kamer na de A-brief géén DMP-brieven meer, maar blijft de Tweede Kamer geïnformeerd via de begroting, het jaarverslag, het DPO en een jaarlijkse

afwijkingsrapportage van het DPO. Bij niet-gemandateerde projecten wordt de Tweede Kamer na de A-brief geïnformeerd over het verdere verloop van het proces via de opeenvolgende DMP-brieven, de begroting, het jaarverslag, het DPO en via de afwijkingsrapportage van het DPO. Bij afstoting van wapens en wapensystemen geldt dat de Tweede Kamer over de verkoop wordt geïnformeerd. Materieel dat is afgestoten met een museale bestemming is hiervan uitgezonderd.

Defensie Projectenoverzicht

Dit eerste DPO is de opvolger van het MPO dat sinds 2007 jaarlijks op Prinsjesdag gelijktijdig met de begroting aan de Tweede Kamer werd aangeboden. De transformatie naar een DPO is het resultaat van de ambitie om de rapportages van Defensie meer integraal te maken (Kamerstuk 35000-X, nr. 68). Met het oog op deze integraliteit is het MPO omgevormd tot een DPO waarin ook vastgoed- en IT-projecten zijn weergegeven waarvoor in de komende vijftien jaar uitgaven zijn geraamd. Ook zijn projecten opgenomen over afstoting van overtollige wapens en wapensystemen. De Tweede Kamer wordt over de opbrengsten van de gerealiseerde verkopen geïnformeerd via het jaarverslag. Wanneer de kopende partij

openbaarmaking niet op prijs stelt of indien commerciële belangen dit noodzakelijk maken, zal dat vertrouwelijk worden behandeld. Daarnaast is een overzicht van geplande investeringsprojecten waarvoor in de komende vijftien jaar uitgaven zijn geraamd, inclusief een indicatieve fasering, als bijlage opgenomen in het DPO. Vanwege de gewijzigde uitgangspuntennotitie van het groot project Verwerving F-35 (Kamerstuk 26 488, nr. 448, Uitgangspuntennotitie zoals vastgesteld in de procedurevergadering van 7 maart 2019) is dit project van rapportage in het DPO uitgezonderd en kent het een eigen voorgangsrapportage.

Voor projecten die op basis van het DMP worden uitgevoerd blijven de reguliere DMP-brieven bestaan. Over eventuele tussentijdse wijzigingen in projecten als het gaat om product, tijd, geld wordt in het DPO of de afwijkingsrapportage van het DPO gerapporteerd.

Defensie geeft invulling aan het meer voorspelbaar en schokbestendig maken van de Defensiebegroting door het instellen van een Defensiematerieel-begrotingsfonds (DMF), waarin uitgaven aan de investeringen en de instandhouding

daarvan worden opgenomen. Met het instellen van het DMF zal het DPO mogelijk verdere wijzigingen ondergaan.

Het DPO wordt jaarlijks met Prinsjesdag aan de Tweede Kamer aangeboden. De afwijkingsrapportage van het DPO zal tegelijkertijd met het jaarverslag worden aangeboden. De DPO-afwijkingsrapportage geeft een overzicht van alle materieel-, IT- en infrastructurele projecten van meer dan € 25 miljoen in onderzoek en realisatie waarbij een significante afwijking is opgetreden.

Beide documenten worden op internet gepubliceerd via: www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/defensiematerieel/documenten

Opbouw

Het DPO geeft een overzicht van alle materieel-, IT- en vastgoedprojecten in onderzoek en realisatie waarvan de investering meer is dan € 25 miljoen, uitgesplitst per operationeel commando of naar defensiebrede toepassingen. In de tabellen is alle financiële informatie weergegeven in miljoenen euro's.

Nadere informatie is tevens van toepassing bij de grootschalige afstotingsprojecten, waarbij het alleen gaat om het nog te verkopen materieel. De verkoopwaarde is afhankelijk van de actuele staat van het te verkopen materieel en de marktomstandigheden. Uit commerciële overwegingen wordt geen informatie verstrekt over de geschatte verkoopwaarde van de afzonderlijke afstotingsprojecten.

De projectpagina's zijn opgebouwd volgens een vaste indeling. De standdatum voor de projectinformatie is 17 augustus 2019.

Projectfase

Projecten waarvan de behoeftstelling bekend gesteld is aan de Kamer met een A-brief en waarvan de wijze van realisatie wordt onderzocht, bevinden zich in de 'onderzoeksfase'. Na voltooiing van de onderzoeksfase wordt aangevangen met de voorbereidingen voor de contractuele

verplichting(en) in de 'realisatiefase'. Op het moment dat de commerciële vertrouwelijkheid van het beschikbare projectvolume voor het project niet langer gewaarborgd hoeft te worden, wordt de financiële reeks opgenomen. Zodra een wapen of wapensysteem door Defensie buiten gebruik wordt gesteld, komt het in de 'afstotingsfase'.

In de volgende figuur is gevisualiseerd hoe de projectfasen, zoals gehanteerd in dit DPO, kunnen worden gerelateerd aan de projectfasen in het DMP:

Projectfase conform DMP	Projectfase conform DPO
Behoeftstellingsfase (A-fase)	Projecten worden pas in het DPO opgenomen zodra er een A-brief is verstuurd
Onderzoeksfase (B-fase)	In onderzoek
Vervolgonderzoeksfase (C-fase)	
Verwervingsvoorbereidingsfase (D-fase)	In realisatie
Uitvoering van het project	
Evaluatiefase (E-fase)	Project afgerond / voltooid

Er kunnen zich situaties voordoen waarin het zinvol is het standaardproces aan te passen aan de karakteristieken van het project om zo de verwerving te versnellen. Dat is bijvoorbeeld aan de orde als er in de behoeftstellingsfase geen alternatieven zijn onderkend, waardoor feitelijk de vervulling van de behoefte al vaststaat. In dergelijke gevallen kan na de parlementaire behandeling van de A-brief van een niet-gemandateerd project, aangevuld met de relevante informatie die anders in de B-brief zou zijn opgenomen, zoals informatie over risico's en het al dan niet

voorhanden zijn van verwervingsalternatieven, direct de D-fase beginnen.

Wel/niet gemandateerd

Overeenkomstig het Defensie Materieel Proces (DMP) wordt onderscheid gemaakt tussen gemandateerde en niet-gemandateerde projecten. Bij gemandateerde projecten geschiedt besluitvorming op ambtelijk niveau en informeert de minister en/of de staatssecretaris van Defensie de Tweede Kamer via het DPO en de afwijkingsrapportage van het DPO. Gewoonlijk hebben gemandateerde projecten een financiële omvang tussen € 25 miljoen en € 100 miljoen. Mandatering is echter ook mogelijk in het geval van eenvoudige, weinig riskante en politiek niet-gevoelige investeringsprojecten met een grotere financiële omvang. De minister en/of de staatssecretaris van Defensie informeert de Tweede Kamer in de A-brief over het voornemen tot mandateren. Bij niet-gemandateerde projecten is de besluitvorming voorbehouden aan de minister en/of de staatssecretaris van Defensie die de Tweede Kamer aan het einde van elke DMP-fase met een brief informeert over de voortgang van het project. Daarnaast wordt de Tweede Kamer over deze projecten geïnformeerd via het DPO en de afwijkingsrapportage van het

DPO. Bij projecten boven € 100 miljoen wordt de Tweede Kamer ook geïnformeerd via de begroting en het jaarverslag.

Ook vastgoedprojecten volgen het DMP. Gezien het financiële volume zullen veel vastgoedprojecten worden gemandateerd nadat de Tweede Kamer in de A-brief geïnformeerd is over het voornemen tot mandatering. Voor de projecten DBFMO Kromhoutkazerne en DBFMO Nationaal Militair Museum geldt dat er een jaarlijkse beschikbaarheidsvergoeding wordt betaald aan het consortium dat deze infrastructuur heeft gebouwd en nu onderhoudt. De gebouwen van deze projecten zijn echter reeds in gebruik genomen en daarom staan deze projecten niet opgenomen in het DPO. Omdat Defensie vanwege de DBFMO-constructie op termijn eigenaar wordt van de gebouwen, zijn de projecten wel opgenomen als onderdeel van de investeringen in de begroting.

Naast materieel-, wapensysteemgebonden IT- en vastgoedprojecten zijn ook niet-wapensysteemgebonden IT-projecten waarvan de investering groter is dan € 25 miljoen in het DPO opgenomen.

Financiën	Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
	Oorspronkelijk							
	2019							
	2020							
	Delta-exploitatie							

Inleiding / strategisch beleidskader / opdracht

Hier wordt een korte omschrijving gegeven van de inhoud en het doel van het project. Daarbij geldt in het algemeen dat Defensie de ambitie heeft om de krijgsmacht te moderniseren en het informatie gestuurd optreden te versterken. Alle genoemde projecten dragen dan ook bij aan de inzetbaarheidsdoelen uit de Defensienota 2018.

Belangrijke wijzigingen

Hier wordt vermeld welke belangrijke wijzigingen zich hebben voorgedaan in de projecten ten opzichte van het laatste MPO of Afwijkingsrapportage. Verschuivingen in tijd en financiële aanpassingen kunnen worden veroorzaakt door een herfasering, herijking van de behoefte, prijspeilbijstellingen en/of

valutakoerscorrecties¹, verschillen in exploitatie, marktontwikkelingen bij leveranciers of budgettaire overwegingen. Bij belangrijke wijzigingen is een nadere toelichting gegeven.

Planning

Bij de planning wordt vermeld vanaf wanneer het materieel volgens de planning wordt ingevoerd bij Defensie en wanneer dat is voltooid. Dit is tevens van toepassing indien een modificatie, upgrade, update of levensduurverlengende activiteit wordt uitgevoerd. De oorspronkelijke en de huidige planning worden daarbij vermeld. Per project is de planning uit het voorgaande MPO of afwijkingsrapportage opgenomen, zodat direct zichtbaar is bij

¹ Elk project wordt jaarlijks gecompenseerd voor inflatie door middel van een prijsbijstelling en/of voor valutaschommelingen met een valutakoerscorrectie.

welke projecten er sprake is van wijzigingen van de planning.

Voor af te stoten (wapen)systemen wordt, waar mogelijk, vermeld welk materieel vanaf wanneer aangeboden wordt voor verkoop.

Overzicht financiën

Bij projecten in onderzoek worden het projectvolume en de planning van het DMP weergegeven ten opzichte van het voorgaande jaar en de oorspronkelijke planning van het project. Alle financiële informatie is vermeld in miljoenen euro's. Hierbij kunnen kleine verschillen in optellingen optreden door afronding. In eerste instantie wordt alleen de planning van de A-fase vermeld. Op basis van de A-brief wordt bij niet-gemandateerde projecten het eerstvolgende geplande DMP-document vermeld. *Zie onderstaande tabel.*

Als indicatie van het projectvolume van geplande projecten worden vijf categorieën onderscheiden (25-100, 100-250, 250-1000, 1000-2500 en > 2500).

Bij projecten in realisatie worden per project in een tabel het projectvolume (investeringsdeel) en de fasering van de kasgeldreeks opgenomen. Deze zijn in verband gebracht met het voorgaande jaar en de oorspronkelijke planning van het project. De financiële informatie is vermeld in miljoenen euro's en volgens het prijspeil van het lopende jaar. Alle projecten worden jaarlijks op het prijspeil van het lopende jaar gebracht.

Indien van toepassing is bij een aantal projecten de toegekende prijspeilbijstelling en/of valutakoerscorrectie aan het project toegevoegd. Hierdoor zijn de financiële reeksen aangepast vooruitlopend op de verwerking ervan bij de eerstvolgende projectmijlpaal. De huidige planning van het project wordt hierdoor niet beïnvloed.

Waar dit van toepassing is voor een project, is de delta-exploitatierreeks opgenomen in de financiële tabel op het projectblad. Deze delta-exploitatie geeft het verschil weer tussen de exploitatiekosten van het huidige wapensysteem en de verwachte

exploitatiekosten van het nieuwe wapensysteem zodra dat in gebruik is genomen. Samen met het investeringsdeel van het project vormt de delta-exploitatie het totale financiële volume van het project. Alleen als de delta-exploitatie toeneemt of afneemt wordt de delta-exploitatie genoemd onder het kopje "belangrijke wijzigingen".

Bij de projecten worden in de projecttabellen onder meer het oorspronkelijke en het huidige projectvolume (investeringsdeel) vermeld. Deze zijn niet rechtstreeks vergelijkbaar aangezien in de huidige volumes de prijsbijstellingen van de afgelopen jaren zijn verwerkt en er sprake kan zijn van afrondingsverschillen. Daarnaast kunnen in de periode tussen de goedkeuring van de behoefte en de daadwerkelijke verwerving van de goederen en diensten de nodige mutaties zijn verwerkt.

Deze mutaties zijn onder meer het gevolg van:

- verandering van het defensiebeleid;
- de opeenvolgende DMP-fasen waarbij de behoefte in elke volgende fase concreter wordt en waaruit kwantitatieve, kwalitatieve en financiële bijstellingen volgen;

- wijzigingen die voortvloeien uit internationale samenwerking;
- het verloop van het ontwikkeltraject, indien het nieuw te ontwikkelen materieel betreft;
- het opnemen van verschillen in exploitatie van oude en nieuwe systemen als onderdeel van het projectvolume.

Relatie met andere projecten

Hier zijn projecten vermeld die een directe of indirecte relatie hebben met het beschreven project. Gerelateerde projecten zijn alleen projecten die in dit DPO zijn opgenomen.

Niet meer opgenomen projecten

Projectomschrijving	Reden
Obsolescence Prevention Program PC-7	Voltooid

Relevante Kamerstukken

Hier wordt een opsomming gegeven van de Kamerstukken die betrekking hebben op een DMP-faseovergang van het project.

Niet meer opgenomen projecten

In onderstaand overzicht zijn de projecten opgesomd die ten opzichte van vorig jaar in dit DPO niet meer zijn opgenomen. Ieder project is voorzien van een beknopte reden waarom deze niet meer is opgenomen.

Nieuw opgenomen projecten

In onderstaand overzicht staan de investeringsprojecten die ten opzichte van het vorige MPO of de vorige afwijkingsrapportage voor de eerste keer zijn opgenomen, omdat het een nieuw project betreft waarvan een A-brief is verzonden/of omdat de financiële omvang van een reeds bestaand project groter is (geworden) dan € 25 miljoen.

Nog te verschijnen Kamerstukken

In onderstaand overzicht zijn de projecten weergegeven waarover de Tweede Kamer dit jaar nog geïnformeerd zal worden.

Nieuw opgenomen projecten

Projectbenaming	Reden
Materieelprojecten	
Wissellaadsystemen, Trekker- oplegger-combinaties en Wielbergingsvoertuigen (WTB)	Nieuwe behoefte > € 25 mln
Ground based Area Access Denial (GAAD)	Nieuwe behoefte > € 25 mln
Levensduurverlenging MASS-radars	Nieuwe behoefte > € 25 mln
Midlife Update (MLU) voor de Pantserhouwitser 2000NL (PzH2000NL)	Nieuwe behoefte > € 25 mln
Midlife Update (MLU) voor het wapensysteem Infanterie gevechtsvoertuig (IGV) CV9035NL	Behoefte is gecombineerd met Verwerving CE-pakketten IGV
Multi Ship Multi Type (MSMT) Helikopter simulatoren	Nieuwe behoefte > € 25 mln
Operationele infrastructuur	Nieuwe behoefte > € 25 mln
Vervanging Brandweervoertuigen	Nieuwe behoefte > € 25 mln
Vervanging drijvende brugslagcapaciteit	Nieuwe behoefte > € 25 mln

Nog te verschijnen Kamerstukken

Benaming
A-brief Aanvulling Standard Missile 2 Block IIIA
A-brief Vervanging All Terrain Vehicle
A-brief Vervanging Fast Raiding, Interception and Special Forces Craft (FRISC)
A-brief Nieuwbouw NH-90 Maritiem Vliegveld De Kooy
A-brief Obsolescence preventie Cougar helikopters
A-brief Instandhoudingsprogramma C-130
A-brief Vervanging Gulfstream IV
B-brief Vervanging onderzeebootcapaciteit
D-brief Verwerving Combat Support Ship

Tabellen

Het in deze tabellen vermelde projectvolume betreft het totaal van het investeringsdeel en de delta-exploitatie.

Projecten Zeestrijdkrachten In realisatiefase	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
ESSM Block 2: deelname aan internationale productie	28,3	5,3	1,9	1,8	1,8	1,8	1,7
Instandhouding Goalkeeper	34,8	34,8					
Instandhouding Walrusklasse onderzeeboten	89,7	68,5	3,1	3,6	3,3	4,6	6,7
Instandhoudingsprogramma Luchtverdedigings- en Commandofregatten (IP LC-fregatten)	185,0	117,4	35,6	13,4	6,6	8,0	4,1
Maritime Ballistic Missile Defence (MBMD)	143,7	128,6	12,0	1,1	0,9	1,0	
Midlife Update Hydrografische Opnemingsvaartuigen	34,3	8,0	17,5	8,5	0,3		
Midlife Update Zr.Ms. Johan de Witt	25 – 100	A					
Midlife upgrade BV206D (MLU BV206D)	34,2	34,2					
Midlife upgrade Landing Craft Utility (MLU LCU)	25 - 100		Commercieel vertrouwelijk				
Verbetering MK48 torpedo	191,5	90,3	17,6	17,6	16,6	5,2	21,8
Vervanging 127 mm kanon Luchtverdedigings- en Commandofregatten	100 – 250	A					
Vervanging mijnenbestrijdingscapaciteit	922,4	13,0	28,0	32,2	64,9	53,1	68,3
Vervanging MK46 Lightweight Torpedo	223,0	5,4	9,6	17,0	22,4	32,8	32,7
Verwerving Combat Support Ship	250 – 1000		Commercieel vertrouwelijk				

Projecten Zeestrijdkrachten In onderzoeksfase	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
ESSM Block 2: Verwerving en integratie	250 – 1000		B	D			
Vervanging Close-in Weapon System	100 – 250	A	B+D				
Vervanging M-fregatten	1000 – 2500		B	D			
Vervanging maritiem Surface-to-surface missile	100 – 250	A					
Vervanging onderzeebootcapaciteit	>2500	B					
Verwerving Softkill Torpedo Defensiesysteem	100 – 250	A					

Projecten Landstrijdkrachten In realisatiefase	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Army Ground Based Air Defence System (AGBADS)	100 – 250	D					
C-RAM en Class 1-UAV detectiecapaciteit	166,2	36,4	39,7	43,4	17,4	17,2	1,1
Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer), productie	821,4	801,2	20,2				
Levensduurverlenging zwaar bergingsvoertuig	36,1	5,4	1,3	5,5	8,9	3,8	3,8
Midlife Update Fennek	250 – 1000			Commercieel vertrouwelijk			
Vervanging COMPATRIOT-verbindingssysteem	39,8	36,8	2,9				
155mm Precision Guided Munitions voor de PzH2000	57,4	34,1	11,7	11,7			
Verlenging levensduur Patriot	148,1	27,4	16,7	22,7	32,3	20,4	13,3
Vervanging brugleggende tank	101,0	34,4	34,9	27,0	0,5	0,5	0,5
Midlife Update (MLU) voor het wapensysteem Infanterie gevechtsvoertuig (IGV) CV9035NL	250-1000	A	D				

Projecten Landstrijdkrachten In onderzoeksfase	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Ground based Area Access Denial	25-100	A					
Midlife Update (MLU) voor de Pantserhouwtser 2000NL (PzH2000NL)	25-100	A					
Vervanging CBRN Detectie, Identificatie en Monitoring	25-100	A					
Vervanging ESM-capaciteiten KL EOY-systeem	25-100	A					
Vervanging drijvende brugslagcapaciteit	25-100	A					

Projecten Luchtstrijdkrachten In realisatiefase	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
AH-64D block II upgrade	122,6	78,6	17,8	8,0	8,1	10,1	
AH-64D verbetering bewapening	38,5	29,1	0,4	5,9		3,1	
AH-64D zelfbescherming (ASE)	97,7	21,5	18,8	9,8	15,7	13,9	14,3
Apache Remanufacture	892,5	19,5	8,0	27,0	131,2	294,4	256,7
Bouw en inrichten F135 motoronderhoudsfaciliteit (F-35)	25-100	Commercieel vertrouwelijk					
Chinook Vervanging & Modernisering	997,3	364,3	377,5	156,6	98,9		
F-16 infrarood geleide lucht-lucht raket	49,8	24,9	5,7	9,0	5,9	3,2	0,1
F-16 zelfbescherming (ASE)	96,4	79,5	6,4	10,5			
F-35: Verwerving middellange en lange afstandsrake	123,9	3,0	1,6	34,9		68,1	16,3
F-35: Verwerving munitie boordkanon, zelfbeschermingsmiddelen en wapenlader	59,9	5,5	10,2	13,0	11,4	15,1	2,6
Langer Doorvliegen F-16 – Instandhouding	74,3	50,8	12,6	0,1	0,1	10,7	
Langer Doorvliegen F-16 – Operationele Zelfverdediging	93,3	72,5	10,5	10,2			
Langer Doorvliegen F-16 – Vliegveiligheid & Luchtwaardigheid	48,7	32,0	6,5	6,4	3,8		
Medium Altitude Long Endurance Unmanned Aerial Vehicle (MALE UAV)	384,7	44,8	44,3	60,6	52,4	15,7	15,2
Multi Ship Multi Type (MSMT) Helikopters simulatoren	25-100	A					
Vervanging Medium Power Radars in Wier en Nieuw Milligen	71,7	55,5	9,1	7,0			
Vervanging strategisch luchttransport en AAR (MRTT)	250-1000*	Commercieel vertrouwelijk					

* i.v.m. internationale afspraken worden er geen bedragen opgenomen in openbare publicaties.

Projecten Luchtstrijdkrachten In onderzoeksfase	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Levensduurverlenging MASS-radars	25-100	A					
Vervanging Brandweervoertuigen	25-100	A					

Projecten Defensiebreed In realisatiefase	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Counter Improvised Explosive Devices (C-IED)	101,0	31,8	13,5	12,7	9,4	2,8	2,8
Defensie Bewakings- en Beveiligingssysteem (DBBS)	225,1	28,5	12,0	80,4	66,0	22,6	
Defensie Operationeel Kledingsysteem (DOKS)	250-1000	Commercieel vertrouwelijk					
Defensiebrede vervanging handgedragen warmtebeeldkijkers	37,2	18,0	19,1	2,7	-0,2	-0,2	-0,2
Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)							
Voertuig 50-100-150kN	250-1000	Commercieel vertrouwelijk					
Containersystemen en subsystemen	100-250	Commercieel vertrouwelijk					
Voertuig 12kN overig en RCWS	250-1000	Commercieel vertrouwelijk					
Voertuig 12kN AirAssault	100-250	Commercieel vertrouwelijk					
Defensiebrede vervanging van ondersteunende Klein Kaliber Wapens	60,4	50,8	7,1	2,5			
Informatie Gestuurd Optreden Koninklijke Marechaussee	50,2	33,6	10,1	6,5			
Joint Fires	63,7	16,9	11,9	13,9	21,0		
Militaire Satelliet Communicatie lange termijn defensiebreed (MILSATCOM)	133,1	132,6	0,5				
Modernisering navigatiesystemen	40,4	26,5	1,3	12,7			
Munitie t.b.v. aanvulling inzetvoorraden	113,2	101,7	11,5				
NH-90	1204,6	1085,3	51,0	25,5	21,4	21,4	
Nieuwe generatie identificatiesystemen (IFF mode 5/mode S)	25-100	Commercieel vertrouwelijk					
Secure Werkplek Defensie	29,6	25,8	3,8				
Uitbreiding ICMS/CBRN-capaciteit	62,5	48,2	14,3				
Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)	261,6	144,0	80,0	37,6			
Vernieuwing TITAAAN	57,8	28,8	12,3	10,3	6,3		
Vervanging mortieren 60/8 1mm	25-100	Commercieel vertrouwelijk					
Vervanging grondterminals MILSATCOM	37,9	22,1	15,8				
Verwerving helderheidversterkende brillen	25-100	Commercieel vertrouwelijk					

Projecten Defensiebreed In onderzoeksfase	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Geïstrumenteerde oefen- en trainingscapaciteit voor grondgebonden eenheden	25-100	A					
Grensverleggende IT (GrIT)	250-1000		Commercieel vertrouwelijk				
Operationele infrastructuur	25-100	A					
Vervanging gevechtsuitrusting	25-100	A					
Wissellaadsystemen, Trekker-opleggercombinaties en Wielbergingsvoertuigen (WTB)	250-1000	A					

Infrastructurele projecten In realisatiefase	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Aanpassing vastgoed Defensie	304,6	44,2	22,1	22,1	20,7	20,7	19,8
Bouwtechnische verbetermaatregelen brandveiligheid	131,9	94,6	21,7	15,6			
Herbelegging Breda	39,3	33,4	0,4	3,4	2,1		
Herbelegging Haagse Regio	32,9	28,8	4,1				
Herhuisvesting DMO/Network Operations Center te Soesterberg	59,5	59,5					
Hoger onderhoud Woensdrecht	42,9	6,6	7,7	19,6	9,0		
Huisvesting gezondheids- en tandheelkundige centra	58,9	19,3	16,9	12,2	9,0	1,5	
KMAR LTC fase 1, 2 en 3	43,1	10,7	1,0	14,3	15,6	1,5	
Landelijk Opleidings- en Kenniscentrum KMar (LOKKMAR)	59,7	48,3	11,4				
Nieuwbouw en Renovatie NATO Communications and Information Agency te Den Haag (NCIA)	25-100	Commercieel vertrouwelijk					
Schuifplan Ermelo	66,2	56,7		5,1	3,4	1,0	

Infrastructurele projecten In onderzoeksfase	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Gezamenlijke huisvesting AIVD-MIVD	250-1000						
Michiel Adriaanszoon de Ruyterkazerne Zeeland (MARKAZ)	250-1000			D			
Nieuwbouw Logistiek Centrum Soesterberg	25-100						
Renovatie en herinrichting complex Materieellogistiek Commando (Matlogco) in Leusden	25-100						

Materieel Projecten Zeestrijdkrachten

ESSM Block 2: deelname aan internationale productie

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2017-2033
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	2017-2033
DPO '19 (huidig tijdvak)	2017-2033

Belangrijke wijzigingen

Het projectvolume is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling en valutakoerscorrectie.

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Defensie beschikt over Luchtverdedigings- en Commandofregatten (LC-fregatten) voor de ondersteuning en de beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en voor operaties in en nabij maritieme knooppunten en transportroutes. Om deze taken te kunnen uitvoeren dienen de LC-fregatten over een effectieve luchtverdediging te beschikken.

Toelichting

Technologische vooruitgang leidt tot de ontwikkeling van modernere antischipraketten. Deze raketten bereiken hogere snelheden, voeren complexere manoeuvres uit en vliegen lager boven het zeeoppervlak. Daarom bestaat de behoefte om *Evolved Sea Sparrow Missile* (ESSM) Block 1 raketten te vervangen door ESSM Block 2.

De behoeftestelling voor ESSM Block 2 is gesplitst in drie deelprojecten:

- deelname aan internationale ontwikkeling (vrijwel afgerond),
- deelname aan internationale productie,
- verwerving van raketten, integratie aan boord van LC-fregatten en inbedding van instandhouding in bedrijfsvoering Commando Zeestrijdkrachten.

Dit project betreft de deelname aan een internationaal samenwerkingsverband voor de productie als vervolg op de internationale ontwikkeling van ESSM Block 2. De kosten van het inrichten en in bedrijf houden van de productielijn voor ESSM Block 2 worden verdeeld tussen de deelnemende landen naar rato van de beoogde afname van raketten.

Relatie met andere projecten

- ESSM Block 2: Verwerving en integratie

Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftstelling ESSM Block 2: deelname aan internationale productie (A-brief) d.d. 27-10-2016 (Kamerstuk 27 830, nr. 191)

Financiën	Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
	Oorspronkelijk	25-100						
	2019	27,8	6,0	1,6	1,6	1,6	1,6	1,7
	2020	28,3	5,3	1,9	1,8	1,8	1,8	1,7

Materieel Projecten Zeestrijdkrachten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2010-2014

MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak) 2012-2021

DPO '19 (huidig tijdvak) 2012-2022

Belangrijke wijzigingen

De uitvoering van dit project zal nog een jaar langer in beslag nemen. Dit is een gevolg van het incorporeren van deze instandhoudingsactiviteiten in de bijgestelde planning voor groot onderhoudsperioden van de fregatten en de LPD's. In 2022 worden de laatste schepen voorzien van het aangepaste Goalkeeper-systeem. Het projectvolume is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

Instandhouding Goalkeeper

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Een van de hoofdlijnen van beleid is de vergroting van het expeditionaire vermogen en de inzetbaarheid van de krijgsmacht. In de maritieme context gaat het daarbij om de ondersteuning en beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en het opereren in en nabij maritieme knooppunten en transportroutes, alsmede in wateren nabij operatieterrainen op het land.

De instandhouding van het Goalkeepersysteem is van essentieel belang voor de bescherming en zelfverdediging van marineschepen, zoals M- en LC-fregatten, *Landing Platform Docks* (LPD's) en het *Joint Support Ship*, bij expeditionaire operaties op grote afstand van Nederland die zich veelal in kustwateren zullen afspelen.

Toelichting

Het Goalkeeper-systeem is ontworpen in de jaren '80, als laatste verdedigingsmiddel tegen inkomende *Anti Ship Missiles* (ASM's). Om dit zelfverdedigingssysteem voor de grotere oppervlakte-eenheden tot 2025 technisch in stand en operationeel relevant te houden, is een instandhoudingsprogramma noodzakelijk.

Relatie met andere projecten

- Instandhoudingsprogramma Luchtverdedigings- en Commandofregatten (IP LC-fregatten)

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling Instandhouding Goalkeeper (A-brief) d.d. 10-03-2010 (Kamerstuk 32 123 X, nr. 106)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	34,7	34,7					
2020	34,8	34,8					

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2015-2020
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	2015-2025
DPO '19 (huidig tijdvak)	2015-2025

Belangrijke wijzigingen

Het projectvolume is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

Instandhouding Walrusklasse onderzeeboten

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Een van de hoofdlijnen van beleid is de vergroting van het expeditionaire vermogen en de inzetbaarheid van de krijgsmacht. In de maritieme context gaat het daarbij om de ondersteuning en beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en het opereren in en nabij maritieme knooppunten en transportroutes, alsmede in wateren nabij operatieterrainen op het land. Nederlandse eenheden opereren in toenemende mate in kustwateren. De Walrusklasse onderzeeboten worden hierbij veelal in een zelfstandige rol ingezet ten behoeve van onder meer het vergaren van inlichtingen en het beschermen van de oppervlaktevloot tegen de onderwaterdreiging.

Toelichting

De onderzeeboten van de Walrusklasse zijn sinds 1990 in gebruik. Bij het ontwerp is uitgegaan van een levensduur van 25 jaar met halverwege de levensduur een moderniseringsprogramma. Om de levensduur tot tenminste 2025 te verlengen, is een aantal aanpassingen aan de onderzeeboten nodig op het gebied van veiligheid en instandhouding van de huidige capaciteiten: het Instandhoudingsprogramma Walrusklasse onderzeeboten. Het programma behelst conserveringswerkzaamheden, de vervanging van een aantal verouderde primaire sensoren (sonarfunctionaliteiten en navigatieperiscoop), de vervanging van het *Combat Management System* (CMS) en aanpassingen aan een aantal platform systeemdelen.

Relatie met andere projecten

- Modernisering navigatiesystemen
- Verbetering MK48 torpedo
- Vervanging onderzeebootcapaciteit

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling Instandhoudingsprogramma Walrusklasse onderzeeboten (A-brief) d.d. 13-06-2008 (Kamerstuk 31 200 X, nr. 129)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	89,6	66,8	5,3	4,4	7,7	5,5	
2020	89,7	68,5	3,1	3,6	3,3	4,6	6,7

Materieel Projecten Zeestrijdkrachten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2015-2019
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	2017-2022
DPO '19 (huidig tijdvak)	2017-2022

Belangrijke wijzigingen

De uitvoering van het IP LC-fregatten voor het eerste schip duurt een jaar langer als gevolg van leveringsvertraging van een essentieel deelsysteem en is naar verwachting gereed voor varende beproevingen in april 2020. Het projectvolume is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

Instandhoudingsprogramma Luchtverdedigings- en Commandofregatten (IP LC-fregatten)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Eén van de hoofdlijnen van beleid is de vergroting van het expeditionaire vermogen en van de inzetbaarheid van de krijgsmacht. In de maritieme context gaat het daarbij om de ondersteuning en beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en het opereren in en nabij maritieme knooppunten en transportroutes, alsmede in wateren nabij operatieterrainen op het land. Het versterken van de operationele capaciteiten van de LC-fregatten draagt bij aan het verbeteren van de operationele inzetbaarheid van het Commando Zeestrijdkrachten en aan het vergroten van de effectiviteit van de hoofdwapensystemen.

Toelichting

Bij het ontwerp van de LC-fregatten van de 'De Zeven provinciën'-klasse is uitgegaan van een instandhoudingsprogramma dat ongeveer halverwege de levensduur wordt uitgevoerd. De behoefte betreft de instandhouding van de platforminstallaties en sensor-, wapen- en commandosystemen van de vier LC-fregatten, zodat deze tot het einde van hun levensduur operationeel relevant, effectief inzetbaar en onderhoudbaar blijven. Het programma zal worden uitgevoerd tijdens de reeds voorziene periodes van groot onderhoud.

Relatie met andere projecten

- Instandhouding Goalkeeper
- Maritime Ballistic Missile Defence (MBMD)

Relevante Kamerstukken

- Resterende hoofdcontract Instandhoudingsprogramma LC-Fregatten d.d. 29-05-2017 (Kamerstuk 27 830, nr. 200)
- Stand van zaken van de gecombineerde onderzoeks- en verwervingsvoorbereidingsfase van het project Instandhoudingsprogramma LC-Fregatten (BD-brief) d.d. 09-12-2016 (Kamerstuk 27 830, nr. 194)
- Behoeftestelling Instandhoudingsprogramma LC-Fregatten (A-brief) d.d. 04-02-2014 (Kamerstuk 27 830, nr. 123)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	182,7	126,6	17,0	15,6	9,4	8,9	5,1
2020	185,0	117,4	35,6	13,4	6,6	8,0	4,1

Materieel Projecten Zeestrijdkrachten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2018-2021
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	2018-2022
DPO '19 (huidig tijdvak)	2018-2022

Belangrijke wijzigingen

Het aanbrengen van een SMART-L radar met *early warning* capaciteit op de LC-fregatten wordt een jaar vertraagd vanwege de directe relatie met de uitvoering van het instandhoudingsprogramma LC-fregatten. Het eerste LC-fregat met *early warning* capaciteit is naar verwachting gereed in september 2020. Het projectvolume is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

Maritime Ballistic Missile Defence (MBMD)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het onderzoek naar en de ontwikkeling van een maritieme *Ballistic Missile Defence* (BMD)-capaciteit volgt uit de Marinestudie 2005. De verwerving van deze sensorcapaciteit is als intensivering opgenomen in de beleidsbrief 2011.

Door de modificatie van de SMART-L radar op de Luchtverdedigings- en Commandofregatten (LC-fregatten) levert Nederland een belangrijke bijdrage aan de Europese en bondgenootschappelijke raketverdediging. Deze modificatie sluit aan bij de prioriteiten van de NAVO en bij het *Smart Defence* initiatief. In dit kader worden landen aangemoedigd zich toe te leggen op specifieke, hoogwaardige capaciteiten.

Toelichting

Met het project *Maritime Ballistic Missile Defence* (MBMD) worden de LC-fregatten voorzien van een SMART-L radar met aanvullende sensorcapaciteit (*early warning* capaciteit) ten behoeve van de vroegtijdige waarneming van ballistische raketten. De mogelijkheden voor internationale samenwerking worden momenteel onderzocht. Denemarken, Duitsland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk hebben concrete belangstelling getoond voor samenwerking op het gebied van *Ballistic Missile Defence*. Nederland heeft LC-fregatten met de verbeterde SMART-L radar als *early warning* sensorplatforms aangeboden aan het *Active Layered Theatre Ballistic Missile Defence* (ALTBMD) programma van de NAVO. Laatstgenoemde programma is opgegaan in het *Ballistic Missile Defence* (BMD) programma van de NAVO.

Relatie met andere projecten

- Instandhoudingsprogramma Luchtverdedigings- en Commandofregatten (IP LC-fregatten)
- Vervanging *Medium Power Radars* in Wier en Nieuw Milligen

Relevante Kamerstukken

- Brief over de resultaten van de gecombineerde B/C/D-fase d.d. 16-05-2012 (Kamerstuk 27 830, nr. 100)
- Brief over de behoeftestelling van het project MBMD d.d. 26-09-2011 (Kamerstuk 27 830, nr. 91)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	100-250						
2019	143,2	131,4	8,8	1,1	0,9	1,0	
2020	143,7	128,6	12,0	1,1	0,9	1,0	

Materieel Projecten Zeestrijdkrachten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2019-2021
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)		2019-2021
DPO '19 (huidig tijdvak)		2019-2021

Belangrijke wijzigingen

Het contract voor uitvoering van de *Midlife Update* Hydrografische Opnemingsvaartuigen is op 11 juli 2019 getekend. De instandhoudingswerkzaamheden worden uitgevoerd door Damen Shiprepair Den Helder.

Midlife Update Hydrografische Opnemingsvaartuigen

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Hydrografie betreft het verzamelen van gegevens over waterdiepte, getij, stroming, golven en de vorm en samenstelling van de zeebodem. Met het oog op de veiligheid op zee voert Defensie met de twee hydrografische opnemingsvaartuigen civiel-hydrografische taken uit die zijn vastgelegd in de wet en in internationale verdragen. De schepen kunnen bovendien in voorkomend geval worden ingezet bij expeditionair optreden zoals een amfibische operatie.

Toelichting

Defensie voert op gezette tijden onderhoud aan materieel uit, maar dit voorkomt niet dat componenten en installaties verouderen. Reeds bij het ontwerp van de hydrografische opnemingsvaartuigen is rekening gehouden met de uitvoering van een *Midlife Update* (MLU) halverwege de levensduur. De technische staat van de schepen maakt op dit moment een MLU noodzakelijk. Zonder MLU zullen de instandhoudingskosten in de loop der jaren fors toenemen en zal de inzetbaarheid van de schepen als gevolg van defecte componenten verminderen. De MLU stelt Defensie in staat om de schepen beschikbaar en de exploitatiekosten beheersbaar te houden.

De MLU betreft de technische instandhouding van de hydrografische opnemingsvaartuigen. Het betreft aanpassingen aan systemen die verouderd of aan het einde van hun levensduur zijn, of aanpassingen die noodzakelijk zijn om het materieel aan de wettelijke eisen te laten voldoen. Zo moet het systeem voor navigatie en hydrografie worden gemoderniseerd, is een vervanging van de hydrografische sensoren noodzakelijk en moeten het centrale managementsysteem en diverse subsystemen daarvan worden verbeterd.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftstelling *Midlife Update* Hydrografische Opnemingsvaartuigen (A-brief) d.d. 03-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 222)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	25-100	A					
2020	34,3	8,0	17,5	8,5	0,3		

Materieel Projecten Zeestrijdkrachten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2021-2022
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	2021-2022
DPO '19 (huidig tijdvak)	2021-2022

Belangrijke wijzigingen

Geen

Midlife update Zr.Ms. Johan de Witt

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De amfibische transportschepen (*Landing Platform Docks*, LPD's) leveren een belangrijke bijdrage aan het expeditionaire vermogen van de krijgsmacht. Defensie is met deze schepen en bijbehorende eenheden in staat gevechtskracht vanuit zee op het land uit te oefenen. Een LPD vervult bij het optreden op en vanuit zee een belangrijke rol vanwege de combinatie van commandovoerings- en transportcapaciteiten. Nationale en internationale staven geven vanaf een LPD leiding aan het geïntegreerde optreden van vloot- en marinierseenheden.

Zr.Ms. Johan de Witt beschikt over faciliteiten voor commandovoering van een maritieme (landings)operatie en over een hospitaal (*Role-2*). Beide capaciteiten zijn binnen de NAVO en de EU schaars. Ook de mogelijkheid om langdurig met meerdere helikopters te opereren maakt het LPD tot een waardevolle capaciteit.

Toelichting

Defensie voert op gezette tijden regulier onderhoud aan materieel uit, maar dit voorkomt niet dat componenten en installaties verouderen. Halverwege de levensduur van Zr.Ms. Johan de Witt is het noodzakelijk om een *Midlife Update* uit te voeren. Zonder MLU zullen de instandhoudingskosten in de loop der jaren fors toenemen en zal de beschikbaarheid van het schip verminderen als gevolg van defecte componenten. Vanwege veranderingen in de dreigingsomgeving zijn aanpassingen nodig om het schip operationeel relevant te houden. De MLU is daarom nodig om de operationele inzetbaarheid van het schip te garanderen tot het einde van de levensduur in 2032. Defensie is door de MLU in staat om de exploitatiekosten beheersbaar en het schip beschikbaar te houden.

Relatie met andere projecten

- Verwerving *Sofikill* Torpedo Defensiesysteem

Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftstelling *Midlife Update* Zr.Ms. Johan de Witt (A-brief) d.d. 03-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 221).

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	25-100	A					
2020	25-100	A					

Materieel Projecten Zeestrijdkrachten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2009
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	2019
DPO '19 (huidig tijdvak)	2019

Belangrijke wijzigingen

Het projectvolume is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

Midlife upgrade BV206D (MLU BV206D)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het CZSK heeft behoefte aan *All Terrain* Mobiliteit voor het Korps Mariniers. Hiervoor beschikt het Korps over de BV206D en gepantserde rupsvoertuigen van het type Viking. De BV206D's zijn aan het einde van hun technische levensduur. Hierdoor zijn de voertuigen verminderd inzetbaar en vertonen zij operationele tekortkomingen. Om financiële redenen is besloten de BV206D's voorlopig niet te vervangen, maar een aantal voertuigen levensduurverlengend onderhoud te geven en te moderniseren zodat zij operationeel inzetbaar blijven tot tenminste 2025.

Toelichting

De beschikbaarheid van voldoende *All Terrain* Mobiliteit is het uitgangspunt geweest bij het vaststellen van de voor het CZSK benodigde aantallen voertuigen in het project DVOW. Om operationele en financiële redenen is voor een deel van de marinierseenheden voor commandovoering, gevechtsteun en voorwaartse logistiek geen wielvoertuig als organiek voertuig opgenomen maar een gemodificeerde BV206D.

Relatie met andere projecten

- Vervanging mortieren 60/81mm

Relevante Kamerstukken

- A-brief Midlife upgrade BV206D (MLU BV206) d.d. 25-05-2010 (Kamerstuk 27 830, nr. 77)
- Brief over de vervanging van All Terrain Vehicles van het Korps Mariniers (A-brief) d.d. 16-03-2005 (Kamerstuk 27 830, nr. 30)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	33,0	32,3	0,7				
2020	34,2	34,2					

Materieel Projecten Zeestrijdkrachten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2014-2020
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	2015-2023
DPO '19 (huidig tijdvak)	2015-2023

Belangrijke wijzigingen

Geen

Midlife upgrade Landing Craft Utility (MLU LCU)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Veranderingen in de internationale veiligheidssituatie hebben geleid tot meer aandacht voor maritieme en amfibische operaties in kustwateren. Afhankelijk van de uit te voeren opdracht kan een maritieme expeditionaire taakgroep worden samengesteld uit vloot- en marinierseenheden. Om marinierseenheden vanaf een dergelijke taakgroep in te zetten op het land zijn landingsvaartuigen nodig.

Toelichting

Het project betreft de aanpassing en verbetering van de huidige vijf *Landing Craft Utilities* (LCU's). Hoewel de vervanging van de vijf vaartuigen de voorkeur had, bleek dit financieel niet haalbaar. Daarom is gekozen voor een *midlife upgrade*. Het Commando Zeestrijdkrachten gebruikt landingsvaartuigen van het type *Landing Craft Utility* (LCU) en *Landing Craft Vehicle and Personnel* (LCVP). Hiermee worden marinierseenheden en hun materieel van de amfibische transportschepen (Landing Platform Docks, LPD's) naar het strand verplaatst. Gedurende amfibische operaties verplaatst de LCU vooral groot en zwaar materieel, zoals rups- en wielvoertuigen, en logistieke voorraden. De LCVP verplaatst vooral personeel en een enkel licht voertuig. Door het aanpassen van de huidige LCU kan deze capaciteit voortaan ook materieel verplaatsen over grotere afstand en kan de LCU als ondersteuningsvaartuig worden ingezet, bijvoorbeeld als (*Floating*) *Forward Operating Base*.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief over de behoeftestelling van het project *Midlife Upgrade Landing Craft Utility* (A-brief) d.d. 01-07-2014 (Kamerstuk 27 830, nr. 132)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	25-100	A					
2020	25-100	A					

Materieel Projecten Zeestrijdkrachten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2011-2016
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	2011-2023
DPO '19 (huidig tijdvak)	2011-2025

Belangrijke wijzigingen

Het projectvolume is aangepast als gevolg van aanvullende investeringen in munitievoorraden (Kamerstuk 27830 nr. 265) op grond van het Beleidskader Inzetvoorraden (BKI) en als gevolg van valutakoerscorrectie. Tevens is de realisatieplanning van dit project met twee jaar verlengd als gevolg van de aanvullende investering.

Verbetering MK48 torpedo

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Een van de hoofdlijnen van beleid is de vergroting van het expeditionaire vermogen en de inzetbaarheid van de krijgsmacht. In de maritieme context gaat het daarbij om de ondersteuning en beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en het opereren in en nabij maritieme knooppunten, transportroutes en in wateren nabij operatieterreinen op het land. Nederlandse eenheden opereren derhalve in toenemende mate in kustwateren. Voor de verdediging op grotere afstand heeft de Nederlandse krijgsmacht onder andere onderzeeboten beschikbaar. De boten beschikken over een scala aan sensoren. Het torpedowapensysteem kan zowel tegen oppervlakte-eenheden als tegen onderzeeboten worden ingezet.

Toelichting

De Walrusklasse onderzeeboten beschikken over één wapensysteem: de torpedo. Sinds de bouw van de boten wordt het type MK48, modificatiestandaard 4 (mod 4) gebruikt. Deze is van Amerikaanse makelij en in de jaren '70 ontworpen voor inzet in diep water. De omstandigheden voor een succesvolle inzet van een torpedo zijn in ondiep water veel complexer dan de omstandigheden in diep water. De MK48 mod 4 heeft beperkte mogelijkheden kleine doelen in ondiep water te bestrijden. De MK48 mod 4 is in gebruik geweest bij de marine van Australië, Canada en de Verenigde Staten. Australië en de Verenigde Staten zijn reeds overgeschakeld op de mod 7, die beter geschikt is voor het gebruik in ondiep water.

Reserveonderdelen voor de mod 4 worden niet meer geproduceerd en zijn nu al schaars. Hierdoor stijgen de exploitatiekosten de komende jaren sterk. Dit vormt aanleiding voor verbetering van de MK48 torpedo.

Relatie met andere projecten

- Instandhouding Walrusklasse Onderzeeboten

Relevante Kamerstukken

- Brief over de aanvulling op de behoeftestelling verbetering van de MK48 Heavy Weight torpedo d.d. 30 januari 2015 (Kamerstuk 27 830, nr. 145)
- Behoeftestelling Modificatie MK48 torpedo (A-brief) d.d. 17-09-2009 (Kamerstuk 32 123 X, nr. 6)

Financiën	Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
	Oorspronkelijk	25-100						
	2019	146,1	93,4	17,7	17,9	17,1		
	2020	191,5	90,3	17,6	17,6	16,6	5,2	21,8

Materieel Projecten Zeestrijdkrachten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2019-2023
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	2019-2023
DPO '19 (huidig tijdvak)	2019-2025

Belangrijke wijzigingen

Het installeren van het nieuwe kanon wordt geïntegreerd met de planning voor de reeds voorziene periodes van groot onderhoud van de LC-fregatten. In 2021 wordt aangevangen met het vervangen van het 127 mm kanon op de eerste van vier schepen. Het tijdvak voor vervanging op alle vier LC-fregatten loopt als gevolg van integratie met de onderhoudsplanning langer door tot en met 2025.

Vervanging 127 mm kanon Luchtverdedigings- en Commandofregatten

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Defensie beschikt over Luchtverdedigings- en Commandofregatten (LC-fregatten). Dit zijn veelzijdig inzetbare marineschepen die de ruggengraat vormen van de oppervlaktevloot. Behalve voor maritieme gevechtsoperaties is het LC-fregat ook geschikt voor andere taken. Het kan bijvoorbeeld gaan om maritieme veiligheidsoperaties zoals kustwachttaken en de bestrijding van terrorisme, drugsmokkel en piraterij, en maritieme assistentietaken zoals noodhulp of evacuaties. De LC-fregatten zijn daartoe uitgerust met gelaagde sensor-, wapen- en commandosystemen voor de inzet op de korte, middellange en lange afstand. Het 127 mm kanon vormt hiervan een integraal onderdeel. Het kanon wordt ingezet tegen zeedoelen tot op een afstand van 12,5 zeemijl om te waarschuwen of te neutraliseren. Ook kan het kanon worden ingezet tegen doelen op het land ter ondersteuning van amfibische en landoperaties.

Toelichting

Bij de bouw van de LC-fregatten, rond de eeuwwisseling, zijn gebruikte 127 mm kanons geïnstalleerd. Deze kanons zijn gebouwd aan het eind van de jaren zestig van de vorige eeuw. De technische en operationele levensduur van 30 jaar is daarmee ver overschreden. Vaak zijn deze 127 mm kanons door technische problemen niet inzetbaar. Daarnaast vergt het kanon zowel aan boord als aan de wal veel onderhoud, terwijl sommige onderdelen niet langer verkrijgbaar zijn. Verder voldoen het kanon, het munitie-opvoersysteem en de munitiebergplaats op het schip niet meer aan de thans geldende arbo-eisen.

Modificatie van het kanon door middel van een instandhoudingsprogramma is geen optie. Gezien de leeftijd van de kanons zullen zich regelmatig defecten blijven voordoen. De beschikbaarheid van reservedelen zal steeds slechter worden. Daarmee wegen de kosten van instandhouding niet op tegen de baten in termen van beschikbare kanonsystemen. Vervanging van het kanon is derhalve noodzakelijk. Het project 'Vervanging 127 mm kanon' betreft de verwerving en installatie aan boord van operationele kanonsystemen voor de LC-fregatten inclusief bijbehorend (semi-)automatisch munitie-opvoersysteem, de aanpassing van de munitiebergplaats aan boord en de bijhorende *Integrated Logistic Support*.

Bij uitdienststelling van de huidige LC-fregatten zal worden onderzocht of het doelmatiger is om de nieuwe kanons aan boord te laten staan en mee te verkopen met de fregatten ofwel te demonteren en over te zetten op de vervangers van de huidige LC-fregatten.

Relatie met andere projecten

- Instandhoudingsprogramma Luchtverdedigings- en Commandofregatten (IP LC-fregatten)

Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftstelling Vervanging 127 mm kanon LC-fregatten (A-brief) d.d. 03-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 218)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	100-250						
2019	100-250	A					
2020	100-250	A					

Materieel Projecten Zeestrijdkrachten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2024-2029
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	2024-2029
DPO '19 (huidig tijdvak)	2024-2030

Belangrijke wijzigingen

In het MPO 2018 is gemeld dat de verwervingsvoorbereidingsfase (de D-fase van het DMP) in 2018 zou worden afgerond en zou leiden tot een DMP D-brief. Deze brief is 15 maart 2019 verstuurd naar de Tweede Kamer. Na behandeling van deze brief in de Tweede Kamer is op 22 mei 2019 door Nederland goedkeuring verleend aan België voor gunning van het contract. België heeft diezelfde dag het contract gegund aan het Franse bedrijf Naval Group. Het eerste mijnenbestrijdingsvaartuig wordt in 2024 aan België geleverd. Het eerste vaartuig voor Nederland volgt een jaar later. Het tijdvak voor levering van alle vaartuigen voor Nederland loopt een jaar langer door tot en met 2030.

Vervanging mijnenbestrijdingscapaciteit

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Nederland is voor haar welvaart en veiligheid afhankelijk van een vrij toegankelijke zee. Een aanzienlijk deel van de Europese en wereldwijde maritieme aan- en afvoerlijnen loopt via de havens van Rotterdam, Amsterdam en Antwerpen. Vrije toegang tot havens of nauwe zeestraten kan worden verhinderd bij dreiging van zeemijnen. Daarnaast bevinden zich in de West- en Noord-Europese wateren nog steeds veel explosieven uit de Eerste en Tweede Wereldoorlog, zoals vliegtuigbommen en oude zeemijnen. Jaarlijks worden nog veel van deze explosieven gevonden en vernietigd. Ook is de bewegingsvrijheid op zee voor militaire maritieme en amfibische operaties van groot belang. De NAVO heeft een tekort aan maritieme mijnenbestrijdingscapaciteit en heeft deze als *priority shortfall* aangemerkt. De NAVO dringt er dan ook bij Nederland op aan de Alkmaarklasse mijnenbestrijdingsvaartuigen te vervangen door een hoogwaardige capaciteit. Om te voldoen aan de inzetdoelstelling om gelijktijdig twee mijnenbestrijdingstaken te kunnen uitvoeren, verwerft Defensie zes mijnenbestrijdingsvaartuigen met onbemande mijnenbestrijdingssystemen. Dit gebeurt in de vorm van internationale samenwerking met België. Daarbij heeft België de leiding bij de gezamenlijke vervanging van de mijnenbestrijdingscapaciteit en heeft Nederland de leiding bij de gezamenlijke vervanging van de M-fregatten.

Naar aanleiding van het AO materieel van 25 april 2019 zal dit project worden meegenomen in de voorgenomen evaluatie van de Defensie Industrie Strategie die nu gepland staat over ongeveer vijf jaar. Daarnaast zal na afloop van het project in de E-fase aandacht

worden besteed aan de voor- en nadelen en de kosten en opbrengsten van deze internationale materieelverwerving.

Toelichting

Voor de bescherming van de Nederlandse vitale belangen wil Defensie gelijktijdig twee mijnenbestrijdingstaken kunnen uitvoeren: een taak voor een vaartuig op de Noordzee ten behoeve van de nationale veiligheid, en een langdurige expeditionaire operatie in bijvoorbeeld de Middellandse Zee, de noordelijke Europese kustwateren of de Perzische Golf. De expeditionaire inzet zal meestal in het kader zijn van een internationale maritieme taakgroep, bijvoorbeeld als onderdeel van de NATO Response Force. De mijnenbestrijdingsoperaties moeten ook kunnen worden uitgevoerd als er een dreiging bestaat. Dit geldt zowel voor operaties dicht bij huis als ver weg.

Relatie met andere projecten

- Vervanging M-fregatten

Relevante Kamerstukken

- Brief resultaten verwervingsvoorbereiding Vervanging mijnenbestrijdingscapaciteit (D-brief) d.d. 15-03-2019 (Kamerstuk 27 830, nr. 280)
- Brief behoeftstelling Vervanging mijnenbestrijdingscapaciteit (A-brief) d.d. 03-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 225)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	250-1000						
2019	250-1000	D					
2020	922,4	13,0	28,0	32,2	64,9	53,1	68,3

Materieel Projecten Zeestrijdkrachten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2023-2026

MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak) 2023-2026

DPO '19 (huidig tijdvak) 2023-2028

Belangrijke wijzigingen

De verwervingsvoorbereiding ten behoeve van dit project is afgerond en de verwervingsopdracht is geplaatst. De realisatieplanning van dit project is met twee jaar verlengd als gevolg van aanvullende investeringen in munitievoorraden (Kamerstuk 27 830, nr 265) op grond van het Beleidskader Inzetvoorraden (BKI).

Vervanging MK46 Lightweight Torpedo

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Deze behoefte betreft de aankoop van een toereikend aantal *lightweight torpedos* om te kunnen voldoen aan internationale afspraken in de komende jaren. Dit aantal zal worden aangevuld tot het aantal dat nodig is voor de volledige inzetambitie, zoals genormeerd in het Beleidskader Inzetvoorraden (BKI) Munitie.

Toelichting

Het enige wapen van fregatten en NH-90 maritieme gevechtshelikopters tegen onderzeeboten is de *Lightweight Torpedo* (LWT). Het wapen kan offensief worden gebruikt, maar vormt ook de kern van de zelfverdediging van fregatten tegen onderzeeboten. De LWT die Nederland gebruikt, is de MK46 torpedo. Dit wapen stamt uit de jaren zestig en is operationeel verouderd. Bovendien staat de onderhoudbaarheid onder druk.

Reservedelen worden niet meer geproduceerd en defecte onderdelen worden momenteel vervangen door tweedehands onderdelen van uit gefaseerde Amerikaanse torpedo's. Bovendien is de beschikbaarheid hiervan in toenemende mate onzeker geworden, omdat de MK46 torpedo vanuit de Verenigde Staten vanaf 2023 niet langer logistiek wordt ondersteund. Teneinde de inzetbaarheid van het Commando Zeestrijdkrachten te kunnen blijven garanderen, dienen fregatten en de NH-90's te beschikken over een effectieve LWT in voldoende aantallen.

Relatie met andere projecten

- Vervanging M-fregatten

Relevante Kamerstukken

- Brief over de behoeftestelling 'Vervanging MK46 *Lightweight Torpedo*' (A-brief) d.d. 22-06-2016 (Kamerstuk 27 830, nr. 176)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	100-250						
2019	100-250	A					
2020	223,0	5,4	9,6	17,0	22,4	32,8	32,7

Materieel Projecten Zeestrijdkrachten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2023
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)		2023
DPO '19 (huidig tijdvak)		2025

Belangrijke wijzigingen

De verwervingsvoorbereidingsfase ten behoeve van dit project is nagenoeg afgerond. Tijdens de aanbesteding is gebleken dat voor de verwervingsvoorbereiding een jaar meer tijd nodig was, zoals voor het vaststellen van de technische eisen en het uitwerken van het technisch ontwerp. Ook zal de bouw een jaar langer duren dan eerst voorzien. Het schip zal daardoor twee jaar later, in 2024, worden opgeleverd en in 2025 zal het schip operationeel inzetbaar zijn. Het budget voor dit project is verhoogd en bij de uitwerking van het ontwerp zijn keuzes gemaakt, waarbij het schip zal blijven voldoen aan de functionele eisen. Dit zal worden toegelicht in de D-brief die de Kamer, zoals nu voorzien, later dit jaar zal ontvangen.

Verwerving Combat Support Ship

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Bevoorrading op zee zorgt ervoor dat marineschepen niet vaker dan nodig voor hun bevoorrading het operatiegebied moeten verlaten en een haven moeten bezoeken. Bovendien is een eigen of bevriende haven niet altijd voorhanden en is een schip kwetsbaar in een haven bij verhoogde dreiging. Bevoorrading op zee draagt in belangrijke mate bij aan effectief expeditionair optreden, maar ook aan het efficiënt opleiden en trainen en de efficiënte voorbereiding van de gereedstelling van marineschepen.

Defensie streeft ernaar permanent een bevoorradingcapaciteit op zee operationeel beschikbaar te hebben. Bevoorradingsschepen ondersteunen marineschepen tijdens hun inzet en vergroten daarmee hun effectiviteit. Nederland beschikt momenteel over één schip dat de bevoorradingstaak op zee kan uitvoeren, het *Joint Support Ship (JSS) Zr.Ms. Karel Doorman*. Om de effectiviteit van de inzet van marineschepen van het Commando Zeestrijdkrachten te vergroten heeft Defensie behoefte aan een tweede bevoorradingsschip.

Ook is Defensie met slechts één bevoorradingsschip niet in staat periodiek bevoorradingcapaciteit op zee aan de NAVO ter beschikking te stellen, omdat dit ten koste zou gaan van de nationale bevoorradingstaak.

De onderkende behoefte heeft geleid tot de verwerving van een zogenaamd *Combat Support Ship (CSS)*. Dit is een maritieme bevoorradingcapaciteit die wereldwijd inzetbaar is en geïntegreerd kan opereren in een maritieme of amfibische taakgroep.

Toelichting

Het CSS is functioneel vergelijkbaar met het JSS, met uitzondering van de functies van het JSS op de gebieden van strategisch zeetransport en *Sea Basing*. Daarentegen moet het CSS relatief snel, vanaf 2025, operationeel inzetbaar zijn. Om dit mogelijk te maken kiest Defensie voor aansluiting bij een bestaand ontwerp, en wel dat van het JSS. Dit zorgt voor het efficiënt toepassen van reeds aanwezige kennis (*Military Off-The-Shelf, MOTS*) en is voordelig voor de instandhouding van het schip. Ook biedt het voordelen bij het opleiden en trainen van de bemanning. Het CSS is kleiner dan het JSS maar zal zoveel mogelijk overeenkomen met het JSS ten aanzien van onder andere de architectuur en inrichting van het schip, het commandosysteem (*Combat Management System*) en het gebruik van dezelfde (sub)systemen.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftstelling Verwerving *Combat Support Ship* (A-brief) d.d. 03-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 212)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	250-1000						
2019	250-1000	D					
2020	250-1000	D					

Materieel Projecten Zeestrijdkrachten

Projectfase

In onderzoek

Wel/niet gemandateerd

Twee deelprojecten gemandateerd, één deelproject niet gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2024-2027
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)		2024-2027
DPO '19 (huidig tijdvak)		2024-2027

Belangrijke wijzigingen

De onderzoeksfase van het deelproject 'integratie aan boord van LC-fregatten' duurt langer dan ten tijde van de A-brief is ingeschat. Dit heeft – op grond van de huidige inzichten – geen gevolgen voor de leverplanning van de ESSM block 2 integratie aan boord van de schepen.

ESSM Block 2: Verwerving en integratie

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Defensie beschikt over Luchtverdedigings- en Commandofregatten (LC-fregatten) en Multipurpose fregatten (M-fregatten) voor de ondersteuning en de beïnvloeding van landoperaties vanuit zee en voor operaties in en nabij maritieme knooppunten en transportroutes. Om deze taken te kunnen uitvoeren dienen de fregatten over een effectieve luchtverdediging te beschikken.

Toelichting

De dreiging van moderne antischipraketten groeit. De technologische complexiteit van deze raketten is toegenomen en deze raketten worden steeds sneller tot enkele malen de snelheid van het geluid. Tevens hebben deze raketten geavanceerde geleidingssystemen waarmee ze complexere en onvoorspelbare vluchtprofielen kunnen uitvoeren. De huidige Evolved Sea Sparrow Missile (ESSM) Block 1 luchtverdedigingsraket aan boord van de LC-fregatten zal gaandeweg steeds minder geschikt zijn voor de verdediging tegen de nieuwste generatie antischipraketten.

De in ontwikkeling zijnde ESSM Block 2 raket is de vervanger van de ESSM Block 1 raket waarmee op dit moment de LC-fregatten zijn uitgerust. In 2013 heeft Defensie besloten deel te nemen aan de internationale ontwikkeling van de ESSM Block 2 raket. Vervolgens is in 2016 besloten om deel te nemen aan de internationale productie van deze raket. Het project ESSM Block 2: Verwerving en integratie is het derde project in deze reeks en bestaat uit drie deelprojecten.

Dat zijn ten eerste de verwerving van de ESSM Block 2 raketten, ten tweede de integratie van deze luchtverdedigingsraket aan boord van de LC-fregatten en ten derde de inbedding van de instandhouding van de ESSM Block 2 raket in de bedrijfsvoering van het Commando Zeestrijdkrachten (CZSK). Het eerste deelproject 'verwerving van ESSM Block 2 raketten' (ten behoeve van de LC-fregatten en de vervangers van de huidige M-fregatten) en het derde deelproject 'inbedding van instandhouding in bedrijfsvoering CZSK' zijn gemandateerd. Het tweede deelproject 'integratie aan boord van LC-fregatten' is niet gemandateerd.

Relatie met andere projecten

- ESSM Block 2: deelname aan internationale productie
- Vervanging M-fregatten

Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftstelling ESSM Block 2: Verwerving en integratie (A-brief) d.d. 03-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 227)

Financiën	Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
	Oorspronkelijk	250-1000						
	2019	250-1000	B					
	2020	250-1000		B	D			

Projectfase

In onderzoek

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2024-2030
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	2024-2030
DPO '19 (huidig tijdvak)	2024-2030

Belangrijke wijzigingen

Geen

Vervanging Close-in Weapon System

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Van de huidige grotere oppervlakteschepen van het Commando Zeestrijdkrachten (CZSK) beschikken de Multipurpose fregatten (M-fregatten), de Luchtverdedigings- en Commandofregatten (LC-fregatten), de twee amfibische *Landing Platform Docks* (LPD's) en het bevoorradingsschip *Joint Support Ship* (JSS) over het Goalkeeper systeem voor de zelfverdediging op korte afstand tegen luchtdreigingen, waaronder antischipraketten, en kleine oppervlaktedoelen. Dit wapensysteem is in gebruik sinds de jaren tachtig. Momenteel voert Defensie een instandhoudingsprogramma uit voor dit wapensysteem dat de levensduur ervan tot 2025 verlengt. De Goalkeepers dienen dus vanaf 2025 te worden vervangen om de effectieve zelfverdediging van deze schepen te waarborgen.

De kwalitatieve behoefte bestaat uit een wapensysteem om tijdens operaties op open zee en in kustwateren op relatief korte afstand luchtdoelen en oppervlaktedoelen te kunnen bestrijden, ook bij een hoge dreiging.

Toelichting

De fregatten zijn veelzijdig inzetbare schepen en vormen de ruggengraat van de oppervlaktevloot. Behalve voor maritieme gevechtsoperaties zijn de fregatten ook geschikt voor andere taken. Het kan bijvoorbeeld gaan om maritieme veiligheidsoperaties zoals kustwachttaken en de bestrijding van terrorisme, drugsmokkel en piraterij, en maritieme assistentietaken zoals noodhulp of evacuaties.

De LPD's en het JSS zijn voor meerdere ondersteunende taken inzetbaar. Defensie bereidt verder de aanschaf voor van een tweede bevoorradingsschip (*Combat Support Ship*, CSS).

In de onderzoeksfase (B-fase) zal Defensie onderzoeken welke vervangende systemen voldoen aan de eisen, rekening houdend met de verwachte wijze van inzet van de verschillende schepen en de te verwachten dreiging. Mogelijk zullen niet alle schepen met hetzelfde wapensysteem worden uitgerust. Defensie zal daarbij de prestaties en de levensduurkosten van de verschillende mogelijke systemen afwegen tegen de voordelen van standaardisatie.

Relatie met andere projecten

- Vervanging M-fregatten
- Verwerving *Combat Support Ship*

Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftstelling Vervanging Close-In Weapon System (A-brief) d.d. 03-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 220)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	100-250						
2019	100-250	A	B				
2020	100-250	A	B				

Materieel Projecten Zeestrijdkrachten

Projectfase

In onderzoek

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2025-2027
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	2025-2027
DPO '19 (huidig tijdvak)	2025-2027

Belangrijke wijzigingen

Voor vervanging van de M-fregatten gelden kaders op operationeel, technisch en financieel vlak op grond van de internationale samenwerking met België. De resultaten van de onderzoeksfase komen niet dit jaar, maar volgend jaar beschikbaar. Dit heeft – op grond van de huidige inzichten – geen gevolgen voor de leverplanning van de nieuwe fregatten.

Vervanging M-fregatten

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

In grote delen van de wereld is sprake van toenemende maritieme militaire capaciteiten. Veel landen investeren fors in onder andere moderne raketsystemen en onderzeeboten. Het aantal niet-Westerse landen dat over onderzeeboten beschikt, neemt toe terwijl de onderzeebootbestrijdingscapaciteit van de NAVO in de afgelopen decennia is verminderd en bovendien sterk is verouderd. De NAVO heeft onderzeebootbestrijding dan ook als *priority shortfall* benoemd. Bij maritieme gevechtsoperaties zijn fregatten essentieel bij het beveiligen van kwetsbare eenheden, zoals amfibische schepen, landingsvaartuigen of mijnenbestrijdingseenheden als deze voor hun missie opereren dicht bij de kust. Zowel de Luchtverdedigings- en Commandofregatten (LC-fregatten) als de Multipurpose fregatten (M-fregatten) zijn geschikt voor het bestrijden van oppervlaktedoelen. Als het gaat om luchtverdediging bieden de LC-fregatten de meeste capaciteiten. De M-fregatten op hun beurt zijn gespecialiseerd in onderzeebootbestrijding, een taak waarvoor het LC-fregat niet specifiek is toegerust.

M-fregatten vormen in combinatie met onderzeeboten en geëmbarkeerde maritieme gevechtshelikopters (NH-90) een belangrijke capaciteit tegen de dreiging van onderzeeboten en van oppervlakteschepen. In de gelaagde verdediging tegen de dreiging van onderzeeboten is een fregat complementair aan de eigen onderzeebootcapaciteit en helikopters.

Toelichting

Fregatten zijn veelzijdig inzetbare schepen en vormen de ruggengraat van de oppervlaktevloot. Het zijn belangrijke eenheden om te zorgen

voor veiligheid op zee én voor de maritieme verdediging van het eigen en bondgenootschappelijk grondgebied inclusief het Caribische deel van het Koninkrijk. Veiligheid op zee is van belang omdat Nederland sterk afhankelijk is en blijft van onbelemmerd zeetransport. Nederland vervult een belangrijke knooppuntfunctie in de mondiale economie, inclusief de informatie-, aan- en afvoerlijnen. Behalve voor maritieme gevechtsoperaties zijn de fregatten ook geschikt voor andere taken, zoals maritieme veiligheidsoperaties waaronder terrorismebestrijding, drugsbestrijdingsoperaties, antipiraterij operaties, kustwachttaken en maritieme assistentie, zoals noodhulp of evacuaties. Om te voldoen aan de inzetdoelstelling zal Defensie twee fregatten verwerven. Dit gebeurt in de vorm van internationale samenwerking met België. Daarbij heeft Nederland de leiding bij de gezamenlijke vervanging van de M-fregatten en heeft België de leiding bij de gezamenlijke vervanging van de mijnenbestrijdingsvaartuigen.

Relatie met andere projecten

- ESSM Block 2: Verwerving en integratie
- Vervanging *Close-In Weapon System*
- Vervanging maritiem *Surface to Surface Missile*
- Vervanging mijnenbestrijdingscapaciteit
- Vervanging MK46 *Lightweight Torpedo*
- Verwerving *Softkill Torpedo* Defensiesysteem

Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftstelling Vervanging M-fregatten (A-brief) d.d. 03-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 224)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	1000-2500						
2019	1000-2500	B	D				
2020	1000-2500		B	D			

Projectfase

In onderzoek

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2024-2028
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	2024-2028
DPO '19 (huidig tijdvak)	2024-2028

Belangrijke wijzigingen

Geen

Vervanging maritiem Surface-to-surface missile

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Defensie beschikt over Luchtverdedigings- en Commandofregatten (LC-fregatten) en Multipurpose fregatten (M-fregatten). Deze fregatten kunnen opereren tot in het hoogste deel van het geweldsspectrum waarbij ze in staat moeten zijn om oppervlaktedoelen op zee op grote afstand te bestrijden. Daartoe beschikken deze fregatten momenteel over Harpoon raketten (*Surface-to-surface missile, SSM*).

De Harpoon raketten zijn in gebruik sinds de jaren zeventig en het ontwerp van het Harpoon systeem stamt uit hetzelfde decennium. Vanwege de operationele veroudering heeft het systeem inmiddels enkele beperkingen en zal het systeem de komende jaren steeds meer aan operationele effectiviteit verliezen. De fregatten dienen dan ook met een vervangende SSM-capaciteit te worden uitgerust om vijandelijke oppervlakteschepen te kunnen bestrijden en andere missies met een hoog geweldsniveau te kunnen uitvoeren.

Toelichting

Het uitgangspunt bij de kwantitatieve behoefte is de een-op-een vervanging van de huidige voorraad Harpoon raketten. De kwantitatieve behoefte is echter mede afhankelijk van de eigenschappen van het te verwerven wapensysteem. Daarom zal de kwantitatieve behoefte pas in de loop van het project definitief worden vastgesteld. Defensie doet in het openbaar geen mededelingen over aantallen bewapening.

Relatie met andere projecten

- Vervanging M-fregatten

Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftstelling Vervanging maritiem *Surface-to-surface missile* (A-brief) d.d. 03-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 216)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	100-250						
2019	100-250	A					
2020	100-250	A					

Materieel Projecten Zeestrijdkrachten

Projectfase

In onderzoek

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2027-2030
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	2027-2030
DPO '19 (huidig tijdvak)	2027-2030

Belangrijke wijzigingen

In het MPO 2018 is gemeld dat de onderzoeksfase (de B-fase van het DMP) eind 2018 zou worden voltooid en zou leiden tot een B-brief. Deze planning is bijgesteld vanwege een nader onderzoek naar de mate waarin de potentiële leveranciers bij de onderzeebootvervanging een bijdrage kunnen leveren aan de doelstellingen van de Defensie Industrie Strategie (Kamerstuk 34 225, nr. 23). De verwachting is dat de DMP B-brief dit jaar zal worden verstuurd aan de Tweede Kamer.

Vervanging onderzeebootcapaciteit

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Veel dreigingen, spanningen en conflicten zullen ook in de komende decennia een maritieme dimensie kennen. Ons land heeft groot belang bij de wereldwijde vrije doorgang op zee en moet daarom een sterke maritieme positie hebben. Zowel het garanderen van de vrije doorgang op zee als de bondgenootschappelijke verdediging vereist het beschermen van de maritieme aan- en afvoerlijnen van Nederland. Maritieme capaciteiten tot op het hoogste geweldsniveau zijn daarvoor van belang en onderzeeboten nemen hierbij een belangrijke plaats in. Onderzeeboten beschikken met de zware torpedo over een krachtige bewapening en kunnen heimelijk optreden. Dat maakt de onderzeeboot voor een potentiële tegenstander tot een wapensysteem om terdege rekening mee te houden. De belangrijkste militair-functionele eisen van de onderzeeboot zijn strategische beïnvloeding en maritieme slagkracht. Daarnaast zijn onderzeeboten waardevol bij het verzamelen van inlichtingen en speciale operaties.

De huidige Walrusklasse-onderzeeboten moeten aan het eind van het volgende decennium worden vervangen. De vervanging van de onderzeeboten is bevestigd in de Defensienota 2018. De NAVO heeft in juni 2018, in het kader van de tweejaarlijkse NATO *Defence Planning Capability Review*, bij Nederland aangedrongen op vervanging van de Walrusklasse-onderzeeboten (Kamerstuk 28 676, nr. 299).

Toelichting

Vanaf midden volgend decennium bereiken de Nederlandse onderzeeboten het einde van hun levensduur. Een verdere levensduurverlenging zou complex zijn en gepaard gaan met hoge kosten en technische risico's. Defensie richt zich daarom op de vervanging van de huidige onderzeeboten door een nieuwe, moderne en toekomstbestendige capaciteit. Om over effectieve capaciteit in het onderwaterdomein te kunnen blijven beschikken, zijn nu voorbereidingen aan de orde die een vervangingsbesluit over een aantal jaren mogelijk moeten maken. Daarbij is dan ook een analyse van de (toekomstige) veiligheidssituatie van belang. Met het oog op de later te nemen besluiten zal Defensie op basis van de behoeftestellingsbrief van 17 juni 2016 de vervangingsmogelijkheden nauwgezet in kaart gaan brengen. De A-brief markeert de overgang naar de onderzoeksfase (de B-fase van het DMP) waarin wordt nagegaan hoe aan de functionele behoefte kan worden voldaan. Dit is de eerste stap in het Defensie Materieel Proces dat Defensie hanteert om materieelinvesteringen te structureren en de Tweede Kamer daarover op gezette tijden te informeren. Defensie hecht veel waarde aan een zorgvuldige voorbereiding van besluitvorming over de vervanging van deze complexe capaciteit. Het belang van dit project wordt mede onderstreept door het besluit van de Tweede Kamer de vervanging aan te merken als 'groot project'.

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	>2500						
2019	>2500	B					
2020	>2500	B					

Vervanging onderzeebootcapaciteit

Relatie met andere projecten

- Instandhouding Walrusklasse onderzeeboten

Relevante Kamerstukken

- Brief over de behoeftestelling Vervanging Onderzeecapaciteit (A-brief) d.d. 17-06-2016 (Kamerstuk 34 225, nr.13)
- Brief van de VCD met het 'Voorstel tot aanwijzing van het project vervanging Nederlandse onderzeeboten tot een groot project, in de zin van de Regeling Grote Projecten' d.d. 09-12-2015 (Kamerstuk 34 225, nr. 2)

Materieel Projecten Zeestrijdkrachten

Projectfase

In onderzoek

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2021-2027
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	2021-2027
DPO '19 (huidig tijdvak)	2021-2027

Belangrijke wijzigingen

Geen

Verwerving Softkill Torpedo Defensiesysteem

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Vrijwel alle onderzeeboten beschikken over een grote slagkracht tegen oppervlakteschepen in de vorm van torpedo's. De huidige onderzeebootbestrijding van het CZSK richt zich op het bestrijden van vijandelijke onderzeeboten voordat zij torpedo's kunnen inzetten, bij voorkeur op grote afstand van een maritieme taakgroep. Desondanks kan het voorkomen dat een onderzeeboot een torpedo lanceert tegen een maritieme taakgroep of een afzonderlijk schip. Een verdediging tegen torpedo's is daarom noodzakelijk.

Toelichting

Een volledig torpedodefensiesysteem bestaat uit twee delen. Een systeem ter misleiding of verstoring van torpedo's (*Soft kill*) en een systeem om torpedo's uit te schakelen (*Hard kill*). Op dit moment is alleen het *Soft kill* systeem grotendeels 'van de plank' verkrijgbaar. Een effectief *Hard kill* systeem vereist nog nader onderzoek en ontwikkeling. Dit project betreft alleen de verwerving van het *Soft kill* systeem.

Relatie met andere projecten

- Vervanging M-fregatten

Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftstelling Verwerving *Soft kill* Torpedo Defensiesysteem (A-brief) d.d. 03-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 229)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	100-250						
2019	100-250	A					
2020	100-250	A					

Materieel Projecten Landstrijdkrachten

Materieel Projecten Landstrijdkrachten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2005
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	2019
DPO '19 (huidig tijdvak)	2019-2022

Belangrijke wijzigingen

Naast de noodzaak voor aanpassingen van de verbindingsmiddelen is ook gebleken dat de huidige software voor de commandovoering is verouderd. De herijking van 2019 behelst onder andere de aankoop van beveiligde dataradio's en de verwerving van nieuwe software applicaties.

Army Ground Based Air Defence System (AGBADS)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Dit project is onderdeel van het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven om te kunnen optreden op alle geweldsniveaus en er wordt invulling gegeven aan de voorgenomen modernisering van de grondgebonden luchtverdediging. Voorts past het binnen het streven om te kunnen optreden in netwerken (Network Enabled Capabilities) en de effectiviteit van de hoofwapensystemen verder te vergroten.

Dit project betreft de invoering van bevelvoering- en communicatievoorzieningen alsmede lanceersystemen voor de luchtverdediging voor middellange en korte afstand (SHORAD en V-SHORAD) voor het CLAS. Hiermee wordt een gecontroleerde en gecoördineerde inzet van de verschillende grondgebonden luchtverdedigingssystemen mogelijk. Het systeem zelf is in 2009 in gebruik genomen maar het project is nog niet volledig voltooid op het gebied van de radioverbindingen.

Toelichting

De reeks is vorig jaar commercieel vertrouwelijk gemaakt in verband met een nieuwe aanbesteding.

Relatie met andere projecten

- Midlife update Fennek

Relevante Kamerstukken

- Herijking van het Project Army Ground Based Air Defence (AGBADS) d.d. 11-10-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 261)
- Brief over de resultaten van de verwervingsvoorbereidingsfase van deel 1 fase 2, BMC4I FOC en deel 2, SSC (D-brief) d.d. 05-10-2006 (Kamerstuk 29 221, nr. 5)
- Brief over het project FGBADS (B/C-brief) d.d. 19-09-2003 (Kamerstuk 29 221, nr. 1)
- Brief inzake de resultaten van de voorstudiefase van het project TICCS (B-brief) d.d. 27-02-1998 (Kamerstuk 25 917, nr. 1)
- Brief over de behoefte aan een Command & Control systeem voor de luchtverdediging bij de Koninklijke Landmacht (A-brief) d.d. 13-06-1995 (Kamerstuk 23 900 X, nr. 82)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	100-250	D					
2020	100-250	D					

Materieel Projecten Landstrijdkrachten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2011-2014
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	2020-2023
DPO '19 (huidig tijdvak)	2020-2023

Belangrijke wijzigingen

Geen

C-RAM en Class 1-UAV detectiecapaciteit

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Om effectief te kunnen optreden is een sterke inlichtingenpositie een eerste vereiste. Inlichtingen zijn essentieel voor een goede *situational awareness* en meer in het bijzonder ook voor de bestrijding van vijandelijke grondwapens. Tot op heden kan de wapenlocatieradar (WLR) voor een deel in deze behoefte voorzien. Met het einde van de levensduur van de WLR in zijn huidige vorm ontstaat behoefte aan vervangende capaciteit. Daarnaast worden Nederlandse militaire eenheden steeds vaker geconfronteerd met dreiging van aanvallen met *Rockets, Artillery and Mortars* (RAM). Vooral de geïmproviseerde varianten van deze wapens zijn eenvoudig te verkrijgen, gemakkelijk te bedienen en vormen een significante bedreiging voor Nederlandse eenheden. Ook is er een toenemende dreiging van kleine onbemande vliegtuigen (*Class 1-UAV of drones*). De multi-missie-sensoren moeten naast de dreigingen van RAM en Class 1 UAV ook de dreiging van *Air Breathing Threats* (vliegtuigen en helikopters) en *Cruise Missies* aankunnen.

Toelichting

Het project heeft vertraging opgelopen als gevolg van latere levering van het eerste systeem. Daarnaast loopt het project langer door als gevolg van de verhoging van het aantal te leveren systemen. De latere levering van het eerste systeem is een gevolg van een langere ontwikkeltijd, en het besluit om de kwalificatie en het testen van het systeem te voltooien voordat het systeem wordt uitgeleverd.

Het eerste geteste en gekwalificeerde systeem wordt naar verwachting in juli 2021 aan Defensie overgedragen. Het aantal te verwerven systemen is in 2018 verhoogd van zeven naar negen op basis van een herziene operationele behoeftestelling. De levering van het negende en laatste systeem is voorzien in juli 2023. Deze levertijdstoppen zijn gebaseerd op contractuele verplichtingen.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling C-RAM en Class 1 UAV-detectiecapaciteit (A-brief) d.d. 21-10-2015 (Kamerstuk 27 830, nr. 161)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	100-250						
2019	100-250	A					
2020	149,6	36,4	38,6	42,3	16,3	16,1	
Delta-exploitatie	16,5		1,1	1,1	1,1	1,1	1,1

Materieel Projecten Landstrijdkrachten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2015
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)		2020
DPO '19 (huidig tijdvak)		2020

Belangrijke wijzigingen

Het projectvolume is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer), productie

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Dit project betreft de internationale ontwikkeling van een nieuw pantserwielvoertuig, de Boxer. Het betreft de ontwikkeling van een gemeenschappelijk basisvoertuig en specifieke landgebonden missiemodulen. Voor Nederland worden momenteel voor operationeel gebruik vier versies voorzien: commandopost, ambulance, vracht, en genie. In december 2006 is voor de serieproductie een contract getekend, dat de levering omvat van 200 voertuigen voor Nederland en 272 voertuigen voor Duitsland. De rijesvoertuigen zijn in 2013 geleverd. De levering van voertuigen voor operationeel gebruik is in 2014 begonnen met de ambulance-uitvoering en loopt tot 2018.

Toelichting

Het project is met een jaar verlengd in verband met de realisatie van een aanvullende behoefte voor nachtzichtapparatuur. De aanvankelijke oplossing met *Government Furnished Equipment* bleek operationeel niet te voldoen. De verwachting is dat de laatste voertuigen in 2020 voorzien zijn van de nieuwe nachtzichtapparatuur. Het projectvolume is opgehoogd met circa € 14 miljoen om de aanvullende behoefte aan nachtzichtapparatuur te realiseren zoals al gemeld in de afwijkingsrapportage van mei 2019.

Relatie met andere projecten

- Defensiebrede vervanging van ondersteunende Klein Kaliber Wapens
- Geïstrumenteerde oefen- en trainingscapaciteit voor grondgebonden eenheden
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)

Relevante Kamerstukken

- Brief over de resultaten van de verwervingsvoorbereiding van het project Groot Pantserwielvoertuig (D-brief) d.d. 18-10-2006 (Kamerstuk 26 396, nr. 63)
- Brief inzake toelichting op programma van eisen en vergelijking GTK-project met ongevraagd alternatief RDM (Piranha) (B/C-brief) d.d. 24-01-2001 (Kamerstuk 26 396, nr. 6)
- Brief inzake de noodzaak tot vervanging van de pantserrups commandovoertuigen type M-577 en pantservoertuigen YPR (A-brief) d.d. 18-04-1997 (Kamerstuk 25 000 X, nr. 74)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	250-1000						
2019	Productie: 806,3	806,3					
2020	Productie: 821,4	801,2	20,2				

Materieel Projecten Landstrijdkrachten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2014-2023
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	fase 1 :	2017-2021
	fase 2 :	2023-2024
DPO '19 (huidig tijdvak)	fase 1 :	2019-2021
	fase 2 :	2021-2026

Belangrijke wijzigingen

De contractondertekening van het project Levensduurverlenging zwaar bergingsvoertuig is met een aantal maanden vertraagd in verband met interne besluitvorming die meer tijd in beslag nam dan verwacht. Het contract is getekend in april 2019.

Levensduurverlenging zwaar bergingsvoertuig

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De voertuigen van Defensie die tijdens een operatie niet meer kunnen rijden, moeten worden geborgen. De verwerving van een bergingsvoertuig voor de CV-90 was voorzien vanaf 2014. Na de opheffing van de tankbataljons zijn voldoende Leopard-II bergingstanks beschikbaar om te worden gebruikt als bergingsvoertuig voor al het zware materieel zoals de CV-90, Boxer, Pantserhouwitser, genie- en doorbraaktank en brugleggende tank. Na de uitvoering van het levensduurverlengende onderhoud met een operationele en technische upgrade kan de Leopard-II-bergingstank tot aan het einde van de (verlengde) levensduur van het bovengenoemde zware materieel de bergingstaak vervullen. Het project wordt in twee fasen uitgevoerd: in de eerste fase worden vier Leopard-II bergingstanks gemodificeerd. In de eventuele tweede fase volgen de overige 21 voertuigen.

Toelichting

De besluitvorming over fase 2, de modificatie en levensduurverlenging van het verdere bestand zal eind 2019 plaatsvinden.

Relatie met andere projecten

- Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer), productie
- Vervanging brugleggende tank

Relevante Kamerstukken

- A-brief levensduurverlenging zwaar bergingsvoertuig d.d. 11-03-2014 (Kamerstuk 27 830, nr. 125)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	25-100	A					
2020	36,1	5,4	1,3	5,5	8,9	3,8	3,8

Materieel Projecten Landstrijdkrachten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2021-2026

MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak) 2021-2026

DPO '19 (huidig tijdvak) 2021-2026

Belangrijke wijzigingen

Geen

Midlife Update Fennek

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De veiligheidsomgeving is in de afgelopen jaren veranderd. Dreigingen zijn complexer geworden en daarbij is het belang van het snel verzamelen, verwerken en analyseren van informatie vergroot. Dit blijkt ook uit de hogere eisen die de NAVO stelt aan capaciteiten die informatie vergaren. De Fennek vervult uiteenlopende functies bij het optreden van landstrijdkrachten. De Fennek levert bijvoorbeeld een belangrijke bijdrage aan informatievergaring. Het doel van de MLU is de Fennek technisch inzetbaar en operationeel relevant te houden tijdens de resterende levensduur. De werkzaamheden omvatten een breed scala aan maatregelen voor verbetering van de functionaliteiten bescherming, vuurkracht, mobiliteit, waarneming, commandovoering, training en instandhouding. Daarnaast moeten gerelateerde simulatiesystemen worden aangepast op de wijzigingen aan de Fennek.

Toelichting

Naast informatievergaring wordt het voertuig onder andere ingezet voor commandovoering, het tactisch optreden van gevechtseenheden, vuursteun en grond-luchtverdediging. De Fennek opereert daarbij vaak in kleine verbanden, over grote afstanden, bij duisternis en in omstandigheden met hoge dreiging. Daarbij wordt een groot beroep gedaan op de zelfstandigheid en zelfredzaamheid van het voertuig en zijn bemanning.

Relatie met andere projecten

- Army Ground Based Air Defence System (AGBADS)
- Geïndstrumenteerde oefen- en trainingscapaciteit voor grondgebonden eenheden
- Joint Fires
- Midlife Update (MLU) voor het wapensysteem Infanterie gevechtsvoertuig (IGV) CV9035NL
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)

Relevante Kamerstukken

- Brief over de behoeftestelling van het project Midlife Update Fennek (A-brief) d.d. 03-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 214)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	250-1000	A					
2019	250-1000	A					
2020	250-1000	A					

Materieel Projecten Landstrijdkrachten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2010
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)		2019
DPO '19 (huidig tijdvak)		2019

Belangrijke wijzigingen

De verificatietesten die eind 2018 zijn uitgevoerd zijn niet volledig succesvol afgerond. Met name de stabiliteit van de radioverbinding is nog onvoldoende. De leverancier werkt aan een oplossing. In september 2019 worden nieuwe testen uitgevoerd. De leverancier verwacht eind 2019 het systeem af te leveren. Het projectvolume is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

Vervanging COMPATRIOT-verbindingssysteem

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Dit project is onderdeel van het beleid de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht te versterken. Het project vergroot het vermogen om op te treden in netwerken (*Network Enabled Capabilities*) en voorziet in een bijdrage aan de verdediging tegen ballistische raketten. Het project versterkt twee operationele capaciteiten van militair vermogen: effectieve inzet en hoogwaardige commandovoering.

De krijgsmacht beschikt voor de grondgebonden luchtverdediging onder meer over het Patriot grond-lucht geleide wapensysteem. Het COMPATRIOT-verbindingssysteem ondersteunt de commandovoering en vuurleiding van het Patriot-systeem. De effectiviteit van het Patriot-systeem is voor een belangrijk deel afhankelijk van dit verbindingssysteem. Het huidige COMPATRIOT-verbindingssysteem is technisch en economisch verouderd en moet worden vervangen.

Relatie met andere projecten

- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)
- Verlenging levensduur Patriot
- Vernieuwing TITAAN

Relevante Kamerstukken

- Behoeftte Vervanging COMPATRIOT-verbindingssysteem (A-brief) d.d. 08-06-2006 (Kamerstuk 30 300 X, nr. 112)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	39,4	39,1	0,3				
2020	39,8	36,8	2,9				

Materieel Projecten Landstrijdkrachten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2010-2013
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	2015-2021
DPO '19 (huidig tijdvak)	2015-2021

Belangrijke wijzigingen

De invoering van de Excalibur PGM is afgerond met een succesvolle operationele test in het najaar van 2018. De bestelling voor aanvullingen zijn opgestart. Naar verwachting worden deze in 2020/2021 geleverd. De CCF'n zijn onder contract, hetgeen begint met de Type Classificatie (periode 2019/2020) gevolgd door de levering in 2021/2022. Het projectvolume is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling en valutakoerscorrectie.

155mm Precision Guided Munition voor de PzH2000

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Dit project is onderdeel van het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven de effectiviteit van de hoofdwapensystemen verder te vergroten en op te kunnen treden op alle geweldsniveaus. De Pantserhouwitser PzH2000NL kan in hoog tempo en nauwkeurig 155 mm granaten verschieten over een afstand tot 40 kilometer. De effectiviteit en doelmatigheid van de PzH2000NL worden verder verbeterd door het gebruik van precisiemunitie. Hierdoor is minder munitie nodig om een doel uit te schakelen. Daarnaast neemt door het gebruik van precisiemunitie het risico van ongewenste nevenschade (collateral damage) af. Precisiemunitie bestaat uit twee munitiesoorten: Course Correcting Fuses (CCF's) en Precision Guided Munition (PGM). Laser geleide projectielen (behorende tot de PGM) die voldoen aan de projecteisen komen voorlopig niet op de markt.

Relatie met andere projecten

- Midlife Update (MLU) voor de Pantserhouwitser 2000NL (PzH2000NL)

Relevante Kamerstukken

- Brief Verwerving Precision Guided Munition voor Pantserhouwitsers d.d. 20-02-2015 (Kamerstuk 27 830, nr. 146)
- Brief Verwerving Precision Guided Munition voor de PzH-2000 d.d. 27-01-2015 (Kamerstuk 27 830, nr. 144)
- Behoeftestelling Precision Guided Munition voor de PzH-2000 (A-brief) d.d. 07-04-2008 (Kamerstuk 31 200 X, nr. 104)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	56,9	34,7	11,1	11,1			
2020	57,4	34,1	11,7	11,7			

Materieel Projecten Landstrijdkrachten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2017-2021

MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak) 2017-2026

DPO '19 (huidig tijdvak) 2017-2026

Belangrijke wijzigingen

De eerste PATRIOT *Fire Unit* (FU) heeft het levensduur verlengend onderhoud in de VS afgerond en is in juli 2019 in Nederland teruggekeerd en overgedragen aan de gebruiker (DGLC). De tweede FU is in februari 2019 naar de VS verscheept om het levensduur verlengend onderhoud te ondergaan. Ten behoeve van het levensduur verlengend onderhoud van de lanceerinrichtingen is inmiddels een *Letter Of Request* (LOR) aangevraagd bij de Amerikaanse overheid. Verwachting is dat eind 2019 het contract voor het levensduur verlengend onderhoud kan worden afgesloten. Het projectvolume is onder andere verhoogd in verband met de modernisering van de lanceerinrichtingen.

Verlenging levensduur Patriot

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Dit project is onderdeel van het beleid om de operationele inzetbaarheid en slagkracht van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven om te voorzien in betere bescherming van het NAVO-grondgebied en van ingezette eenheden. Ook past het binnen het streven op te kunnen optreden op alle geweldsniveaus, door middel van expeditionaire of territoriale lucht- en raketverdediging.

Defensie gebruikt het Patriot-systeem sinds 1987. Het project betreft de vernieuwing en instandhouding van componenten van de Patriot en de aan het wapensysteem verbonden apparatuur. Hierdoor zal het Patriot-systeem tenminste tot 2040 operationeel kunnen worden ingezet voor lucht- en raketverdediging.

Relatie met andere projecten

- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)
- Vervanging COMPATRIOT-verbindingssysteem
- *Army Ground Based Air Defence System* (AGBADS)
- Levensduurverlenging zwaar bergingsvoertuig

Relevante Kamerstukken

- Brief over aanschaf van Modern Man Stations d.d. 29-01-2016 (Kamerstuk 27 830, nr. 167)
- Brief over behoeftestelling verlenging levensduur Patriot (A-brief) d.d. 05-10-2015 (Kamerstuk 27 830, nr. 159)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln						
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024	
Oorspronkelijk	25-100							
2019	100,1	24,8	15,0	15,9	27,1	6,1	0,0	
2020	148,1	27,4	16,7	22,7	32,3	20,4	13,3	

Materieel Projecten Landstrijdkrachten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2004-2015

MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak) 2017-2021

DPO '19 (huidig tijdvak) 2017-2022

Belangrijke wijzigingen

Het projectvolume is verhoogd om de optie van drie additionele systemen inclusief toebehoren te realiseren. Deze additionele systemen worden in 2021, aansluitend op de initiële serie, geleverd. Het projectvolume is tevens aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

Vervanging brugleggende tank

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Brugleggers worden ingezet om tijdens operationeel optreden met zowel een hoge als lage geweldsintensiteit de mobiliteit voor de eigen eenheden te kunnen garanderen. Tijdens crisisbeheersingsoperaties treden Nederlandse eenheden op in gebieden waar overgangen moeten worden gecreëerd. Dit dient snel en met bescherming van eigen personeel te gebeuren. Zowel de Leguaanbrug op een wielonderstel als de Leguaanbrug op een Leopard kan ook voor nationale taken bij calamiteiten en rampen worden ingezet.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief over voorstudie/studie (B/C-brief) d.d. 25-06-1999 (Kamerstuk 26 645, nr. 1)
- Brief over de behoeftestelling (A-brief) d.d. 05-02-1997 (Kamerstuk 25 000 X, nr. 52)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	100-250						
2019	91,0	46,9	21,4	13,3	9,5		
2020	95,9	34,4	34,9	26,5			
Delta-exploitatie	5,1			0,5	0,5	0,5	0,5

Materieel Projecten Landstrijdkrachten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2011-2014
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	2020-2026
DPO '19 (huidig tijdvak)	2020-2026

Belangrijke wijzigingen

Geen

Midlife Update (MLU) voor het wapensysteem Infanterie gevechtsvoertuig (IGV) CV9035NL

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De behoefte omvat de *Midlife Update* (MLU) voor het wapensysteem Infanterie gevechtsvoertuig (IGV) CV9035NL om het wapensysteem technisch inzetbaar te houden tot aan het einde van de levensduur en de operationele relevantie te waarborgen binnen de huidige veiligheidscontext. Het voertuig is vanaf begin 2009 bij de gemechaniseerde eenheden ingestroomd. De levensduur is vastgesteld op 30 jaar waarvan het einde in 2039 wordt bereikt. Met de MLU blijven ook de instandhoudingskosten van de CV-90 beheersbaar. Daarnaast wordt de bescherming van de CV-90 verhoogd. Dit is noodzakelijk in verband met huidige en toekomstige dreigingen. Deze dreigingen variëren van *Explosively Formed Projectiles* (EFP) tot diverse types *Rocket Propelled Grenades* (RPG) inclusief tandem heat projectielen.

Toelichting

De projecten Verwerving CE-pakketten IGV en MLU IGV CV90 zijn om doelmatigheidsredenen samengevoegd. Tijdens de uitvoering van de MLU van het voertuig wordt de integratie van de CE-pakketten meegenomen. Deze wijze van uitvoering draagt bij aan de beperking van de risico's voor een succesvolle integratie. Met ingang van het DPO 2019 wordt alleen nog gerapporteerd over het project *Midlife Update* (MLU) voor het wapensysteem Infanterie gevechtsvoertuig (IGV) CV9035NL.

Relatie met andere projecten

- *Midlife Update Fennek*
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)

Relevante Kamerstukken

- Brief *Midlife Update* (MLU) voor het wapensysteem Infanterie gevechtsvoertuig (IGV) CV9035NL (A-brief) d.d. 11-10-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 262)
- A-brief project 'Verwerving CE-pakketten IGV' d.d. 11-11-2012 (Kamerstuk 27 830, nr. 104)
- Brief over de resultaten van de gecombineerde studie- en verwervingsvoorbereidingsfase (C/D-fase) van het project Infanterie Gevechtsvoertuig (IGV) (C/D-brief) d.d. 09-11-2004 (Kamerstuk 26 396, nr. 40)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	25-100	A					
2020	250-1000	A	D				

Materieel Projecten Landstrijdkrachten

Projectfase

In onderzoek

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2020-2026
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	n.v.t.
DPO '19 (huidig tijdvak)	2020-2026

Belangrijke wijzigingen

Het betreft een nieuwe behoefte.

Ground based Area Access Denial

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De Nederlandse krijgsmacht moet kunnen optreden in omstandigheden met een hoog geweldsniveau. Hierbij zijn effectieve hindernissen van groot belang. Dit wordt ook wel Ground based Area Access Denial (GAAD) genoemd. Met de vervulling van de behoefte zullen landeenheden beschikken over effectieve contra-mobiliteitsmiddelen om robuuste hindernissen op te werpen.

Drie deelsystemen kunnen de gehele behoefte aan GAAD-capaciteit afdekken. Het betreft Contra-mobiliteitsmunitie, Contra-mobiliteitsmunitie met een horizontaal effect en Remotely Delivered Systems die van grote afstand zo nauwkeurig mogelijk in het inzetgebied worden gebracht. Naast de scherpe munitie is ook een hoeveelheid munitie nodig voor opleiding en training. Dit betreft instructie-, exercitie- en oefenmunitie.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling project 'Ground based Area Access Denial' (DMP-A) d.d. 05-10-2018 (Kamerstuk 33 763, nr. 144)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2020	25-100	A					

Materieel Projecten Landstrijdkrachten

Projectfase

In onderzoek

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2020-2026
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	n.v.t.
DPO '19 (huidig tijdvak)	2020-2026

Belangrijke wijzigingen

Het betreft een nieuwe behoefte.

Midlife Update (MLU) voor de Pantserhouwitser 2000NL (PzH2000NL)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De PzH2000NL levert slagkracht ter ondersteuning van de manoeuvre-eenheden en ondersteunt het gevecht van de brigade in de diepte. De combinatie van hoge vuursnelheid met een hoge nauwkeurigheid, de gegarandeerde 24/7-beschikbaarheid en bescherming maken dit wapensysteem een unieke capaciteit voor het landoptreden. In alle scenario's levert de PzH2000NL gegarandeerde slagkracht.

Het doel van de MLU is de PzH2000NL technisch inzetbaar en operationeel relevant te houden tijdens de resterende levensduur. Voor het oplossen van deze technische en operationele tekortkomingen is een MLU het beste alternatief. Omdat sprake is van een bestaand wapensysteem kon in de aanloop naar deze behoeftestelling reeds een volledig pakket aan maatregelen worden geformuleerd voor de geconstateerde technische en operationele tekortkomingen.

Toelichting

De werkzaamheden omvatten onder andere het moderniseren van het elektronicaconcept en het vervangen van het interne ventilatiesysteem. Dit moet de beschikbaarheid verder verbeteren. Daarnaast wordt het laadsysteem aangepast, zodat het mogelijk wordt de reguliere vuursnelheid ook met lange dracht projectielen te behalen. Ten slotte wordt de bepantsering gemoderniseerd en wordt het zicht bij verplaatsingen bij duisternis verbeterd door aanpassing van de nachtzichtapparatuur.

Relatie met andere projecten

- 155mm Precision Guided Munition voor de PzH2000
- *Midlife Update Fennek*

Relevante Kamerstukken

- Brief 'Midlife Update (MLU) voor de Pantserhouwitser 2000NL (PzH2000NL) (A-brief) d.d. 11-10-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 263)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2020	25-100	A					

Materieel Projecten Landstrijdkrachten

Projectfase

In onderzoek

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2021-2022

MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak) 2021-2022

DPO '19 (huidig tijdvak) 2022-2023

Belangrijke wijzigingen

Beperkte beschikbaarheid van CBRN-expertise heeft geleid tot een jaar vertraging. *Military Off-The-Shelf (MOTS)* aanschaf heeft de voorkeur ondermeer om versnelling te realiseren.

Vervanging CBRN Detectie, Identificatie en Monitoring

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De veiligheidssituatie op het gebied van Chemische, Biologische, Radiologische en Nucleaire (CBRN) dreiging is de afgelopen jaren verslechterd. De verdere ontwikkeling van CBRN-strijdmiddelen zorgt voor steeds meer soorten dreigingen. Verder bestaat het gevaar van proliferatie waarbij terroristen aan de kennis en het materiaal kunnen komen voor dergelijke wapens.

De huidige Fuchs-voertuigen raken technisch en operationeel verouderd. De bescherming tegen CBRN- middelen die het voertuig biedt aan de eigen bemanning is niet toereikend voor alle moderne dreigingen. Verder kan de detectieapparatuur niet alle moderne dreigingen opsporen. Tenslotte raken de voertuigen en de detectieapparatuur versleten en dat zorgt voor hogere exploitatiekosten en verminderde inzetbaarheid. Voor het behalen van de inzetbaarheidsdoelstellingen voor de CBRN-capaciteit heeft Defensie behoefte aan twaalf CBRN-verkenningssystemen. In de loop van het project zal de wenselijkheid van een extra reservesysteem worden gezien.

Relatie met andere projecten

- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)
- Uitbreiding ICMS/CBRN-capaciteit

Relevante Kamerstukken

- Brief over de behoeftestelling van het project Vervanging CBRN Detectie, Identificatie en Monitoring (A-brief) d.d. 01-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 211)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	25-100	A					
2020	25-100	A					

Materieel Projecten Landstrijdkrachten

Projectfase

In onderzoek

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2019-2024
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	2019-2024
DPO '19 (huidig tijdvak)	2019-2025

Belangrijke wijzigingen

Er is besloten tot uitvoering van het project gezamenlijk met Duitsland. Het project is herijkt naar aanleiding van informatie uit de marktverkenning.

Vervanging ESM-capaciteiten KL EOV-systeem

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het project is onderdeel van het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past in het streven om de inlichtingenketen te versterken. Het project versterkt de volgende operationele capaciteiten van militair vermogen: gevalideerde inlichtingen, effectieve (wapen)inzet, veiligheid en zelfbescherming.

Electronic Support Measures (ESM-) capaciteiten worden gebruikt voor het opsporen, lokaliseren en identificeren van zendapparatuur en signalen in het elektromagnetische spectrum. Dit project beoogt de communicatie Elektronisch Oorlog Voering (EOV) capaciteiten meer onderlinge samenhang te geven, meer interoperabel te maken met systemen in het inlichtingennetwerk en geschikt te maken voor inzet in een joint omgeving.

Toelichting

Als onderdeel van de onderzoeksfase zijn mogelijke samenwerkingen met partnerlanden onderzocht. Er zijn diverse gesprekken gevoerd met Duitsland, waarna is vastgesteld dat een projectmatige samenwerking voor beide landen opportuun lijkt. Gezamenlijke aanschaf biedt potentieel schaalvoordelen en maakt kennisdeling op het gebied van EOV eenvoudiger. Daarnaast biedt het mogelijkheden voor toekomstige operationele samenwerking waar interconnectiviteit en interoperabiliteit essentieel is.

Voor de samenwerking met Duitsland zal Nederland optreden als Lead Nation voor de aanschaf van het ESM systeem. Op 13 december 2018 is voor de samenwerking een Letter of Intent (LoI) ondertekend door de Nederlandse en Duitse Staatsecretaris van Defensie. Details voor de samenwerking worden uitgewerkt in een Memorandum of Understanding.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief over behoeftestelling Vervanging ESM-capaciteiten KL EOV-systeem (A-brief) d.d. 13-06-2017 (Kamerstuk 27 830, nr. 202)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	25-100	A					
2020	25-100	A					

Materieel Projecten Landstrijdkrachten

Projectfase

In onderzoek

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2021-2024

MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak) n.v.t.

DPO '19 (huidig tijdvak) 2021-2024

Belangrijke wijzigingen

Het betreft een nieuwe behoefte.

Vervanging drijvende brugslagcapaciteit

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De huidige brugslagcapaciteit (vouwbrug) is sinds 1985 in gebruik bij Defensie en is vanwege financiële krapte niet eerder in aanmerking gekomen voor vervanging. De huidige vouwbrug voldoet niet aan de operationele eisen die de NAVO aan deze capaciteit stelt. Zowel het draagvermogen als de maximale stroomsnelheid zijn onder de norm. Tevens wordt het personeel en de omgeving als gevolg van de sterk verouderde techniek niet optimaal beschermd.

Met dit project wordt de huidige brugslagcapaciteit vervangen. De behoefte bestaat uit een nieuwe pontonbrug (bestaande uit midden- en eindpontons) en boten om de brug(delen) te verplaatsen en in positie te houden.

Relatie met andere projecten

- Wissellaadsystemen, Trekker-opleggercombinaties en Wielbergingsvoertuigen (WTB)

Relevante Kamerstukken

- Project Vervanging drijvende brugslagcapaciteit (A-brief) d.d. 16-09-2019 (kenmerk 2019Z17305).

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2020	25-100	A					

Materieel Projecten Luchtstrijdkrachten

Materieel Projecten Luchtstrijdkrachten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2010-2013
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	2013-2021
DPO '19 (huidig tijdvak)	2013-2021

Belangrijke wijzigingen

Een groot deel van het project is in 2019 afgerond. De gehele Nederlandse Apache vloot is naar de block-II standaard gemoderniseerd. Dit heeft bij Boeing (USA) dan wel op Vliegbasis Woensdrecht plaatsgevonden. Kleinere modificaties die gerelateerd zijn aan de block-II upgrade vinden echter nog steeds plaats. Het projectvolume is mede aangepast als gevolg van valutakoerscorrectie.

AH-64D block II upgrade

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Defensie levert een kwalitatief en technologisch hoogwaardige bijdrage aan internationale operaties op alle geweldsniveaus. De Nederlandse Apachehelikopters vormen daarvan een belangrijke component. De huidige versie van de Nederlandse Apache, de block I-versie, heeft de grenzen van haar operationele capaciteiten bereikt. De enige andere gebruiker van deze versie van de Apache, de Amerikaanse landmacht, is in hoog tempo zijn toestellen aan het moderniseren. Door de *block II upgrade* houdt Nederland operationele en logistieke aansluiting met de Verenigde Staten. De *block II upgrade* leidt tot een verbetering van de *situational awareness* van de Apache-bemanning, waardoor snel een beeld van de tactische situatie kan worden verkregen. Daarnaast kan de bemanning door de *block II upgrade* opereren in een *Network Enabled Capabilities* (NEC-) omgeving. Onderdeel van deze AH-64D block II upgrade betreft tevens het opheffen van obsolescence, aanschaf van voldoende *Test & Support Equipment* en reservedelen.

Relatie met andere projecten

- AH-64D zelfbescherming (ASE)
- Apache *Remanufacture*
- *Joint Fires*
- Nieuwe generatie identificatiesystemen (IFF mode 5/mode S)

Relevante Kamerstukken

- Brief project Apache block II upgrade; gecombineerde (voor) studie- en verwervingsvoorbereidingsfase (B/C/D-brief) d.d. 28-10-2009 (Kamerstuk 27 830, nr. 67)
- Brief DMP A-fase (A-brief) d.d. 30-10-2008 (Kamerstuk 27 830, nr. 56)
- Brief modificeren vijf reservetoestellen d.d. 29-05-2008 (Kamerstuk 27 830 X, nr. 54)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	100-250						
2019	121,2	87,5	17,1	6,9		9,8	
2020	122,6	78,6	17,8	8,0	8,1	10,1	

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2012-2014
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)		2012-2023
DPO '19 (huidig tijdvak)		2012-2023

Belangrijke wijzigingen

Aanpassing van het projectvolume heeft geleid tot aanvullende bestellingen van Hellfire-raketten. Door de grote (internationale) vraag naar deze raketten vindt de levering gefaseerd plaats. De laatste levering wordt in 2023 verwacht. Het projectvolume is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling en valutakoerscorrectie.

AH-64D verbetering bewapening

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Bij de invoering van de Apache in 1996 is een munitiepakket verworven waarbij als uitgangspunt het optreden in reguliere conflicten is gehanteerd. Tijdens recente operaties is gebleken dat dit munitiepakket niet optimaal aansluit bij asymmetrische operaties, zoals deze in Irak en Afghanistan zijn uitgevoerd. Het pakket voldoet niet aan de eisen die tegenwoordig worden gesteld aan precisie en proportionaliteit. Een deel van het munitiepakket heeft daarnaast in 2012 het einde van de technische levensduur bereikt. Tenslotte hebben diverse technologische ontwikkelingen geleid tot nieuwe munitietypen die beter geschikt zijn voor het huidige militaire optreden. Deze combinatie van factoren maakt een herziening van het munitiepakket noodzakelijk. De behoeftestelling bestaat uit aanschaf van Hellfire-raketten en lasergeleide 70 mm raketten (inclusief oefenmunitie).

Relatie met andere projecten

- *Joint Fires*

Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftestelling verbetering bewapening Apache helikopter (A-brief) d.d. 11-12-2009 (Kamerstuk 27 830, nr. 68)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	38,8	32,7	0,4	5,8			
2020	38,5	29,1	0,4	5,9		3,1	

Materieel Projecten Luchtstrijdkrachten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2009-2013
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	2013-2025
DPO '19 (huidig tijdvak)	2013-2025

Belangrijke wijzigingen

Het verwerken van de Nederlandse eisen voor de beschermingsmiddelen tegen infraroodgeleide luchtdoelraketten heeft geresulteerd in een vertraging van een deelcontract van dit project. Verder is gebleken dat de *US Army* de beschermingsmiddelen tegen radargeleide luchtdoelraketten pas op een later tijdstip op de huidige *US Army* AH-64D aanbrengt. Hierdoor is het voor Nederland niet meer kosteneffectief om deze middelen nog aan te brengen op de huidige Nederlandse AH-64D vloot. Daarom is besloten deze middelen pas aan te brengen tijdens het project *Apache Remanufacture*. De projectvolumereeks is hierop aangepast. Het projectvolume is mede aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling en valutakoerscorrectie.

AH-64D zelfbescherming (ASE)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Defensie levert een kwalitatief en technologisch hoogwaardige bijdrage aan internationale operaties in alle delen van het geweldsspectrum. De Nederlandse Apache-helikopters vormen daarvan een belangrijke component. Geavanceerde elektronische zelfbeschermingsmiddelen tegen lucht- en grondgebonden luchtverdedigingssystemen dragen in belangrijke mate bij aan de operationele bewegingsvrijheid en vergroten de overlevingskansen van de bemanning en het toestel. Effectieve zelfbescherming is mede bepalend voor succesvol en langdurig optreden. Bij de aanschaf van de Apachegevechtshelikopter in de jaren negentig van de vorige eeuw konden de toestellen nog niet worden voorzien van een geïntegreerd zelfbeschermingssysteem tegen verschillende typen luchtafweersystemen. De apparatuur van de Apache bood toen slechts bescherming tegen oudere radargeleide luchtafweersystemen. Voor de operaties in Irak en Afghanistan zijn als tijdelijke oplossing dertien Apache *Modular Aircraft Survivability Equipment* systemen aangeschaft tegen infraroodgeleide luchtdoelraketten. Met het project AH-64D zelfbescherming (ASE) krijgen de Apaches een geïntegreerd zelfbeschermingssysteem tegen verschillende en moderne typen luchtafweersystemen. De modificatie wordt uitgevoerd op het Logistiek Centrum Woensdrecht in combinatie met het reguliere groot onderhoud en andere voorziene modificaties.

Relatie met andere projecten

- AH-64D *block II* upgrade
- Apache *Remanufacture*
- Chinook Vervanging & Modernisering

Relevante Kamerstukken

- Brief voorstudiefase DMP (B-brief) d.d. 01-07-2011 (Kamerstuk 27 830, nr. 89)
- Brief DMP A-fase (A-brief) d.d. 04-01-2008 (Kamerstuk 31 200 X, nr. 83)
- Brief modernisering Apache-helikopters (A/B/C/D-brief) d.d. 21-11-2003 (Kamerstuk 29 200 X, nr. 52)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	100-250						
2019	94,0	28,5	18,0	1,6	15,1	13,4	13,9
2020	97,7	21,5	18,8	9,8	15,7	13,9	14,3

Materieel Projecten Luchtstrijdkrachten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2018-2025
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	2018-2025
DPO '19 (huidig tijdvak)	2018-2025

Belangrijke wijzigingen

Dit project verloopt via *Foreign Military Sales*, waarbij verwerving via de overheid van de Verenigde Staten plaatsvindt. Defensie heeft hiertoe in 2018 een *Letter of Offer and Acceptance* ondertekend. Daarmee is vastgelegd dat Nederland meelift op de Amerikaanse US Army Remanufacture contracten en zodoende schaalvoordelen kan behalen. De eerste AH-64D worden eind 2020 naar de Verenigde Staten gestuurd om daar te worden gemoderniseerd. De eerste Nederlandse Apache in de AH-64E configuratie wordt medio 2022 verwacht.

In 2019 is besloten om de Nederlandse VHF radio niet in te laten bouwen in de AH-64E configuratie. Er dient wel een vervangende radio te komen. De focus hierbij is gericht op gemeenschappelijkheid met de US Army AH-64E Apache configuratie. Het project heeft ook als opdracht om een Apache AH-64E simulator (*Longbow Crew Trainer*) aan te schaffen. Uit het project *Multi Ship Multi Type* (MSMT) Helikopters en Simulatoren wordt projectvolume voorzien voor Apache Remanufacture om een tweede LCT in dezelfde configuratie aan te schaffen.

Het projectvolume is mede aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

Apache Remanufacture

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De inzet van de AH-64D wordt gaandeweg bemoeilijkt door technische en operationele factoren. Dit leidt nu al tot operationele beperkingen in omstandigheden met een hoge dreiging. De beperkingen zullen nog toenemen vanwege snelle technologische ontwikkelingen. De Amerikaanse krijgsmacht (*US Army*), de belangrijkste gebruiker van de Apache, moderniseert vanwege de technische en operationele beperkingen haar Apachevloot van de AH-64D naar de AH-64E. Verbeteringen zullen daarom alleen nog worden doorgevoerd op de AH64E waardoor de AH-64D snel verder aan operationele relevantie zal verliezen. De US Army stopt met de ondersteuning van de AH-64D waardoor de instandhoudingskosten van de verouderde AH-64D fors zullen stijgen. De US Army biedt een Remanufacture programma aan waarmee de helikopter gemoderniseerd wordt naar de nieuwe E-standaard. Remanufacture houdt in dat de bestaande AH-64D helikopters worden herbouwd, gereviseerd en voorzien van nieuwe rompen, transmissies en rotorbladen. Ook wordt het vermogen van de motoren vergroot. Tevens voegt de fabrikant gedurende het programma nieuwe en moderne missie-uitrusting toe. Componenten uit de bestaande AH-64D helikopters worden zoveel mogelijk hergebruikt. Tijdens de uitvoering van het programma kan de beschikbaarheid van de AH-64D helikopters tijdelijk teruglopen. Door deel te nemen aan het Remanufacture programma beschikt Defensie vanaf begin 2025 over een operationeel relevante, kosteneffectieve en toekomstbestendige Apachevloot.

Relatie met andere projecten

- AH-64D *block II upgrade*
- AH-64D verbetering bewapening
- AH-64D zelfbescherming (ASE)
- Chinook Vervanging & Modernisering
- *Multi Ship Multi Type* (MSMT) Helikopters en Simulatoren

Relevante Kamerstukken

- Kamerbrief project 'Apache Remanufacture' (D-brief) d.d. 30-05-2018 (Kamerstuk 27 830 nr. 234)
- Behoeftestelling project 'Apache Remanufacture' (A-brief) d.d. 01-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 209)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	250-1000						
2019	868,1	22,6	5,7	26,0	121,1	294,0	267,0
2020	855,4	19,5	8,0	27,0	130,3	292,6	253,6
Delta-exploitatie	37,2				0,9	1,8	3,1

Materieel Projecten Luchtstrijdkrachten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2015-2019
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	2015-2020
DPO '19 (huidig tijdvak)	2015-2020

Belangrijke wijzigingen

Eind mei is door de Raad van State de systematiek van de Programmatische Aanpak Stikstof-regeling verworpen. De voor dit project verstrekte natuurvergunning was op deze regeling gebaseerd. Op dit moment wordt Rijksbreed geïnventariseerd wat de impact is van de uitspraak en worden oplossingsrichtingen verkend.

Bouw en inrichten F135 motoronderhoudsfaciliteit (F-35)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het project Bouw en inrichten F135 motoronderhoudsfaciliteit (F-35) heeft tot doel het tijdig bouwen en inrichten van een nieuwe F-35 motorenonderhoudsfaciliteit op locatie Logistiek Centrum Woensdrecht (LCW). Nederland is een van de landen die eind 2014 door het Pentagon zijn aangewezen om tijdens de levensduur van de F-35 motoronderhoud te gaan verzorgen. Dit zal plaatsvinden op het LCW, en betreft het onderhoud aan motoren van alle F-35 gebruikers. De werklast wordt daarbij verdeeld tussen de verschillende onderhoudsfaciliteiten in de wereld. Sinds begin 2016 is daarvoor een vastgoedproject op het LCW in uitvoering. Het betreft de nieuwbouw van een onderhoudswerkplaats voor de F135-motoren en een proefdraaiopstelling om deze motoren te testen. Daarnaast hoort de verwerving van de benodigde gereedschappen en testapparatuur, het trainen van het personeel en het kwalificeren van de faciliteit tot het project. Voorts dienen binnen dit project overeenkomsten te worden aangegaan met Pratt & Whitney (P&W) en de beoogde private partner StandardAero over de toekomstige samenwerking. De investering wordt gefinancierd door Defensie (50%), Economische Zaken (25%) en de provincie Noord-Brabant (25%).

Toelichting

De uitvoering van de bouwwerkzaamheden voor de beide gebouwen verloopt nog steeds volgens de bijgestelde planning. De werkplaats zelf wordt begin november in gebruik genomen, de proefdraaiopstelling in de zomer van 2020. De verwerving van de daarvoor benodigde gereedschappen en werkplaatsinrichting is ook in gang gezet, met een geplande levering van begin november. Nog dit najaar wordt een overeenkomst afgesloten met StandardAero voor het gebruik van de infrastructuur en middelen. Het opleidings- en kwalificatietraject van het betrokken personeel start begin 2020, zodat de gehele faciliteit medio volgend jaar daadwerkelijk gereed is voor het uitvoeren van onderhoudswerkzaamheden aan de F135.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief Provincie medefinanciering motorenonderhoud te Woensdrecht d.d.11-12-2015 (Kamerstuk 26 488, nr. 399)
- Brief over bouw en inrichten F-35 motorenonderhoudsfaciliteit d.d. 28-10-2015 (Kamerstuk 26 488, nr. 397)
- Brief Ontwikkelingen in het project Verwerving F-35 d.d. 18-06-2015 (Kamerstuk 26 488, nr. 390)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2020	25-100*						

* commercieel vertrouwelijk

Materieel Projecten Luchtstrijdkrachten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2014-2018
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	2016-2023
DPO '19 (huidig tijdvak)	2016-2023

Belangrijke wijzigingen

Amendment 4 en 5 op de Letter of Offer and Acceptance (LOA) zijn getekend. Dit betreft diverse kleinere aanpassingen binnen de huidige LOA-waarde, zoals aanleveren van zelfbeschermingsmiddelen en US Army ondersteuning voor de zes te moderniseren CH-47F toestellen, aanvulling mission equipment en toevoeging van initiële instandhouding simulatoren.

Amendment 6 is in voorbereiding. Dit betreft het upgraden van het Blue Force Tracking systeem binnen de huidige LOA-waarde.

In het kader van de modernisering van de huidige zes CH-47F toestellen zijn inmiddels conform het contract twee toestellen voor het ombouwprogramma bij de leverancier aangeleverd. Implementatie van het Advanced Threat IR Countermeasures (ATIRCM) systeem is vertraagd. Het bestaande systeem wordt niet meer geproduceerd en heeft vanwege obsolescentie een herontwerp nodig. Door de US Army moet hiervoor een nieuw verwervingstraject met de leverancier worden opgestart.

Het projectvolume is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling en valutakoerscorrectie.

Chinook Vervanging & Modernisering

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Defensie beschikt over elf verouderde CH-47D en zes recenter verworven CH-47F(NL) Chinook-helikopters. Met de begroting voor 2015 heeft het kabinet extra geld beschikbaar gesteld voor de verbetering van de inzetbaarheid en het voortzettingsvermogen van de krijgsmacht. Een van de maatregelen is de uitbreiding van de Chinookcapaciteit met drie toestellen tot in totaal twintig. Het project "Chinook Vervanging & Modernisering" betreft de verwerving van veertien nieuwe CH-47F MYII CAAS Chinook helikopters voor de vervanging van de elf oudere CH-47D toestellen en de uitbreiding van de vloot, alsmede de standaardisatie van de Chinookvloot door de modernisering van de huidige zes CH-47F(NL). De toestellen kunnen naar verwachting tot 2045 worden ingezet als tactische transporthelikoptercapaciteit van Defensie. Het project Chinook "Vervanging en Modernisering" zal gedurende de transitieperiode leiden tot een verlaagde inzetbaarheid van de Chinook.

Toelichting

Het project betreft de verwerving via *Foreign Military Sales* (FMS) van 14 nieuwe CH-47F *Multi Year II Common Avionics Architecture System* (MYII CAAS) Chinooks conform de standaard versie van de US Army, met enkele noodzakelijke Nederlandse modificaties (luchtvaarteseisen en operationele effectiviteit). De modificaties kunnen grotendeels tijdens het reguliere productieproces worden aangebracht (het risico op verstoring wordt laag ingeschat), enkele worden als *Post Production Modification* na aflevering in de VS uitgevoerd.

Daarnaast is in een combinatie met FMS via *Direct Commercial Sales* (DCS) bij Boeing het ombouwprogramma gecontracteerd, waarmee de zes huidige F-modellen naar de MYII CAAS configuratie worden omgebouwd.

Het eerste toestel wordt in april 2020 geleverd, deze wordt initieel voor afronding van de certificering gebruikt. Aansluitend worden twee toestellen per maand geleverd. Zes toestellen worden op Ft. Hood (Texas, VS) geplaatst om daar de vliegerconversie en opleiding onderhoudspersoneel te ondersteunen. Dit loopt tot tweede helft van 2021. Vanaf begin 2021 worden de eerste nieuwe toestellen in Nederland verwacht. Het ombouwprogramma van de zes F-modellen zal medio 2021 zijn afgerond. In de eindsituatie blijven vijf toestellen op Ft. Hood staan voor training en oefening en zijn 15 toestellen op vliegbasis Gilze-Rijen gestationeerd.

Relatie met andere projecten

- *Multi Ship Multi Type* (MSMT) Helikopters simulatoren

Relevante Kamerstukken

- Brief Chinook Vervanging en modernisering (B,C,D-brief) d.d. 07-09-2015 (Kamerstuk 27 830, nr. 157)
- Behoeftestelling project *Chinook Midlife Update* (A-brief) d.d. 16-05-2011 (Kamerstuk 27 830, nr. 101)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	250-1000						
2019	989,4	360,8	167,8	136,4	238,4	73,0	13,0
2020	997,3	364,3	377,5	156,6	98,9		

Materieel Projecten Luchtstrijdkrachten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2015-2019

MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak) 2015-2019

DPO '19 (huidig tijdvak) 2015-2020

Belangrijke wijzigingen

Als gevolg van integratieproblemen op de F-16 moet er aangepaste software worden ontwikkeld. Het einde van het project is nu geprognosticeerd in 2020. Het projectvolume is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling en valutakoerscorrectie.

F-16 infrarood geleide lucht-lucht raket

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Bij het optreden op het hoogste geweldsniveau is het noodzakelijk eerst een luchtoverwicht te bevechten en te behouden. Daarvoor dienen vijandelijke luchtverdedigingssystemen, zowel grondgebonden systemen als vliegtuigen, te worden uitgeschakeld. De potentiële dreiging die uitgaat van de vijandelijke gevechtsvliegtuigen is toegenomen. Om weerstand te kunnen bieden aan deze toestellen zijn onder andere infraroodgeleide (IR) raketten nodig. De huidige raketten zijn echter operationeel verouderd en aan het eind van de technische levensduur. Deze dienen daarom te worden vervangen door verbeterde IR-geleide lucht-lucht raketten. De nieuwe raketten moeten software- en hardwarematig kunnen worden geïntegreerd op zowel de F-16 als op de F-35.

Relatie met andere projecten

- F-35: Verwerving middellange tot langeafstandsraket
- Langer Doorvliegen F-16 – Operationele Zelfverdediging
- Langer Doorvliegen F-16 – Vliegveiligheid & Luchtwaardigheid

Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftestelling (A-brief) d.d. 18-07-2006 (Kamerstuk 26 488, nr. 44)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	50,5	33,7	5,1	5,3	4,4	2,0	
2020	48,2	24,8	5,6	8,9	5,8	3,1	
Delta-exploitatie	1,6	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1

Materieel Projecten Luchtstrijdkrachten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2007-2010
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	2009-2021
DPO '19 (huidig tijdvak)	2009-2021

Belangrijke wijzigingen

Dit project verloopt via *Foreign Military Sales*, waarbij verwerving via de overheid van de VS plaatsvindt. Defensie heeft hiertoe in 2015 een *Letter of Offer and Acceptance* ondertekend. Op basis daarvan heeft de overheid van de VS een contract afgesloten met Northrop Grumman. Ondanks dat de fabrikant in december 2018 de hardware kits heeft geleverd is er nog geen bruikbaar product, omdat diverse zaken nog ontbreken. Het gaat bijvoorbeeld om het oplossen van integratie & test problemen, gecertificeerde *Mission Data Files*, *Technical Orders* en Training. Het einde van het project is nu geprognoseerd in het derde kwartaal van 2021. Het projectvolume is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling en valutakoerscorrectie.

F-16 zelfbescherming (ASE)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Met dit project wordt de zelfbescherming van de F-16's (Aircraft Survivability Equipment) verbeterd door een aanpassing van de radarstoorzender. Daarnaast omvat het de verbetering van de presentatie in de cockpit door middel van inbouw van het *Advanced Threat Display (ATD)*. De bijbehorende test-, analyse- en verificatiesystemen maken ook deel uit van het project.

Relatie met andere projecten

- Langer Doorvliegen F-16 – Instandhouding
- Langer Doorvliegen F-16 – Operationele Zelfverdediging
- Langer Doorvliegen F-16 – Vliegveiligheid & Luchtwaardigheid

Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftstelling F-16 ASE (A-brief) d.d. 06-04-2006 (Kamerstuk 27 487, nr. 9)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	96,2	79,8	6,3	10,2			
2020	96,4	79,5	6,4	10,5			

Materieel Projecten Luchtstrijdkrachten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2019-2023
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	2017-2024
DPO '19 (huidig tijdvak)	2017-2024

Belangrijke wijzigingen

In de tweede helft van 2019 zal een vervolgcontract worden afgesloten voor de levering van de 2e batch van de benodigde middellange tot lange afstandsraaket voor de F-35. Het projectvolume is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling en valutakoerscorrectie.

F-35: Verwerving middellange tot lange afstandsraaket

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het project betreft de behoefte aan een lucht-lucht middellange- tot lange afstandsraaket voor de F-35. Voor het jachtvliegtuig is een middellange tot lange afstandsraaket een onmisbare capaciteit voor het scheppen en behouden van het luchtoverwicht en zelfverdediging. Daarmee is het een randvoorwaarde voor het succesvol uitvoeren van de operationele taken. De huidige lange afstandsraaket voor de F-16 (AMRAAM) wordt softwarematig niet geïntegreerd in de F-35 en is bovendien te groot voor het wapenruim van dit toestel. Hierdoor bestaat behoefte aan een nieuwe middellange- tot lange afstandsraaket die aansluit bij de operationele capaciteit van de F-35.

Relatie met andere projecten

- F-16 infrarood geleide lucht-lucht raket
- F-35: Verwerving munitie boordkanon, zelfbeschermingsmiddelen en wapenlader

Relevante Kamerstukken

- Brief over het project Middellange tot lange afstandsraaket voor de F-35 (A-brief) d.d. 24-10-2016 (Kamerstuk 26 488, nr. 418)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	100-250						
2019	118,6	6,7	9,5	29,0	10,6	42,4	20,3
2020	123,9	3,0	1,6	34,9		68,4	16,0

Materieel Projecten Luchtstrijdkrachten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2015-2022
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	2016-2024
DPO '19 (huidig tijdvak)	2016-2024

Belangrijke wijzigingen

Zelfbeschermingsmiddelen:

Geen.

Munitie boordkanon en wapenladers:

De verwerving van de munitie voor het boordkanon is medio 2019 opgestart om zo levering voor Initiële Operationele Capaciteit F-35 zeker te stellen.

Het projectvolume is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling en valutakoerscorrectie.

F-35: Verwerving munitie boordkanon, zelfbeschermingsmiddelen en wapenlader

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De boordkanonmunitie, zelfbeschermingsmiddelen en wapenladers die worden gebruikt voor de F-16 zijn niet geschikt voor de F-35. Het boordkanon van de F-35 heeft een ander kaliber dan dat van de F-16. Dit geldt ook voor de huidige zelfbeschermingsmiddelen van de F-16. Tenslotte is de huidige wapenlader niet geschikt voor het laden van alle wapens in de interne wapenruimte van de F-35. De operationele testfase van de F-35 is in 2015 begonnen. Met het oog op deze testfase is een klein deel van de munitie en, zelfbeschermingsmiddelen reeds aangeschaft. Het overige deel van de behoefte wordt met ingang van 2019 verworven.

Relatie met andere projecten

- F-35: Verwerving middellange tot lange afstandsraaket

Relevante Kamerstukken

- Brief over het project F-35 zelfbeschermingsmiddelen (A-brief) d.d. 21-10-2016 (Kamerstuk 26 488, nr. 417)
- Brief verwervingsvoorbereiding (D) vervanging F-16 d.d. 24-12-2014 (Kamerstuk 26 488, nr. 369)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	57,9	6,4	7,7	10,7	22,7	5,3	5,2
2020	59,9	5,5	10,2	13,0	11,4	15,1	2,6

Materieel Projecten Luchtstrijdkrachten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2014-2020

MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak) 2014-2022

DPO '19 (huidig tijdvak) 2014-2022

Belangrijke wijzigingen

Het projectvolume is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling en valutakoerscorrectie.

Langer Doorvliegen F-16 – Instandhouding

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Als gevolg van de maatregelen in de beleidsbrief 2011 wordt de F-35 niet vanaf 2016, maar vanaf 2019 ingevoerd. Hierdoor zal de F-16 langer dan was voorzien als hoofdwapensysteem inzetbaar moeten zijn. Om de technische instandhouding tot aan de uitfasering te waarborgen, wordt geïnvesteerd in groot onderhoud voor een deel van de motoren, de aanschaf van extra reservedelen voor de motoren, de aanschaf van extra reservedelen voor de motoren, kanonslopen, airconditioningsystemen, generatoren, vervanging van de VHF-radio's en bepaalde meet-/testapparatuur en vervanging/revisie van bepaalde gronduitrustingsstukken. Ook zullen extra anti-corrosiemaatregelen aan de romp en de vleugels worden uitgevoerd.

Relatie met andere projecten

- F-16 zelfbescherming (ASE)
- Langer Doorvliegen F-16 – Operationele Zelfverdediging
- Langer Doorvliegen F-16 – Vliegveiligheid & Luchtwaardigheid

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling project 'Langer Doorvliegen F-16 – Instandhouding' (A-brief) d.d. 02-11-2012 (Kamerstuk 32 733, nr. 85)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	100-250						
2019	72,1	59,6	1,9	0,1	0,1	10,4	
2020	74,3	50,8	12,6	0,1	0,1	10,7	

Materieel Projecten Luchtstrijdkrachten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2015-2017
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	2015-2019
DPO '19 (huidig tijdvak)	2015-2019

Belangrijke wijzigingen

Het Lockheed Martin Sniper Targeting systeem zal in 2019 een aanvullende modificatieset ontvangen. Ten tijde van de aanschaf was dit nog niet beschikbaar voor Nederland en moesten er aanvullende licenties voor worden gegeven door de Amerikaanse overheid. Het *Pylon Intergrated Dispense System (PIDS+)* is in 2018 gemodificeerd en uitgeleverd. Het projectvolume is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling en valutakoerscorrectie.

Langer Doorvliegen F-16

– Operationele Zelfverdediging

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Als gevolg van de maatregelen in de beleidsbrief wordt de F-35 niet vanaf 2016, maar vanaf 2019 ingevoerd. Hierdoor zal de F-16 langer dan was voorzien als hoofdwapensysteem inzetbaar moeten zijn. Om de operationele inzetbaarheid te waarborgen zijn de modernisering en de uitbreiding van het operationele zelfbeschermingspakket noodzakelijk, onder meer vanwege de proliferatie van dreigingssystemen en de operationele veroudering van de F-16. Dit project sluit aan bij het project F-16 zelfbescherming (ASE).

Relatie met andere projecten

- F-16 infrarood geleide lucht-lucht raket
- F-16 zelfbescherming (ASE)
- Langer Doorvliegen F-16 – Instandhouding
- Langer Doorvliegen F-16 – Vliegveiligheid & Luchtwaardigheid

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling project 'Langer Doorvliegen F-16 – Operationele zelfverdediging' (A-brief) d.d. 04-05-2012 (Kamerstuk 32 733, nr. 62)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	93,0	76,0	17,0				
2020	93,3	72,5	10,5	10,2			

Materieel Projecten Luchtstrijdkrachten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2014-2020

MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak) 2014-2020

DPO '19 (huidig tijdvak) 2014-2022

Belangrijke wijzigingen

Door vertragingen in de softwareontwikkeling is de einddatum bijgesteld van (eind) 2020 naar (begin) 2022. Het projectvolume is aangepast als gevolg van overheveling vanuit F-16 infrarood geleide lucht-lucht raket ten behoeve van de integratie van de AIM-9X raket. Het projectvolume is mede aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling en valutakoerscorrectie.

Langer Doorvliegen F-16

– Vliegveiligheid & Luchtwaardigheid

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Als gevolg van de maatregelen in de beleidsbrief 2011 wordt de F-35 niet vanaf 2016, maar vanaf 2019 ingevoerd. Hierdoor zal de F-16 langer dan was voorzien als hoofdwapensysteem inzetbaar moeten zijn. Om de vliegveiligheid en luchtwaardigheid te waarborgen zijn aanpassingen van de software en additionele hardware noodzakelijk.

Met de aanpassing van de software worden onder meer verbeterde communicatiemiddelen, vernieuwingen in het zelfbeschermingssysteem (*Electronic Warfare Management System*) en de AIM-9X raket geïntegreerd in de F-16. Daarnaast wordt ook de F-16 simulator op de laatste standaard gebracht.

Het modificatieprogramma wordt uitgevoerd in het *Multi National Fighter Program (MNFP)* -verband.

Relatie met andere projecten

- F-16 infrarood geleide lucht-lucht raket
- F-16 zelfbescherming (ASE)
- Langer Doorvliegen F-16 – Instandhouding
- Langer Doorvliegen F-16 – Operationele Zelfverdediging

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling project Langer doorvliegen F-16 – Vliegveiligheid & Luchtwaardigheid (A-brief) d.d. 05-11-2013 (Kamerstuk 33 763, nr. 12)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	43,6	33,4	3,4	6,8			
2020	48,7	32,0	6,5	6,4	3,8		

Materieel Projecten Luchtstrijdkrachten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2018-2025
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	2018-2023
DPO '19 (huidig tijdvak)	2018-2023

Belangrijke wijzigingen

Zoals aangegeven in de DMP D-brief is in de voorstudiefase (DMP-B fase) de keuze voor de MQ-9 Reaper gemaakt. De MQ-9 Reaper is een Amerikaans systeem en de Amerikaanse overheid heeft bepaald dat de MQ-9 Reaper alleen via *Foreign Military Sales* (FMS) kan worden verworven. De verwervingsstrategie is dienovereenkomstig gevolgd.

Het projectvolume is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling en valutakoerscorrectie. Daarnaast is het verschil in exploitatiekosten inzichtelijk gemaakt.

Medium Altitude Long Endurance Unmanned Aerial Vehicle (MALE UAV)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het project *Medium Altitude Long Endurance Unmanned Aerial Vehicle* (MALE UAV) betreft de verwerving en introductie van een MALE UAV-systeem, bestaande uit vier MALE UAV-toestellen met sensoren en grondstations van waaruit de toestellen worden bediend.

Toelichting

Het project MALE UAV behelst naast de verwerving van één MQ-9 systeem (vier vliegtuigen met vier bijbehorende grondstations) tevens de initiële training voor vliegers, sensor operators en technici. Daarnaast is er, eveneens via *Foreign Military Sales*, een contract afgesloten ten behoeve van *Contractor Logistic Support* voor een periode van drie jaar, te starten bij aanvang van vliegoperaties.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Kamerbrief project MALE UAV (D-brief) d.d. 06-06-2018 (Kamerstuk 30 806, nr.47)
- Kamerbrief Voorstudiefase MALE UAV (B-brief) d.d. 21-11-2013 (Kamerstuk 30 806, nr. 16)
- Kamerbrief Behoeftestelling project MALE UAV (A-brief) d.d. 14-12-2011 (Kamerstuk 30 806, nr. 10)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	100-250						
2019	176,1	51,6	38,5	52,9	33,6	0,1	
2020	184,8	47,8	41,0	54,3	37,9	0,8	
Delta-exploitatie	199,9	-6,0	3,3	6,4	14,6	14,9	15,2

Materieel Projecten Luchtstrijdkrachten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2020-2024
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	2020-2024
DPO '19 (huidig tijdvak)	2020-2024

Belangrijke wijzigingen

Dit betreft een nieuwe behoefte.

Multi Ship Multi Type (MSMT) Helikopters simulatoren

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Met de huidige simulatoren voor de Apache en de Chinook is het trainen in tactisch en gecombineerd helikopteroptreden in complexe scenario's niet mogelijk. Het enkel trainen met live vliegreuen is hiervoor niet doelmatig, want dit is relatief kostbaar en vergt veel van het personeel en het materieel. Verder zijn door de beperkte beschikbaarheid van helikopters de trainingsmogelijkheden schaars. Training in een hoogwaardige en tactische missie-simulator biedt het voordeel dat verschillende noodsituaties en een verhoogde dreigingsomgeving onder uitdagende meteorologische omstandigheden veilig en tegen lagere kosten op realistische wijze nagebootst kunnen worden. Door versterking van de trainingscapaciteit met een hoogwaardige en tactische missie-simulator te combineren met live vliegreuen kan de gereedheid van de benodigde helikopterbemanningen op het noodzakelijke niveau gebracht worden en het voortzettingsvermogen worden gegarandeerd.

Met het MSMT-concept integreert Defensie de huidige Apache en Chinook-simulatoren met de te verwerven simulatoren vanuit het MSMT-project. De koppeling van de simulatoren is hierin essentieel en dit is mede bepalend voor de keuze van de simulatoren. Gedurende de realisatie wordt de koppeling tussen de Apache en de Chinook-simulator onderzocht en voorbereid. De koppeling tussen de twee typen en de aanschaf en koppeling van het *Tactical Control Center* zullen met een afzonderlijke behoeftestelling worden geïnitieerd, die vanwege technologische ontwikkelingen in tijd en kosten nog nader wordt onderzocht.

Toelichting

Het MSMT project gebruikt als basis de huidige simulatoren voor de Apache (*Longbow Crew Trainer, LCT*) en de Chinook (*Transportable Flight Proficiency Simulator, TFPS*). Het project wordt in drie fasen uitgevoerd. In fase 1 wordt de bestaande simulatorcapaciteit per wapensysteem verdubbeld en gekoppeld: twee LCT's en twee TFPS's). Tevens wordt in de benodigde infrastructuur voorzien (aanpassen interimfaciliteit alsmede aanvang bouw permanente huisvesting op vliegbasis Gilze-Rijen) en wordt de organisatie van het simulatiecentrum opgezet. In fase twee worden de systemen uitgebreid met twee *Rear Crew Trainers* voor de Chinook en twee *Low Fidelity Trainers* voor de Apache en wordt het DHC Simulatiecentrum opgericht. In de periode 2019-2024 wordt daarmee in een *Multi-Ship, Single Type "whole crew"* tactische trainingsfaciliteit voorzien.

Eindsituatie: In fase 3 dienen vervolgens de simulatoren van beide wapensystemen aan elkaar gekoppeld te worden zodat ook het *Multi-Type* aspect wordt ingevuld en wordt in het simulatiecentrum een centraal *Tactical Control Center* ingericht. Deze fase zal op termijn met een separate behoeftestelling worden geïnitieerd.

Relatie met andere projecten

- Apache Remanufacture
- Chinook Vervanging & Modernisering

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling project (MSMT) Helikopters (A-brief) d.d. 17-10-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 264)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2020	25-100	A					

Materieel Projecten Luchtstrijdkrachten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2020-2023
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	2020-2024
DPO '19 (huidig tijdvak)	2020-2024

Belangrijke wijzigingen

Het project biedt nog ruimte voor andere geïnteresseerde landen om toe te treden. Daartoe vinden er op dit moment concrete MOU onderhandelingen plaats met Tsjechië (100 uur). Potentiële andere landen waarmee de Multinational MRTT Fleet (MMF) in gesprek blijft om een eventuele toetreding tot de MMF mogelijk te maken: Denemarken, Frankrijk, Spanje, Canada en het Verenigd Koninkrijk. Recent hebben ook Polen (hernieuwd), Italië en Zwitserland interesse getoond.

Recent is een LOI tussen MMF en Frankrijk ondertekend, waarmee een aanzet wordt gegeven tot samenwerking op het gebied van gezamenlijke ontwikkeling en modificaties, in service support en onderhoudsactiviteiten, inkoop en uitwisseling van operationele en technische informatie.

Vervanging strategisch luchttransport en AAR (MRTT)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Doel van dit internationale project onder de vlag van het Europees Defensie Agentschap (EDA) is de gezamenlijke verwerving van *Air-to-Air refueling*- en luchttransportcapaciteit (*Multi Role Tanker Transport* vliegtuigen) (MRTT). Het gaat hierbij om een reductie van de tekortkoming van een belangrijke strategische capaciteit in Europa. Negen lidstaten van het EDA (België, Frankrijk, Griekenland, Hongarije, Luxemburg, Nederland, Polen, Portugal en Spanje) en Noorwegen hebben in november 2012 een *Letter of Intent* getekend. Onder leiding van Nederland zijn een concept of operations en een gezamenlijk pakket van eisen overeengekomen. Naast het gebruik voor *Air-to-Air refueling* en luchttransport wordt inzet van de vliegtuigen voorzien voor humanitaire noodhulp en (medische) evacuaties. Realisatie van het project sluit aan op de uitfasering van de Nederlandse KDC-10 vliegtuigen.

Uren MOU

Land	Uren
Duitsland	5500
Nederland	2000
Belgie	1000
Luxemburg	200
Noorwegen	100

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief MRTT-samenwerkingsprogramma d.d. 29-06-2017 (Kamerstuk 27 830, nr. 204)
- Brief Update *Multi Role Tanker Transport* (MRTT) project d.d. 28-07-2016 (Kamerstuk 27 830, nr. 183)
- Brief betreffende de actuele ontwikkelingen rondom het *Multi Role Tanker Transport* (MRTT) project d.d. 18-12-2014 (Kamerstuk 27 830, nr. 141)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	250-1000						
2019	250-1000						
2020	250-1000*						

* Dit project verloopt niet via het DMP, waarbij de waarborgen uit het DMP wel gehanteerd worden. I.v.m. nog te maken internationale afspraken worden er geen bedragen opgenomen in openbare publicaties.

Materieel Projecten Luchtstrijdkrachten

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2013-2016

MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak) 2019-2021

DPO '19 (huidig tijdvak) 2019-2021

Belangrijke wijzigingen

De bouwwerkzaamheden voor de radar in Wier zijn in februari 2019 aangevangen en verlopen volgens planning. Eind 2018 is door de raad van de toenmalige gemeente Lingewaal (sinds januari 2019 opgegaan in de gemeente West Betuwe) besloten het door het ministerie van Defensie aangevraagde bestemmingsplan voor het radarstation bij Herwijnen niet vast te stellen. Gezien het nationale belang is door het kabinet besloten de plaatsing van een radar met toepassing van een Rijkscoördinatieregeling op de locatie Herwijnen alsnog mogelijk te maken door het vaststellen van een Rijksinpassingsplan. Het projectvolume is aangepast als gevolg van herijking en prijspeilbijstelling.

Vervanging Medium Power Radars in Wier en Nieuw Milligen

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

In het kader van de eerste en derde hoofdtaak van Defensie wordt het nationale luchtruim beveiligd met o.a. langeafstandsradars. Voor de beveiliging is op permanente basis een actueel luchtbeeld nodig. Vervanging van de langeafstandsradars voorziet in continuïteit van de luchtruimbeveiliging.

Toelichting

De behoefte omvat de vervanging van een tweetal langeafstandsradars in Wier en Nieuw Milligen. Deze radars zijn onderdeel van het systeem van waarneming, bewaking en verdediging van het Nederlandse luchtruim, zowel in nationaal als in NAVO-verband. De bestaande radars zijn dusdanig verouderd dat de instandhouding problematisch is. Uit het oogpunt van luchtruimbeveiliging dient deze capaciteit gegarandeerd te zijn. De nieuwe radars dienen voorbereid te zijn op strategische mobiliteit en te beschikken over *Ballistic Missile Defense* functionaliteit. De vervangende radar voor locatie Nieuw Milligen zal op een ander terrein dan Nieuw Milligen worden geplaatst, om een betere radardekking op lagere hoogte te bewerkstelligen. Defensie heeft hiervoor een terrein gekocht van de Luchtverkeersleiding Nederland nabij Herwijnen. Deze locatie is beter gesitueerd voor een radarstation dan Nieuw Milligen.

Bovendien maakt de verplaatsing van de radar van Nieuw Milligen naar Herwijnen belangrijke duurzame energie-initiatieven zoals twee windmolenparken in Dronten en Lelystad mogelijk.

Relatie met andere projecten

- *Maritime Ballistic Missile Defence* (MBMD)

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling Vervanging twee *Medium Power Radars* (A-brief) d.d. 24-02-2009 (Kamerstuk 27 830, nr. 62)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	65,4	61,8	3,6				
2020	71,7	55,5	9,1	7,0			

Projectfase

In onderzoek

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	n.t.b.
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	n.t.b.
DPO '19 (huidig tijdvak)	2019-2022

Belangrijke wijzigingen

Het betreft een nieuwe behoefte.

Levensduurverlenging MASS-radars

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het *Military Approach Surveillance System* (MASS) wordt grondig onder handen genomen om de levensduur te verlengen. De militaire luchtverkeersleiding gebruikt dit radarsysteem voor het begeleiden van militair en civiel luchtverkeer.

Vanaf 2019 kan het instandhoudingsbedrijf, met de huidige configuratie van de MASS, geen garanties meer geven voor de continue inzetbaarheid. Dit is een risico voor de vereiste materiële gereedheid van het systeem en daarmee voor de nationale radardekking. Met het uitvoeren van de levensduurverlenging zullen zowel de MASS-radars als de randapparatuur inzetbaar zijn tot 2035.

Toelichting

Voor het begeleiden van militair en civiel luchtverkeer maakt de militaire luchtverkeersleiding gebruik van de (*Military Approach Surveillance System*) MASS. MASS bestaat uit een vijftal radarsystemen die worden gebruikt voor naderingsverkeersleiding middels *Centralised Approach* (CAPP) en algemene luchtverkeersleiding. De MASS-radars zijn vanaf 2004 in gebruik genomen en geplaatst op de vliegbases Leeuwarden, Volkel, Woensdrecht, Soesterberg en Twenthe. De radars vormen een belangrijke schakel in de radardekking boven Nederland en worden ook als aanvullende radars gebruikt door de nationale luchtgevechtsleiding.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling project 'Levensduurverlenging MASS-radars' (A-brief) d.d. 05-10-2018 (Kamerstuk 32 678, nr. 38)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100	A					
2020	25-100	A					

Projectfase

In onderzoek

Wel/niet gemandateerd

Komt voor mandatering in aanmerking

Planning

Oorspronkelijk	n.t.b.
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	n.t.b.
DPO '19 (huidig tijdvak)	2020-2024

Belangrijke wijzigingen

Het betreft een nieuwe behoefte.

Vervanging Brandweervoertuigen

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Met de vervanging krijgt Defensie beschikking over 26 nieuwe brandweervoertuigen, ter ondersteuning van vliegvelden, die voldoen aan de luchtvaartregelgeving en voorzien zijn van de nieuwste technische mogelijkheden. De verwachting is daarnaast dat door de vervanging de beschikbaarheid toeneemt en de instandhoudingskosten worden teruggebracht naar het oorspronkelijke niveau. Een aantal voertuigen wordt bovendien uitgerust met een *High Reach Extendable Turret* die in passagiers- en transportvliegtuigen, dwars door de huid van het vliegtuig, de romp kan binnengaan om zo de brand effectiever te kunnen blussen. Vervroegde vervanging draagt tevens bij aan duurzaamheid doordat de nieuwe voertuigen voldoen aan de huidige striktere milieu- en emissienormen.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Kamerbrief Behoeftestelling project 'Vervanging Brandweervoertuigen' (A-brief) d.d. 31-05-2019 (Kamerstuk 27 830,,nr. 284)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100	A					
2020	25-100	A					

Projecten Defensiebreed (inclusief IT)

Projecten Defensiebreed (inclusief IT)

Projectfase

- C-IED Blok 1: Gerealiseerd
- C-IED Blok 2: Gerealiseerd
- C-IED Blok 3: In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2008-2017
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)		2008-2022
DPO '19 (huidig tijdvak)		2008-2022

Belangrijke wijzigingen

Het projectvolume is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling en valutakoerscorrectie. Daarnaast is het verschil in exploitatiekosten inzichtelijk gemaakt.

Counter Improvised Explosive Devices (C-IED)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het C-IED programma verhoogt de veiligheid en bescherming van operationele eenheden. Het C-IED programma berust op een plan van aanpak van de Joint Task Force C-IED uit 2008. Het betreft een gefaseerd investeringsprogramma voor C-IED materieel dat in drie blokken is geïmplementeerd in de krijgsmacht met de volgende onderlinge samenhang:

- Blok 1 heeft betrekking op de destijds urgente C-IED behoeften van de Task Force Uruzgan. Blok 1 is via *Fast Track Procurement* verworven. Blok 1 is voltooid.
- Blok 2 behelst de initiële borging van de maatregelen op het gebied van *Military Search, Improvised Explosive Device Disposal* en *Weapon Intelligence Teams*, het testen en valideren van diverse maatregelen voor de Task Force Uruzgan, en de uitvoering van urgente onderzoeksprogramma's in relatie tot de missie. Met blok 2 begon de reorganisatie en de inbedding van permanente voltijd C-IED functionarissen in de organisatie. Eind 2011 is de behoefte van blok 2 herijkt als gevolg van de beleidsbrief. De krijgsmachtbrede behoefte aan search-middelen is aangepast als gevolg van de extensivering uit de beleidsbrief en door het toepassen van pooling. In 2013 is een bedrag overgeheveld naar het project DVOW voor de vervanging van interim voertuigen van de *Advanced Search* pelotons.
- Blok 3 betreft de structurele inbedding van C-IED en bestaat uit personele, materiële en organisatorische maatregelen.

Relatie met andere projecten

- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)

Relevante Kamerstukken

- DMP A-brief inzake bescherming tegen geïmproviseerde explosieven (CIED blok 3 'Structurele inbedding' d.d. 02-11-2012 (Kamerstuk 32 164, nr. 2)
- C-IED structurele behoefte (A-brief) d.d. 06-10-2009 (Kamerstuk 32 164, nr. 1)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	58,0	32,4	10,1	10,1	5,1	0,5	
2020	59,0	29,8	11,9	10,9	6,7		
Delta-exploitatie	42,0	2,0	1,6	1,9	2,8	2,8	2,8

Projecten Defensiebreed (inclusief IT)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2016-2019

MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak) 2016-2022

DPO '19 (huidig tijdvak) 2016-2023

Belangrijke wijzigingen

Bij het aansluiten van de eerste testlocatie (LBK Vredepeel) op de centrale meldkamer, bleek dat de eerste systeemrelease nog niet stabiel genoeg was. Dit wordt momenteel hersteld. De verwachting is dat in dit najaar verder gegaan kan worden met het aansluiten van deze locatie op DBBS. Het projectvolume is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

Defensie Bewakings- en Beveiligingssysteem (DBBS)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het project DBBS voorziet in de tijdige vervanging van de huidige bewakings- en beveiligingssystemen, teneinde de continuïteit van de ondersteuning binnen de bewakings- en beveiligingsoperatie te waarborgen, te verbeteren en hierbij kosten te besparen. Onder het bewakingssysteem vallen elektronische toegang, indringerdetectie en de meldkamersystemen. Het project DBBS is randvoorwaardelijk om toekomstvast en structureel betaalbaar de fysieke beveiliging uit te kunnen voeren van Defensielocaties.

Toelichting

Defensie stuurt erop aan om voor het eind van het jaar te beschikken over een werkende eerste systeemrelease en met de tweede systeemrelease te starten met de aansluiting van de overige Defensielocaties op DBBS.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Kamerbrief Behoeftestelling Defensie Bewakings- en Beveiligingssysteem (DBBS) (A-brief) d.d. 02-11-2012 (Kamerstuk 33 468, nr. 1)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	220,9	75,4	83,6	36,2	25,6		
2020	225,1	40,5	80,4	66,0	22,6	15,5	

Projecten Defensiebreed (inclusief IT)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2014-2016
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	2018-2028
DPO '19 (huidig tijdvak)	2018-2028

Belangrijke wijzigingen

De aanvankelijk geformuleerde indelingsnormen en behoeftes voor het project DOKS zijn in 2018 gevalideerd en herijkt. Dit heeft in 2018, in combinatie met de verhoging van het defensiebudget en prioriteitstelling, geleid tot het besluit om het aantal te verwerven kledingpakketten en helmen te verhogen. Tevens is de kwaliteit van de kledingpakketten verhoogd. Het benodigde volume hiervoor is in 2018 aan het projectvolume toegevoegd. Het projectvolume is recent aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

Defensie Operationeel Kledingsysteem (DOKS)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het project dient om individuele militairen en eenheden beter te beschermen. De kleding is bestemd voor wereldwijd gebruik, in alle delen van het geweldsspectrum. Invoering van het Defensie Operationeel Kledingsysteem draagt bij aan een meer effectieve inzet van Nederlandse militairen. De defensiebrede invoering van een nieuw gevechtskledingsysteem leidt tot stroomlijning van de uitrustingspakketten en vereenvoudiging van de bevoorrading en instandhouding.

Het project Defensie Operationeel Kledingsysteem betreft de invoering van nieuwe gevechtskleding voor de krijgsmacht. De bestaande kledinglijnen zijn in het begin van de jaren '90 van de vorige eeuw ingevoerd. Sindsdien is de inzet van de krijgsmacht aanzienlijk gewijzigd. Nederlandse militairen opereren en trainen wereldwijd, in afwisselende gebieden, met uiteenlopende klimaten. De huidige kledinglijnen voldoen, vooral vanwege de vooruitgang op technisch gebied, niet meer aan de eisen die Defensie hier tegenwoordig aan stelt. Bovendien zijn de tekortkomingen niet meer te verhelpen met (gedeeltelijke) aanpassingen. Dit leidt tot de behoefte aan vervanging van huidige gevechtskleding van Defensie. Bij de verwerving van de kleding staan bescherming, individuele veiligheid en draagcomfort tijdens de inzet van de militairen centraal, met het oog op het kunnen leveren van een optimale prestatie, onder uiteenlopende omstandigheden.

Hierbij zijn ook degelijkheid en duurzaamheid van belang. Deze zullen ook ten goede komen aan de instandhouding. Het Defensie Operationeel Kledingsysteem zal de huidige kledinglijnen naar verwachting vanaf 2020 vervangen.

Toelichting

Het contract voor de verwerving van nieuwe helmen is op 8 augustus 2019 gesloten. De levering van de nieuwe helmen start in 2019 met een verificatieserie. Naar verwachting zal Defensie van Q1 2020 tot en met Q3/Q4 2021 de helmen van de serieproductie in deelleveringen ontvangen.

Als de aanbesteding van de kleding succesvol verloopt en contract voor de levering van de kleding eind 2019/begin 2020 kan worden gesloten dan vindt de levering van een pre-serie naar verwachting nog plaats in 2020.

In het vorige MPO werd nog verwacht de opdracht voor de kleding in de eerste helft van 2019 te kunnen plaatsen met start van de uitlevering in 2020. Deze planning werd doorkruist doordat een kandidaat die in de selectiefase werd afgewezen een kort geding aanspande. Het kort geding is door de Staat gewonnen. In maart 2019 is de offertefase van start gegaan met de overgebleven kandidaten.

Gedurende de offertefase bleek het nodig om de offertetermijn met 4 weken te verlengen. Het project wordt voortgezet met de kortst mogelijke doorlooptijd zonder afbreuk te doen aan de zorgvuldigheid. Daarbij resteert geen reservertijd of flexibiliteit en kunnen ook kleine verstoringen tot vertraging leiden.

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	100-250	A					
2020	250-1000	A					

Defensie Operationeel Kledingsysteem (DOKS)

Relatie met andere projecten

- Uitbreiding ICMS/CBRN-capaciteit
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)
- Vervanging gevechtsuitrusting

Relevante Kamerstukken

- Brief Stand van zaken project Defensie Operationeel Kleding Systeem (DOKS) d.d. 18-09-2019 (Kamerstuk 27 830, nr. 260)
- Kamerbrief Behoeftestelling Defensie Operationeel Kledingsysteem (A-brief) d.d. 14-06-2016 (Kamerstuk 34 300 X, nr. 114)
- D-brief over het project Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS), d.d. 04-06-2015 (Kamerstuk 34 000 X, nr. 98)

Projecten Defensiebreed (inclusief IT)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

G emandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2016-2019

MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak) 2016-2020

DPO '19 (huidig tijdvak) 2016-2021

Belangrijke wijzigingen

Het contract is in mei 2018 gesloten, de productie loopt, de eerste leveringen hebben plaatsgevonden. De uitgifte aan de eenheden is in het tweede kwartaal 2019 gestart. De laatste levering wordt verwacht eind 2020. De uitgifte van deze laatste levering aan de eenheden volgt dan begin 2021 net als de betaling van die laatste levering. Daarom is 2020 gewijzigd in 2021. Het projectvolume is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling. Daarnaast is het verschil in exploitatiekosten inzichtelijk gemaakt.

Defensiebrede vervanging handgedragen warmtebeeldkijkers

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De behoefte betreft een vervanging van twee kleine waarnemingssystemen, de LION en de Cobra. Het betreft verouderde generaties van warmtebeeldsystemen. Deze systemen maken optreden mogelijk bij duisternis en onder omstandigheden met verminderd zicht, zoals neerslag en rook. Deze systemen dienen voor doelopsporing, doelidentificatie en inlichtingenvergaring, en vergroten de *situational awareness* van ingezette militairen. In het huidige optreden is doellocatiebepaling zeer belangrijk om ongewenste nevenschade of het treffen van de eigen eenheden te voorkomen.

Relatie met andere projecten

- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)
- Verwerving helderheidversterkende brillen

Relevante Kamerstukken

- Brief Behoeftestelling 'Defensiebrede vervanging handgedragen warmtebeeldkijker' (A-brief) d.d.12-06-2013 (Kamerstuk 27 830, nr. 109)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100	A					
2019	39,7	31,0	8,8				
2020	41,2	19,0	19,3	3,0			
Delta-exploitatie	- 4,0	-0,9	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2

Projecten Defensiebreed (incl. IT)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd:

Voertuig 7,5kN, Voertuig Quad, Brandstofcontainers, Containerhefmiddelen

Niet-gemandateerd:

Voertuig 50-100-150kN, Containersystemen en Subsystemen, Voertuig 12kN overig en RCWS, Voertuig 12kN AirAssault

Planning

Oorspronkelijk 2013-2019**MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)**

Initiële scope:

2014-2023

Vervolg scope:

2023-2027

DPO '19 (huidig tijdvak)

Initiële scope:

2014-2023

Vervolg scope:

2023-2027

Belangrijke wijzigingen

De status van de projecten wordt weergegeven in het onderstaande overzicht.

Met de afronding van de C-fase is eind 2015 de D-fase gestart voor alle DVOW-projecten, met uitzondering van het voertuig 7,5kN waarvoor eind 2013 reeds een leveringscontract ondertekend is, alsmede een contract voor de volledige uitbesteding van het onderhoud en de reservedelenvoorziening.

Voertuig 7,5kN

De uitlevering van de initiële batch van 1667 voertuigen is begin 2016 volledig afgerond. Zoals aangekondigd in de C-brief, is inmiddels een optie van 412 extra 7,5kN

Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)

voertuigen afgeroepen. Van deze voertuigen zijn de laatste in 2018 uitgeleverd. Een laatste batch van 10 optionele voertuigen is eind 2018 afgeroepen.

Voertuig 50-100-150kN

Het aanbestedingsproces voor deze middelzware en zware operationele vrachtauto's is gestart op 3 maart 2016 met een publicatie voor de selectiefase. Op 1 september 2017 is het contract getekend voor de levering van ca. 2.000 vrachtauto's tezamen met een contract voor de uitvoering van het onderhoud door de industrie in samenwerking met Defensie. De eerste voertuigen worden geleverd sinds eind 2018. Defensie is voornemens om extra, optionele voertuigen af te roepen op basis van het voorliggende contract.

Containersystemen en Subsystemen

Het aanbestedingsproces voor de aanschaf van ca. 1.400 command & control -, verbidings-, werkplaats- en magazijncontainers inclusief een contract voor het onderhoud aan dit materieel in samenwerking met Defensie, is in de eerste helft van 2017 begonnen. Bij dit project is een vertraging ontstaan ten gevolge van enkele kort gedingen. Het leverings- en onderhoudscontract zijn getekend op 4 december 2018. De eerste containers zijn reeds geleverd.

Voertuig 12kN & RCWS

Het aanbestedingsproces voor de aanschaf van ca. 900 lichte operationele vrachtauto's met een laadvermogen van 1200 kg inclusief een contract voor het onderhoud aan dit materieel in samenwerking met Defensie, is begin 2017 gestart en wordt eind 2019 afgerond. Bij dit project is een vertraging ontstaan ten gevolge van een kort geding.

Voertuig 12kN AirAssault

Het aanbestedingsproces voor de aanschaf van ca. 500 lichte operationele vrachtauto's met een laadvermogen van 1200 kg inclusief een contract voor het onderhoud aan dit materieel in samenwerking met Defensie, is begin 2017 gestart en is 15 november 2018 afgerond met de ondertekening van een leverings- en onderhoudscontract. Het voertuig onderscheidt zich van het reguliere 12kN voertuig door zijn beperkingen in afmeting en omdat het vervoerd moet kunnen worden in een Chinook-helikopter.

Voertuig Quad

Defensie beoogt ca. 250 van dit type voertuigen aan te schaffen. De op de markt verkrijgbare voertuigen zijn niet robuust genoeg voor defensiedoeleinden. Derhalve heeft de aanbesteding het karakter van een ontwikkeling. De publicatie heeft plaats gevonden in december 2017. Een contracttekening wordt verwacht eind 2019.

Brandstofcontainers

Dit type container wordt niet geleverd door de reguliere containerleveranciers. Daarom wordt er voor de brandstofcontainers een separaat aanbestedingstraject gevolgd. De aanbesteding voor deze ca. 30 systemen, inclusief een contract voor het onderhoud, is gestart in 2018 en zal naar verwachting worden afgerond in de tweede helft van 2019.

Containerhefmiddelen

Voor het heffen en plaatsen van de containers worden ca. 70 speciale hefmiddelen cq. hefvoertuigen aangeschaft, inclusief een contract voor het onderhoud. Het aanbestedingsproces voor deze systemen is begin 2018 gestart en is afgerond op 19 april 2019 met de ondertekening van een leverings- en onderhoudscontract.

Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De defensiebrede behoefte betreft de vervanging van de operationele wielvoertuigen van Defensie die voor het merendeel zijn ingevoerd tussen 1980 en 2000. Deze wielvoertuigen vormen de basismobiliteit van nagenoeg alle expeditionaire, nationale, opleidings- en overige eenheden van alle operationele commando's. Bij aanvang van dit project beschikte Defensie over ongeveer 8.400 te vervangen wielvoertuigen. Het toekomstige wielvoertuigenbestand zal gaan bestaan uit een licht, een middelzwaar en een zwaar type vrachtauto. De middelzware en zware typen vrachtauto's worden containerdragers. De voertuigen zullen afhankelijk van de behoefte worden voorzien van een laadbak/container met huif of containers met de benodigde functionaliteit (commandovoering, verbindingen, kantoor, werkplaats, magazijn en brandstoftransport). Hiermee wordt een grote mate van flexibiliteit bereikt bij operaties en in de bedrijfsvoering. De vrachtauto's die zijn bestemd voor expeditionaire inzet zullen zijn voorbereid voor montage van beschermingsmiddelen. Ten behoeve van de bescherming zal

binnen dit project een minimaal noodzakelijk aantal wapenstations en affuiten worden verworven. Hoewel kwalitatief hoogwaardige militaire voertuigen kostbaar zijn, zullen de meeste van de huidige wielvoertuigen worden vervangen door beschermde vrachtauto's.

Relatie met andere projecten

- Chinook Vervanging & Modernisering
- Geïnstumenteerde oefen- en trainingscapaciteit voor grondgebonden eenheden
- Grensverleggende IT (GrIT)
- Uitbreiding ICMS/CBRN-capaciteit
- Verlenging levensduur Patriot
- Vernieuwing TITAAN
- Vervanging ESM-capaciteiten KL EOVS-systeem
- Wissellaadsystemen, Trekker-opleggercombinaties en Wielbergingsvoertuigen (WTB)

Financiën	Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
			t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
	Oorspronkelijk	1000-2500						
	2019							
		Voertuig 50-100-150kN	250-1000	D				
		Containersystemen en subsystemen	100-250	D				
		Voertuig 12kN Overig & RCWS	250-1000	D				
		Voertuig 12kN AirAssault	100-250	D				
	2020							
		Voertuig 50-100-150kN	250-1000	D				
		Containersystemen en subsystemen	100-250	D				
		Voertuig 12kN Overig & RCWS	250-1000	D				
		Voertuig 12kN AirAssault	100-250	D				

Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)

Relevante Kamerstukken

- Brief Resultaten van de verwervingsvoorbereiding (D-fase) van het project Air Assault voertuig (D-brief) d.d. 23-10-2018 (Kamerstuk 26 396, nr. 114)
- Brief Resultaten van de verwervingsvoorbereiding (D-fase) van het project Containersystemen (D-brief) d.d. 12-10-2018 (Kamerstuk 26 396, nr. 112)
- Brief Resultaten van de C-fase van het project Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW) (C-brief) d.d. 03-07-2015 (Kamerstuk 26 396, nr. 105)
- Brief voorstudiefase overige deelprojecten (DMP B(2)-brief) d.d. 31-05-2012 (Kamerstuk 26 396, nr. 92)
- Brief voorstudiefase voertuig 7,5 kN (DMP B(1)-brief) d.d. 23-09-2011 (Kamerstuk 26 396, nr. 88)
- Brief Behoeftestelling (A-brief) d.d. 18-08-2008 (Kamerstuk 26 396, nr. 72)

Projecten Defensiebreed (inclusief IT)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2014-2017
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)		2020
DPO '19 (huidig tijdvak)		2020

Belangrijke wijzigingen

Geen

Defensiebrede vervanging van ondersteunende Klein Kaliber Wapens

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het project voorziet in een vervanging van de middelzware en zware ondersteuningswapens FN MAG en FN .50 M2. Het betreft wapens ten behoeve van zowel uitgestegen of te voet optredende militairen, voor gebruik op het affuit van voer- en vaartuigen en helikopters, als coaxiaal wapen of in het *Remote Controlled Weapon Station*. Een aanzienlijk deel van deze systemen is versleten en dient te worden vervangen.

Toelichting

Het contract voor de levering van de nachtkijkers voor de zware mitrailleur .50 M2 is getekend in juli 2019. De nachtkijkers worden geleverd in het tweede kwartaal van 2020 en de systemen stromen in de loop van het derde kwartaal van 2020 bij de eenheden in.

Relatie met andere projecten

- Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer)
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling vervanging ondersteunende Klein Kaliber Wapens (A-brief) d.d. 25-03-2013 (Kamerstuk 27 830, nr. 108)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	60,4	60,4					
2020	60,4	50,8	7,1	2,5			

Projecten Defensiebreed (inclusief IT)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2015-2019

MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak) 2015-2021

DPO '19 (huidig tijdvak) 2015-2021

Belangrijke wijzigingen

Het programma heeft diverse toepassingen opgeleverd zoals een Common Operation Picture, WEBINT en de HitnoHit app, die operationeel in gebruik zijn genomen. In de bijgestelde planning is rekening gehouden met het feit dat er meer tijd nodig is voor onder andere security accreditaties en verwervingstrajecten. De vernieuwing van KOWA (kennissysteem van de Marechaussee) en de KDI (KMAR Dynamische Infrastructuur) zijn aan de scope toegevoegd. Dit in het kader van het op orde hebben van de basis die nodig is om informatiegestuurd te kunnen optreden. Het programmavolume (origineel € 51,7 miljoen) is als gevolg van het opheffen van de batenlastendienst DTO verlaagd. Het projectvolume is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling en valutakoerscorrectie.

Informatie Gestuurd Optreden Koninklijke Marechaussee

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De Koninklijke Marechaussee (KMar) is in transitie van gebiedsgebonden naar Informatie Gestuurd Optreden (IGO). De realisatie van IGO stelt de KMar in staat haar flexibiliteit en daadkracht te vergroten verhoogt de productiviteit en biedt meer zingeving voor het personeel. Door de landelijke oriëntatie van project IGO KMar is het mogelijk met de juiste informatie de gevraagde resources daar waar nodig flexibel in te zetten en te coördineren: centrale sturing van de operatie. De KMar neemt hierdoor een betere strategische positie in binnen verschillende ketens en bereikt zo meer effecten. De KMar vergroot hiermee haar slagkracht met als uiteindelijk resultaat een betere bijdrage aan de veiligheid van de Staat.

Het project IGO KMar is opgezet en georganiseerd als programma, waarbinnen (momenteel) ongeveer 20 projecten lopen voor de thema's:

- verzamelen, analyseren, matchen (intelligence),
- command & control (centraal overzicht en sturing),
- mobility sensing & tooling (mobiele middelen, camera's etcetera).

Het programma faciliteert de IV-applicaties en middelen voor de transitie van de KMar naar IGO. Het IT-programma is één van de drie randvoorwaardelijke trajecten (naast de reorganisatie van de KMar en de vastgoedprojecten) om deze transitie te bewerkstelligen.

Het programma verzorgt door middel van vernieuwing en het invoeren van nieuwe IT systemen dat de KMar beter in staat is relevante informatie te verzamelen en te analyseren, centraal overzicht te krijgen over mensen en middelen, en informatie efficiënt in de operatie toe te passen. Op basis van de geanalyseerde informatie is een betere matching mogelijk en kunnen KMar medewerkers voorzien worden van gerichtere opdrachten.

Relatie met andere projecten

- Grensverleggende IT (GrIT)

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling Informatiegestuurd optreden bij de Koninklijke Marechaussee (A-brief) d.d. 17-03-2015 (Kamerstuk 33 763, nr. 70)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	51,7	38,9	8,8	4,0			
2020	50,2	33,6	10,1	6,5			

Projecten Defensiebreed (inclusief IT)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2015-2018
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	2020-2026
DPO '19 (huidig tijdvak)	2020-2026

Belangrijke wijzigingen

Geen

Joint Fires

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het project *Joint Fires* voorziet in de behoefte van de krijgsmacht aan materieel om de snelheid, precisie en veiligheid van maritieme, en grondgebonden vuur- en luchtsteun te vergroten. Daarnaast voorziet het project in materieel om de *situational awareness* op de grond en in de lucht te vergroten. De behoefte omvat materieel voor eindgeleiding, command and control (C2)-systemen, verbindingen, mobiliteit, en de integratie van maritieme, land, en lucht C2-systemen.

Toelichting

De financiële reeks voor het project *Joint Fires* is naar achteren geschoven in verband met de vele FMS cases en de lange doorlooptijd hiervan. Het projectvolume voor Verbetering Eindgeleiding stond tevens geboekt in 2019, terwijl dit vanaf 2020 gaat lopen.

Relatie met andere projecten

- AH-64D block-II upgrade
- AH-64D verbetering bewapening
- *Midlife Update* Fennek
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)
- Vernieuwing TITAAN

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling *Joint Fires* (A-brief) d.d. 19-3-2015 (Kamerstuk 27 830, nr. 149)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	<25						
2019	62,1	47,5	7,9	6,8			
2020	63,7	16,9	11,9	13,9	21,0		

Projecten Defensiebreed (inclusief IT)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2007
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)		2019
DPO '19 (huidig tijdvak)		2024

Belangrijke wijzigingen

De onderhandelingen zijn gestart voor een verlenging van negen jaar en verdubbeling van de capaciteit. Dit op basis van twee extra satellieten (nummer 5 en 6).

Militaire Satelliet Communicatie lange termijn defensiebreed (MILSATCOM)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Doel van het project MILSATCOM is het voorzien in de behoefte van de krijgsmacht aan satellietcommunicatiecapaciteit voor militair gebruik. Het project betreft de gegarandeerde beschikbaarheid van satellietcapaciteit (het ruimtesegment) in verschillende frequentiebanden (AEHF), militaire Super High Frequency (SHF), het realiseren van grondstations in Nederland en Curaçao (het statische grondsegment) en het verwerven van land- en scheepsterminals (het mobiele grondsegment). Het deelproject MILSATCOM voorziet in de zogenaamde AEHF-satellietcommunicatiecapaciteit met de bijbehorende AEHF-terminals. De AEHF capaciteit betreft de meest robuuste vorm van satellietcommunicatiecapaciteit.

Toelichting

Na goedkeuring van de nieuwe MOU zal het geplande projectvolume opgehoogd worden en zal de prognoses verlengd worden tot 2033.

Relatie met andere projecten

- Vernieuwing TITAAN

Relevante Kamerstukken

- Brief verwervingsvoorbereiding lange termijn, scheepsterminals AEHF, ruimtecapaciteit SHF en MOU Operations & Support (D2-brief) d.d. 22-05-2006 (Kamerstuk 25 886, nr. 8)
- Brief verwervingsvoorbereiding lange termijn, landterminals AEHF (D2-brief) d.d. 18-01-2005 (Kamerstuk 25 886, nr. 7)
- Brief inzake afsluiten MOU voor AEHF deelname d.d. 09-07-2002 (Kamerstuk 25 886, nr. 6)
- Brief verwervingsvoorbereiding korte termijn (D1-brief) d.d. 28-02-2002 (Kamerstuk 25 886, nr. 5) en antwoorden schriftelijke vragen d.d. 23-04-2002
- Brief studiefase lange termijn (C2-brief) d.d. 09-03-2001 (Kamerstuk 25 886, nr. 4) en antwoorden op schriftelijke vragen
- Brief studiefase korte termijn (C1-brief) d.d. 03-11-1999 (Kamerstuk 25 886, nr. 3)
- Brief voorstudie (B-brief) d.d. 19-02-1998 (Kamerstuk 25 886, nr. 1)
- Brief behoeftestelling (A-brief) d.d. 30-10-1995 (Kamerstuk 24 400, nr. 21)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	100-250						
2019	132,5	129,7	2,8				
2020	133,1	132,6	0,5				

Projecten Defensiebreed (inclusief IT)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2013
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	2022
DPO '19 (huidig tijdvak)	2023

Belangrijke wijzigingen

De uitvoering van dit project duurt een jaar langer vanwege synchronisatie met de bijgestelde planning voor uitvoering van het instandhoudingsprogramma ten behoeve van de Walrusklasse onderzeeboten. Het projectvolume is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling en valutakoerscorrectie.

Modernisering navigatiesystemen

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Eén van de hoofdlijnen van beleid is de verbetering van de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht. Het vermogen om op te treden in netwerken (*Network Enabled Capabilities*) en de interoperabiliteit in nationaal en internationaal verband maken daar deel van uit. Verbetering van de operationele samenwerking met NAVO-partners en in NAVO-verband vergroot het expeditionair vermogen van de krijgsmacht. Modernisering van navigatiesystemen draagt bij aan hoogwaardige commandovoering door commandanten op alle niveaus te voorzien van identieke, zo mogelijk *real time* informatie.

Toelichting

Dit project vervult een krijgsmachtbrede behoefte aan modernisering en uitbreiding van navigatiemiddelen en daarmee samenhangende maritieme identificatiemiddelen.

Het project bestaat uit drie deelprojecten:

- Vervanging van de militaire component van het *Global Positioning System* (GPS) in gebruik bij de gehele krijgsmacht en gelijktijdige verwerving van antennesystemen die opzettelijke ontzegging van het GPS-sigitaal door derden tegengaat.
- Verwerving van de op zee te gebruiken Automatische Identificatie Systemen (AIS).
- Verwerving van elektronische zeekaartsystemen.

De twee laatst genoemde systemen worden nu ook uitgerust met een militaire component. Het gaat om een upgrade van navigatiemiddelen om plaatsbepaling en *situational awareness* te verbeteren en de positie, navigatie en tijd robuuster te maken tegen al of niet opzettelijk veroorzaakte externe verstoringen.

Relatie met andere projecten

- Instandhouding Walrusklasse onderzeeboten
- NH-90

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling Modernisering en uitbreiding van navigatiemiddelen (A-brief) d.d. 17-08-2006 (Kamerstuk 27 830, nr. 40)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	39,4	26,9	1,2	11,3			
2020	40,4	26,5	1,3	12,7			

Projecten Defensiebreed (inclusief IT)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2016-2019
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)		2016-2019
DPO '19 (huidig tijdvak)		2016-2020

Belangrijke wijzigingen

De levering van een klein deel van de munitie heeft een jaar vertraging opgelopen door verschillende oorzaken zoals onder andere een rechtszaak m.b.t. een van de contracten waardoor de levering later plaats zal vinden.

Munitie t.b.v. aanvulling inzetvoorraden

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Om de inzetbaarheidsdoelstellingen te kunnen realiseren en de tijdige beschikbaarheid van munitie voor inzet te garanderen, zal Defensie de komende jaren gefaseerd munitievoorraden moeten ophogen. Als gevolg van de gewijzigde veiligheidssituatie is voorts een hogere mate van gereedheid noodzakelijk.

De behoefte betreft een kwantitatieve ophoging van inzetvoorraden van bij Defensie gangbare munitieartikelen waarmee de knelpunten bij huidige missies worden opgelost en op de te verwachten verbruiken bij voorziene missies wordt geanticipeerd. Het gaat hierbij onder meer om klein kalibermunitie, geschut- en mortiermunitie, hand- en geweergrenaten, raketten, rookgranaten, springmiddelen en diverse specialistische munitiesoorten.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling Munitie t.b.v. aanvulling inzetvoorraden (A-brief) d.d. 10-06-2016 (Kamerstuk 27 830, nr. 171)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	100-250						
2019	114,0	114,0					
2020	113,2	101,7	11,5				

Projecten Defensiebreed (inclusief IT)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2007-2012

MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak) 2010-2023

DPO '19 (huidig tijdvak) 2010-2023

Belangrijke wijzigingen

Voor de uitvoering van het modificatietraject voor upgrade van zes helikopters naar *Final Radar Capability* (FRC) is vorig jaar de eerste helikopter aangeleverd bij de industrie. Dit jaar volgen nog drie toestellen. Afronding van de retrofit & upgrade is nu voorzien voor eind 2022. Op vier toestellen is inmiddels de software *update MR1* aangebracht. Het projectvolume is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

NH-90

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Een van de hoofdlijnen van het Defensiebeleid is het verder verbeteren van de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht. In verband met de uitfasering van de Lynx-helikopter en de AB-412 neemt Defensie deel aan het helikopterproject NH-90, een internationaal programma met België, Duitsland, Frankrijk en Italië (de *NATO Helicopter Management Organization* (NAHEMO) landen). Aanvankelijk is een behoefte gesteld voor twintig *NATO Frigate Helicopters* (NFH's). Naar aanleiding van de studie 'Integrale helikopter capaciteit' is de kwalitatieve behoefte gewijzigd in twaalf NFH's voor diverse maritieme taken en acht helikopters in een transportconfiguratie (TNFH), die geschikt zijn gemaakt voor tactische transporttaken vanaf het land en vanaf schepen. Het project past binnen het streven om de expeditionaire capaciteiten van de krijgsmacht te verbeteren en om Europese en NAVO-tekorten ten aanzien van helikoptercapaciteiten te verminderen. De behoefte aan de vervulling van transporttaken door de NH-90 is in de beleidsbrief van 8 april 2011 verder onderstreept. Uiteindelijk worden twintig NFH's afgenomen die door middel van missieapparatuur geschikt kunnen worden gemaakt voor de (maritieme) transportrol.

Toelichting

Planning productie:

Volgens het productiecontract dat in juni 2000 is gesloten, worden twintig *NATO Frigate Helicopters* (NFH) geleverd in de periode 2007 t/m 2012. Vanwege diverse vertragingen heeft *NHIndustries* een tijdelijke configuratie voorgesteld (*Meaningful Operational Configuration*), MOC. Sinds 2010 zijn zeven MOC toestellen geleverd, zes toestellen in de *Full Operational Capable* (FOC) configuratie, maar met een beperkte radarcapaciteit en na een korte productiestop vanwege de corrosieproblematiek vanaf 2014 nog eens zeven FOC toestellen, waarvan de laatste op 10 juni 2016 is overgedragen.

Planning modificatietrajecten:

De modificatietrajecten voor de NH-90 kennen de volgende verdeling:

- 1) Retrofit. De eerste zeven toestellen, die door Defensie in de tijdelijke MOC configuratie zijn afgenomen, worden in een retrofitprogramma tot de uiteindelijke FOC configuratie omgebouwd. Ook reservedelen worden aangepast. Dit retrofitprogramma wordt op kosten van de fabrikant uitgevoerd. Gedurende de retrofit worden ook maatregelen getroffen om de helikopter corrosiebestendiger te maken (eveneens op kosten van de fabrikant) en wordt in voorkomend geval regulier onderhoud uitgevoerd (kosten voor rekening van Defensie).

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	250-1000						
2019	1.201,8	1.103,4	55,8	15,2	10,1	17,3	
2020	1.204,6	1.085,3	51,0	25,5	21,4	21,4	

NH-90

De retrofit is eind 2013 begonnen. Door het behandelen van corrosie en de lage beschikbaarheid van specifieke onderdelen is de doorlooptijd van de retrofit toegenomen, afronding is nu gepland in 2020.

2) *Upgrade*. De eerste zes helikopters die in de FOC-configuratie zijn afgenomen, moeten een upgrade van het radarsysteem ondergaan. De *upgrade* maakt deel uit van het productiecontract en de kosten komen ten laste van de fabrikant. De doorlooptijd van deze upgrade bedraagt ongeveer twaalf maanden per helikopter. Tijdens deze upgrade worden ook aanpassingen aangebracht die de helikopter corrosiebestendiger maken en wordt in voorkomend geval regulier onderhoud uitgevoerd (kosten voor rekening van Defensie). Om gedurende de retrofit voldoende toestellen voor het operationele programma beschikbaar te houden, is besloten om de *upgrade* een jaar uit te stellen. Dit traject is in oktober 2018 aangevangen en eindigt eind 2022.

3) *Update*. Het derde modificatietraject betreft een kosteloze update van de software van de helikopter (*Maintenance Release 1, MR1*). Deze is inmiddels gecertificeerd en op 14 augustus 2018 is de eerste Nederlandse NH-90 met MR1 opgeleverd. Aanpassing van de rest van de vloot wordt in combinatie met de retrofit/*upgrade* of hoger onderhoud uitgevoerd. Vanaf 2023 zal de hele vloot NH-90 helikopters van MR1 zijn voorzien, waarmee alle toestellen beschikken over één en dezelfde en de gecontracteerde configuratie.

4) *Herijking*. Alle twintig toestellen worden gemodificeerd om de NH-90 NFH geschikter te maken voor (maritieme) transporttaken en voor de ondersteuning van landoperaties. Om de beschikbaarheid van de helikopters zo min mogelijk te beïnvloeden worden deze modificaties tijdens regulier onderhoud uitgevoerd. In totaal zijn veertien herijkingsmodificaties geïdentificeerd, die zich in verschillende stadia van uitvoering bevinden.

Informatie m.b.t. de voortgang van deze modificatietrajecten is gerelateerd aan inzetbaarheid van de NH-90 en is dientengevolge aangemerkt als operationeel gevoelige en daarmee vertrouwelijke informatie. In de inzetbaarheidsrapportage is informatie opgenomen over de actuele inzetbaarheid van de NH-90.

Full Mission Flight Trainer

De verwerving van een *Full Mission Flight Trainer* (FMFT) maakt deel uit van het NH-90 project. In 2011 zijn de basisfunctionaliteiten geleverd, die begin 2012 zijn geaccepteerd. Defensie heeft op 1 januari 2017 de FMFT formeel overgenomen van de fabrikant. In juni 2017 zijn de laatste tekortkomingen opgeheven waarna de laatste mijlpaalbetaling is uitgevoerd.

De verhuizing van de FMFT van de locatie bij de fabrikant in Italië naar Nederland (maritiem vliegveld De Kooy) was afhankelijk van de oplevering van het gebouw op De Kooy waarin de FMFT moet worden geplaatst, maar is in april 2019 uitgevoerd. De resterende werkzaamheden van de verhuizing zijn in de zomer van 2019 afgerond. Het opnieuw in gebruik nemen van de FMFT is voorzien

NH-90

voor oktober 2019. In het trainingsprogramma is rekening gehouden met deze verhuizing.

Naast de verhuizing moet de FMFT een upgrade ondergaan om de configuratie in overeenstemming met de MR1 configuratie van de helikopters te brengen en moet het *Modular Aircraft Survivability Equipment (MASE)* systeem worden toegevoegd. Als onderdeel van de verwervingsvoorbereiding hiervoor is door de leverancier een studie uitgevoerd naar de (technische) scope en financiële consequenties van de gewenste aanpassingen, met het oogmerk die vanaf 2021 te kunnen aanbrenge. De kosten voor deze upgrade worden gefinancierd uit het investeringsbudget van Defensie.

Industriële participatie

Het NH-90 programma is een internationaal samenwerkingsprogramma. Vanaf de start van de productie in het jaar 2000 beoogt het programma een werkverdeling voor de industrie van de deelnemende landen naar rato van de financiële bijdrage aan het NH-90 programma. Deze verdeling berust op de totale voorgenomen productie van 595 toestellen. Voor Nederland bestaat een tekort aan werkaandeel in de productiefase van ongeveer € 100 miljoen. Een herverdeling van het werkvolume in deze fase van het project is niet voorzien omdat dit zou leiden tot hogere kosten en meer vertragingen. Behalve voor de NAHEMO-landen produceert het Nederlandse bedrijfsleven echter ook voor landen buiten NAHEMO en creëert daarmee extra omzet.

Om het balanstekort voor Nederland te compenseren, heeft de fabrikant van de NH-90 in 2012 het Nederlandse bedrijf Fokker aangewezen om gedurende de instandhoudingsfase alle standaard

reservedelen aan de NH-90 gebruikers te leveren. Voorts is in maart 2016 het Nederlandse bedrijf Specto Aerospace (voorheen Airborne) gecontracteerd om onderhoud aan de rotorbladen van de NH-90 uit te voeren. Om het volledige tekort tijdens de In Service Support (ISS-)fase te compenseren, zijn in maart 2016 afspraken gemaakt tussen het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) en de fabrikant van de NH-90 die zijn vastgelegd in een *Memorandum of Agreement (MoA)*. Het ministerie van EZK ziet toe op de uitvoering van deze afspraken.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief over resultaten verwervingsvoorbereidingsfase (D-brief) d.d. 22-05-2000 (Kamerstuk 25 928, nr. 6)
- Brief over ondertekening MoU en D-fase d.d. 05-09-1991 (Kamerstuk 19 282, nr. 10)
- Brief over afronden studie (B/C-brief) d.d. 01-10-1990 (Kamerstuk 19 282, nr. 7)
- Brief over Nederlandse helikopterbehoefte (A-brief) d.d. 03-06-1987 (Kamerstuk 19 282, nr. 5)

Projecten Defensiebreed (inclusief IT)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2011-2014

MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak) 2015-2019

DPO '19 (huidig tijdvak) 2016-2020

Belangrijke wijzigingen

Het project is vertraagd als gevolg van vertraging in het offertetraject en het heroverwegen van het benodigde projectvolume.

Nieuwe generatie identificatiesystemen (IFF mode 5/mode S)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Identificatiesystemen maken het mogelijk om via elektronische ondervraag- en antwoordprocedures de identiteit van andere vliegende en varende eenheden vast te stellen. Het huidige *mode 4 Identification Friend or Foe* (IFF) systeem is in NAVO-verband het belangrijkste identificatiesysteem. Dit systeem is verouderd. *Mode 4 IFF* wordt binnen de NAVO vervangen door *mode 5 IFF* die een hoge mate van beveiliging biedt en interoperabel is met de wapensystemen die sinds 2009 worden ingevoerd.

Toelichting

Een betrouwbaar identificatiesysteem is van belang om ook in de toekomst te voorkomen dat eigen eenheden worden aangevallen. De vervangingsbehoefte is defensiebreed en bevat naast de militaire mode 5 ook de civiele mode S voor het CZSK (het CLSK beschikt reeds over mode S). Mode S is de vervanger van de bestaande mode 3/A waarmee de civiele luchtvaart vluchtgegevens uitwisselt.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief Behoeftestelling Nieuwe Generatie Identificatiesystemen (A-brief) d.d. 16-04-2015 (Kamerstuk 27 830, nr. 151)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	25-100	A					
2020	25-100	A					

Projecten Defensiebreed (inclusief IT)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2013-2015

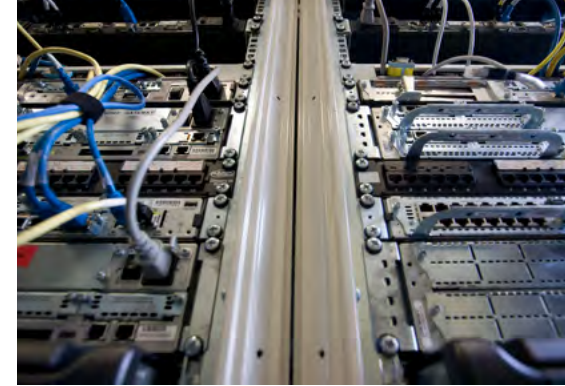
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak) 2014-2019

DPO '19 (huidig tijdvak) 2014-2020

Belangrijke wijzigingen

Er is sprake van een prijspeilbijstelling.

Secure Werkplek Defensie

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

In Nederland beschikt de krijgsmacht over een groot aantal hoog gerubriceerde netwerken die functioneren op een uitgebreide infrastructuur. Dit grote aantal netwerken resulteert steeds meer in een grotere beheerslast en beveiligingsrisico's. Om met name de beveiliging te vergroten en de beheersinspanning te verkleinen is opdracht gegeven voor het project Secure Werkplek Defensie. Dit project heeft als doel om het aantal netwerken terug te brengen en de functionele toepassingen op dezelfde wijze te gebruiken in zowel de statische omgeving in Nederland als in de inzetgebieden door de operationele gebruikers.

Het projectdoel is overgenomen door het programma Grensverleggende IT. De scope van dit project is veranderd naar een programma met als doel de upgrades door de voeren van de bestaande Hoog Gerubriceerde Informatie netwerken totdat het programma GrIT deze gaat vervangen. Over de onderliggende projecten zal indien van toepassing separaat worden gerapporteerd. Daarom wordt dit jaar voor het laatst gerapporteerd over SWD.

Relatie met andere projecten

- Grensverleggende IT (GrIT)

Relevante Kamerstukken

- Brief Behoeftestelling Nieuwe Generatie Identificatiesystemen (A-brief) d.d. 16-04-2015 (Kamerstuk 27 830, nr. 151)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	< 25						
2019	27,8	27,8					
2020	29,6	25,8	3,8				

Projecten Defensiebreed (inclusief IT)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2012-2014

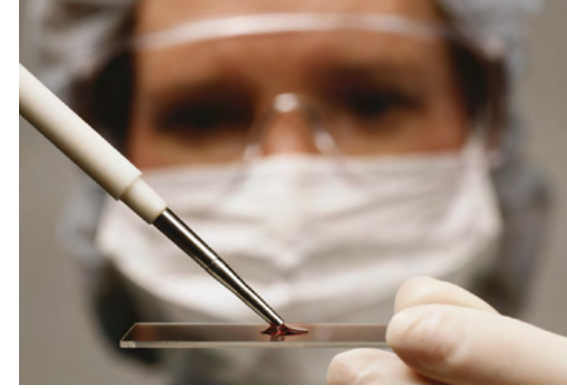
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak) 2012-2020

DPO '19 (huidig tijdvak) 2012-2020

Belangrijke wijzigingen

De tweede CBRN-compagnie, de CBRN-responsecapaciteit en de CBRN trainingsfaciliteit zijn operationeel. In 2019 en 2020 realiseert het programma doorontwikkelingen om aan te sluiten bij de technologische ontwikkelingen, veranderingen in het dreigingsbeeld en trainingsstandaarden. De realisatie van harde infrastructuur en aanpassingen in het betalingsschema van het simulatiesysteem zorgen voor verschuivingen in het projectvolume van 2019 naar 2020. Daarnaast is het projectvolume aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

Uitbreiding ICMS/CBRN-capaciteit

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De proliferatie van Chemische, Biologische, Radiologische en Nucleaire (CBRN)-vernietigingswapens kan ook de komende decennia een risico voor de veiligheid blijven opleveren. Naast staten kunnen terroristische organisaties ook over dergelijke wapens beschikken. Hierdoor kan Nederland geconfronteerd worden met CBRN-dreiging in binnen- en buitenland. Daarnaast bestaat het risico dat bij een calamiteit of een ongeval bij de chemische industrie giftige stoffen vrijkomen. Dit project is onderdeel van het beleid om de operationele inzetbaarheid verder te verbeteren.

Als gevolg van de intensivering van de Civiel Militaire Samenwerking (ICMS) worden de capaciteiten voor Chemische, Biologische, Radiologische en Nucleaire (CBRN)-bestrijding uitgebreid. Het betreft de oprichting van een tweede CBRN-verdedigingscompagnie, een CBRN-responscapaciteit en een multidisciplinaire trainingsfaciliteit. De twee CBRN-verdedigingscompagnieën en de responscapaciteit zullen worden voorzien van opsporings-, identificatie- en ontsmettingsmiddelen. De multidisciplinaire trainingsfaciliteit, waar militaire en civiele eenheden gezamenlijk kunnen oefenen, betreft een trainingsfaciliteit, een ontsmettingsstraat, een meetveld en een meetlaboratorium. Opleidingen en trainingen zullen ook op locatie kunnen worden gegeven. Ten behoeve van de nationale inzet worden het materieel en de beschermende kleding van het CBRN-personeel zoveel mogelijk aangepast aan het optreden in civiele omstandigheden.

Relatie met andere projecten

- Defensie Operationeel Kledingsysteem (DOKS)
- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)

Relevante Kamerstukken

- Brief Behoeftestelling project Uitbreiding ICMS/CBRN-capaciteit (A-brief) d.d. 23-09-2011 (Kamerstuk 32 733 X, nr. 39)
- Brief Rapportage Intensivering Civiel-Militaire Samenwerking aan de Tweede Kamer d.d. 24-05-2006 (Kamerstuk 30 300 X, nr. 106)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	63,0	55,6	7,3				
2020	62,5	48,2	14,3				

Projecten Defensiebreed (inclusief IT)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2004-2015
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	2004-2021
DPO '19 (huidig tijdvak)	2004-2021

Belangrijke wijzigingen

Om te komen tot een soldaat systeem dat aan de eisen en verwachtingen voldoet, zijn diverse operationele gebruikerstesten uitgevoerd. Vervolgens heeft de leverancier eind 2018 een IOC (*Initial Operational Capability*) -versie van het soldaat systeem smart vest geleverd ten behoeve van een reeks finale testen op peloton niveau. De resultaten hiervan zijn verwerkt en zullen worden geïncorporeerd in de FOC (*Full Operational Capability*)-versie die vanaf begin 2020 zal worden geleverd en aansluitend in gebruik wordt genomen. Het projectvolume is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het project VOSS past in het streven om te voorzien in betere bescherming van ingezette eenheden en het vergroten van het vermogen op te treden in netwerken (Network Enabled Capabilities). Met VOSS worden de operationele capaciteit van de individuele militair en van de lagere eenheden vergroot.

Toelichting

Het defensiebrede project VOSS komt voort uit het *Soldier Modernisation Programme* (SMP) en voorziet in een aantal verbeteringen van de uitrusting van de te voet optredende soldaat. De overlevingskansen van de militair verbeteren hierdoor. Tevens wordt de commandovoering versterkt en nemen de mobiliteit, de effectiviteit en het voortzettingsvermogen toe.

VOSS is in eerste instantie een ontwikkelingsproject voor een nieuw smart vest (met onder andere een C4I-module, een energievoorzieningssysteem, een draag- en bekpakingsysteem en modulaire ballistische bescherming). Vanuit diverse andere projecten wordt aangesloten op het project VOSS.

De behoefte is gesteld op ongeveer 5.500 systemen voor de te voet optredende of uitgestegen militairen. Zij behoren tot de categorie die, als gevolg van hun optreden, de zwaarste eisen stellen aan hun uitrusting en in grote mate daarvan afhankelijk zijn. Uit onderzoek in gebleken dat dezelfde uitrusting die aan VOSS-militairen wordt toebedeeld, ook geschikt is voor eenheden die intensief met VOSS-militairen optreden en hierbij een ondersteunende rol vervullen. Dit heeft geleid tot een meerbehoefte voor circa 1.700 militairen welke in 2018 is geëffectueerd.

Er is een definitieve vrijgave tot levering van het draag- en bekpakingsdeelsysteem van VOSS gegeven waardoor de levering hiervan is voorzien vanaf Q1 2020 (verstreking aan de eenheden medio 2020).

Er is nog geen definitieve vrijgave voor de communicatie- en informatiemodule, de energievoorziening en de voertuigmodule als gevolg waarvan de levering op zijn vroegst vanaf Q4 2020 plaatsvindt.

Relatie met andere projecten

- Defensie Operationeel Kledingsysteem (DOKS)
- Defensiebrede vervanging handgedragen warmtebeeldkijkers
- Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer)
- *Joint Fires*
- *Midlife Update* (MLU) voor het wapensysteem Infanterie gevechtsvoertuig (IGV) CV9035NL
- Vervanging gevechtsuitrusting

Relevante Kamerstukken

- Brief project Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS) Verwervingsvoorbereidingsfase (D-brief) d.d. 04-06-2015 (Kamerstuk 34 000 X, nr. 98)
- Studiefase (C-fase) project Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS) d.d. 23-09-2011 (Kamerstuk 33 000, nr. 31)
- Voorstudiefase project Verbeterd Operationeel Soldaatsysteem (B-brief) d.d. 27-05-2010 (Kamerstuk 32 123 X, nr. 130)
- Behoeftestelling project VOSS (A-brief) d.d. 08-04-2008 (Kamerstuk 31 200 X, nr. 105)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	250-1000						
2019	258,1	141,2	78,3	38,7			
2020	261,6	144,0	80,0	37,6			

Projecten Defensiebreed (inclusief IT)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2009-2015
(doorloop tot 2022)

MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak) 2013-2021
(doorloop tot 2024)

DPO '19 (huidig tijdvak) 2013-2022
(doorloop tot 2024)

Belangrijke wijzigingen

De scope van het project is niet gewijzigd; wel is de tijdsdruk opgevoerd. Zowel CZSK als CLAS zullen in 2020 respectievelijk deelnemen aan de *NATO Response Force* (NRF) dan wel moeten kwalificeren voor stand-by NRF met het *Federated Mission Network* (FMN) 2.0 van NAVO. Hiertoe hebben beide Defensieonderdelen TITAAN 4.3 nodig. Er is extra hardware aangeschaft ten behoeve van het volgende niveau van het FMN zodat kan worden voldaan aan de eisen van de NAVO. Er is tevens sprake van een prijspeilbijstelling.

Vernieuwing TITAAN

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het Theatre Independent Army and Air Force Network (TITAAN) is in gebruik bij het CZSK, CLAS, het CLSK en ten behoeve van de Intensivering Civiel Militaire Samenwerking (ICMS) in het kader van Openbare Orde en Veiligheid. Het vormt de basis ICT netwerkinfrastructuur voor grondgebonden (deployed) optreden en aan boord van schepen.

Binnen TITAAN wordt veel gebruik gemaakt van op de civiele markt verkrijgbare middelen. Deze middelen kenmerken zich door een snelle technische en economische veroudering. Tenminste eens per vijf jaar moet een substantieel deel van deze middelen worden vervangen. Daarnaast voltrekken veranderingen op ICT-gebied zich in een snel tempo waardoor regelmatig algehele upgrades van het TITAAN netwerk noodzakelijk zijn. Het project Vernieuwing TITAAN voorziet in de vernieuwing van de soft- en hardware. TITAAN is ingevoerd als standaard voor de ICT-netwerkinfrastructuur ten behoeve van het operationele optreden voor alle eenheden van de krijgsmacht, en sluit aan op de defensiebrede statische ICT netwerkinfrastructuur in Nederland. Hierbij wordt gestreefd naar maximale standaardisatie van de laag- en hoogerubriceerde werkplekdiensdiensten tot aan de uitlevering van GrIT voor de deployed omgeving.

Toelichting

In 2019 wordt TITAAN 4.2 onderhouden en TITAAN 4.3 opgeleverd (NAVO interoperabiliteit FMN 2.0 vereist)
In 2020 wordt TITAAN 4.3 onderhouden en TITAAN 5.0 ontwikkeld (mede vanwege NAVO interoperabiliteit FMN)
In 2021 wordt TITAAN 4.3 onderhouden en TITAAN 5.0 opgeleverd (NAVO interoperabiliteit FMN 3.0 vereist)
In 2022 wordt TITAAN 5.0 onderhouden

Relatie met andere projecten

- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)
- Grensverleggende IT (GrIT)
- *Joint Fires*
- Militaire Satelliet Communicatie lange termijn defensiebreed (MILSATCOM)
- Vervanging COMPATRIOT-verbindingssysteem
- Vervanging grondterminals MILSATCOM

Relevante Kamerstukken

- Brief 'Behoeftestelling Vernieuwing TITAAN' d.d. 19-04-2013 (Kamerstuk 32 733, nr. 123)
- Brief 'Behoeftestelling TITAAN m.b.t. operationele communicatie informatiesystemen binnen de krijgsmacht' (A-brief) d.d. 17-10-2001

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	56,9	35,2	14,0	7,1	0,6		
2020	57,8	28,8	12,3	10,3	6,3		

Projecten Defensiebreed (inclusief IT)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2017-2020

MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak) 2017-2021

DPO '19 (huidig tijdvak) 2017-2023

Belangrijke wijzigingen

De levering van 80 stuks 60mm mortieren heeft in 2017 plaatsgevonden. De voorbereiding voor de verwerving van de 81mm mortieren kostte meer tijd dan aanvankelijk voorzien. Naar verwachting kan de opdracht in 2019 worden geplaatst, waarna de levering in 2020 kan aanvangen. Einde invoering is voorzien in 2023.

Vervanging mortieren 60/81mm

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De vervanging van het 60/81mm mortier maakt deel uit van het vuursteunconcept voor het landoptreden van Defensie dat momenteel wordt ontwikkeld. Dit project is onderdeel van het beleid om de operationele inzetbaarheid van de krijgsmacht verder te verbeteren. Het past binnen het streven om op te kunnen treden op alle geweldsniveaus.

De behoefte betreft de vervanging en modernisering van de huidige 81mm mortier vanwege het bereiken van het einde van de levensduur. Daarnaast vervult het project de langlopende behoefte van het CLAS aan een indirect vurend middel op pelotonsniveau (60mm mortier). De huidige 60mm en 81mm mortier steunt eenheden van het CLAS en het Korps Mariniers met indirect vuur binnen het gelaagde vuursteunsysteem en levert een essentiële bijdrage aan de slagkracht van deze eenheden. Het huidige 81mm mortier bereikt in 2016 het einde van de technische levensduur. Daarnaast voldoet het huidige 81mm mortiersysteem niet meer aan de huidige operationele eisen. Met name op de aspecten bereik, nauwkeurigheid, mobiliteit en de snelheid waarmee het mortier ingezet kan worden, zijn de prestaties van het huidige systeem onvoldoende. De nieuwe capaciteit kan het gevecht van de lagere niveaus met vuursteun ondersteunen en versterkt de bescherming van deze eenheden.

Relatie met andere projecten

- Geïstrumenteerde oefen- en trainingscapaciteit voor grondgebonden eenheden
- *Midlife Update Fennek*
- *Midlife upgrade BV206D (MLU BV206D)*

Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftestelling Vervanging mortieren 60/81mm (A-brief) d.d. 14-06-2016 (Kamerstuk 27 830, nr. 173)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	100-250						
2019	25-100	A					
2020	25-100	A					

Projecten Defensiebreed (inclusief IT)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2013-2015

MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak) 2018-2020

DPO '19 (huidig tijdvak) 2018-2020

Belangrijke wijzigingen

Het project zal in het vierde kwartaal van 2019 worden afgerond. Van de 82 te leveren tactische terminals zijn er inmiddels 65 stuks geleverd. De projectkosten vallen lager uit dan geraamd en er is sprake van een prijspeilbijstelling.

Vervanging grondterminals MILSATCOM

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Doel van het project is te voorzien in een gefaseerde vervanging van de huidige mobiele landterminals (*Super High Frequency SHF Tactische Terminals*) van het Militaire Satelliet Communicatie (MILSATCOM) systeem.

Toelichting

De aanvraag van aanhangwagens ligt achter op schema. De problemen rondom modems, waarvoor intern een alternatief voor handen is, zijn voornamelijk geaccepteerd waardoor het project geen verdere vertraging in de realisatie ondervindt. De projectkosten zullen lager uitvallen dan initieel was geraamd. Dit heeft mede te maken met lagere aanschafkosten van de terminals.

Relatie met andere projecten

- Vernieuwing TITAAN

Relevante Kamerstukken

Geen

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	39,4	39,4					
2020	37,9	22,1	15,8				

Projecten Defensiebreed (inclusief IT)

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2009-2011

MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak) 2014-2020

DPO '19 (huidig tijdvak) 2014-2020

Belangrijke wijzigingen

De aanbesteding voor de tweede batch HV brillen loopt, het contract wordt naar verwachting eind 2019 gesloten, waarna de HV-brillen in 2020 met mogelijk een beperkte uitloop in 2021 worden geleverd. Het definitieve leveringschema wordt met de tekening van het contract vastgelegd.

Verwerving helderheidversterkende brillen

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het defensiebrede project Verwerving helderheidversterkende (HV) brillen omvat de behoefte van de krijgsmacht onder alle zichtomstandigheden te beschikken over voldoende situational awareness en bij dag en nacht te kunnen optreden. Dit is vereist voor de uitvoering van de operationele opdracht en voor de veiligheid en zelfbescherming. De realisatie is voorzien met monoculaire en binoculaire helderheidversterkende kijkers. Deze zijn draagbaar direct op het hoofd of te monteren op de helm.

Toelichting

Voor de eerste batch HV-brillen is het contract in 2016 gesloten. Deze batch is uitgeleverd aan de eenheden.

Relatie met andere projecten

- Defensiebrede vervanging handgedragen warmtebeeldkijkers

Relevante Kamerstukken

- Antwoorden op vragen over de A-brief d.d. 08-10-2009 (Kamerstuk 27 830, nr. 66)
- Brief Verwerving helderheidversterkende brillen (A-brief) d.d. 17-07-2009 (Kamerstuk 27 830, nr. 64)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	25-100	A					
2020	25-100	A					

Projecten Defensiebreed (inclusief IT)

Projectfase

In onderzoek

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2020-2021

MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak) 2020-2021

DPO '19 (huidig tijdvak) 2020-2021

Belangrijke wijzigingen

Geen

Geïnstumenteerde oefen- en trainingscapaciteit voor grondgebonden eenheden

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Om de grondgebonden eenheden van het CLAS en het CZSK gereed te stellen is het noodzakelijk om professioneel, realistisch en efficiënt te kunnen trainen. Ook is het van groot belang om geïntegreerd te kunnen trainen; alle aanwezige capaciteiten en functionaliteiten binnen een eenheid dienen in hun samenhang getraind en geëvalueerd te kunnen worden. Om vast te kunnen stellen in hoeverre een eenheid effectief is en de gewenste gevechtskracht genereert, moeten de bewegingen van eenheden gevolgd kunnen worden en de uitwerking van uitgebrachte effecten kunnen worden gesimuleerd.

Deze capaciteit biedt de mogelijkheid om eenheden tot het niveau van het bataljon gevechtduels te laten beoefenen met de organieke wapens en wapensystemen, echter met gesimuleerde effecten van munitie. Dit maakt het mogelijk om bij de evaluatie van een oefening een goed inzicht te krijgen in het optreden en de effectiviteit van deze eenheden.

Toelichting

In 2020-2021 vindt de levensduurverlenging plaats van de huidige geïnstumenteerde oefen- en trainingscapaciteit (GOT) systeem (MCTC). Dit systeem is daardoor operationeel inzetbaar tot 2030 (met vijf additionele optie jaren).

Relatie met andere projecten

- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)
- Groot Pantserwielvoertuig (GPW, Boxer), productie
- *Midlife Update* Fennek
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)

Relevante Kamerstukken

- Brief over de behoeftstelling van het project Geïnstumenteerde oefen- en trainingscapaciteit voor grondgebonden eenheden (A-brief) d.d. 03-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 223)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	25-100	A					
2020	25-100	A					

Projecten Defensiebreed (incl. IT)

Projectfase

In onderzoek

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2015-2021

MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak) 2016-2023

DPO '19 (huidig tijdvak) in heroverweging

Belangrijke wijzigingen

Defensie beraadt zich naar aanleiding van het derde advies van het Bureau ICT-toetsing (BIT) op de aanpak van het programma Grensverleggende IT (GrIT) en de wijze waarop Defensie het beste verder kan gaan met de vernieuwing van haar IT-infrastructuur (Kamerstuk 31 125, nr. 104). Als gevolg van de heroverweging zal de vernieuwing langer gaan duren. Er worden twee scenario's onderzocht: de mogelijkheid om de huidige aanpak aan te passen binnen de huidige aanbesteding of een geheel andere aanpak. De komende maanden richt Defensie zich op de uitwerking van deze twee scenario's, waarbij onder meer de consequenties voor product, tijd en geld en de belangrijkste risico's in beeld worden gebracht. Hierbij wordt tevens aandacht besteed aan de continuïteit van de huidige IT-infrastructuur.

Grensverleggende IT

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De IT-infrastructuur binnen Defensie dient te worden vervangen, omdat voor de langere termijn de continuïteit van de huidige IT niet geborgd is. Het belang en invloed van IT op zowel de operationele inzet als de bedrijfsvoering is groot. Nieuwe IT is nodig om invulling te kunnen geven aan de ambities van Defensie zoals verwoord in de Defensienota.

De doelstelling van GrIT is het samen met de markt realiseren van het fundament voor de nieuwe IT van Defensie en het migreren van de bijbehorende huidige applicaties en voorzieningen naar de nieuwe IT. Het programma GrIT heeft daarmee de opdracht om in samenwerking met de markt een technisch en organisatorisch IT-platform voor de IT vernieuwing van Defensie te realiseren. Voor deze realisatie zijn niet alleen nieuwe IT systemen en diensten noodzakelijk, maar ook een gewijzigde werkwijze en besturing. Die maken nadrukkelijk deel uit van het programma met bijzondere aandacht voor het Defensiepersoneel.

Toelichting

Conform toezegging aan de Tweede Kamer worden bij de informatie tevens de resultaten van het onderzoek van de Audit Dienst Rijk (ADR) naar de kwaliteit en volledigheid daarvan en naar de beheersing en het beheer van het project als bijlage bij het DPO toegevoegd (kamerstuk 31 125, nr. 93). De ADR concludeert in haar onderzoek dat de informatie over GrIT in het DPO op een deugdelijke wijze tot stand is gekomen. Wel wijst de ADR er op dat

de informatie vanwege de heroverweging inhoudelijk summier is. Omdat het programma GrIT in heroverweging is kan er over de beheersing en het beheer ervan geen uitspraak worden gedaan. Dit kan pas in een later stadium wanneer gekozen is voor een vervolgaanpak. Ten aanzien van de beheersing en het beheer van het project constateert de ADR wel dat de heroverweging projectmatig wordt beheerst en verhoogde aandacht van het topmanagement heeft.

Product

De noodzaak van de vernieuwing van de IT staat niet ter discussie. Het uitgangspunt daarvoor vormt het functioneel ontwerp. Het BIT geeft aan dat de implementatie en migratie van de oplossing moet worden vormgegeven vanuit de toegevoegde waarde voor de gebruiker. Er wordt binnen de uit te werken scenario's onderzocht hoe hier invulling aan kan worden gegeven.

Tijd

Momenteel is als gevolg van de derde BIT toets een heroverweging op het programma ingelast. Hierdoor wordt vertraging opgelopen. Er vindt binnen de heroverweging een analyse plaats van de consequenties voor de huidige dienstverlening voor bestaande IT en lopende of nog te starten projecten. Tevens zijn alle voorbereidende activiteiten waar mogelijk bevroren. Hieronder valt ook de voorbereiding voor de bouw van de datacenters.

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	250-1000						
2019	250-1000*						
2020	250-1000*						

Commercieel vertrouwelijk

Commercieel vertrouwelijk

* dit project verloopt niet via het DMP, waarbij de waarborgen uit het DMP wel gehanteerd worden.

Grensverleggende IT

Geld

Als onderdeel van beide scenario's zullen de consequenties voor de benodigde middelen opnieuw in beeld worden gebracht. De exacte omvang van de consequenties is nog niet bekend. Deze is mede afhankelijk van het te kiezen scenario.

Organisatie

De reorganisatie van JIVC/OPS is afgerond. De nieuwe organisatie is 1 januari 2019 van start gegaan en de selectie en vulling van vacatures van nieuwe functies is in juni afgerond. Gedurende de heroverweging zijn de gereedstellingsactiviteiten en de verdere opbouw van de Uitvoerende Regie- en Beheer Organisatie (URBO) bevroren. Dat geldt ook voor het inrichten van de noodzakelijke beheerorganisatie als werkorganisatie. Daar is voor gekozen omdat de operationalisering van de regie- en beheersorganisatie afhankelijk is van het te kiezen scenario. Defensie heeft daarom besloten de personeelsparagraaf over de inrichting van de beheerorganisatie nog niet formeel met de centrales te bespreken. Zowel de medezeggenschapscommissie van JIVC als de centrales worden meegenomen in de personele consequenties van de heroverweging. De huisvesting van de beheerorganisatie vormt ook onderdeel van de heroverweging.

Relatie met andere projecten

- Informatie Gestuurd Optreden Koninklijke Marechaussee
- Secure Werkplek Defensie
- Vernieuwing TITAAN

Relevante Kamerstukken

- Brief over derde BIT-advies programma 'Grensverleggende IT' d.d.2-7-2019 (Kamerstuk 31 125, nr. 104)
- Brief over verwerving technisch ontwerp programma 'Grensverleggende IT' d.d.21-02-2019 (Kamerstuk 31 125, nr. 101)
- Voortgangsrapportage IT-vernieuwing d.d. 4-12-2019 (Kamerstuk 31 125, nr. 94)
- Advies van Bureau ICT-Toetsing (BIT) over het programma Grensverleggende IT (GrIT) d.d. 11-05-2018 (Kamerstuk 31 125, nr. 84)
- BIT-advies inzake programma GrIT (Kamerstuk 31 125, nr. 68)
- Voortgang onderzoek commissie-Van der Steenhoven d.d. 18-11-2015 (Kamerstuk 31 125, nr. 63)

Projecten Defensiebreed (inclusief IT)

Projectfase

In onderzoek

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2020-2021
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	n.v.t.
DPO '19 (huidig tijdvak)	2020-2021

Belangrijke wijzigingen

Het betreft een nieuwe behoefte.

Operationele infrastructuur voor de snel inzetbare eenheden van de krijgsmacht

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Operationele infrastructuur is het geheel aan basisvoorzieningen bedoeld ter ondersteuning van de operationele inzet van een militaire eenheid. Het betreft voorzieningen ten behoeve van legering, sanitair, werkplekken, onderhouds- en opslaglocaties. Bij de behoeftevervulling is Defensie nadrukkelijk op zoek naar een meerjarig partnerschap met de industrie, waarbij een service level agreement voor 10 jaar wordt afgesloten.

De operationele infrastructuur bestaat uit modules die gebaseerd zijn op een basistentsysteem. Dit tentsysteem is inclusief inventaris (tafels en stoelen), verlichting, klimaatbeheersing en elektrische voorziening. Daarnaast zijn deze tentsystemen zoveel mogelijk modulair en voor meerdere doeleinden te gebruiken, zoals ten behoeve van legering, eetzaal, sanitair, commandoposten, werkplekken en onderhoud- en opslaglocaties. Naast dit basistentsysteem is er een aantal specifieke aanvullingen. Het betreft onder meer geconditioneerde containers en tenten en onderhouds- en opslagtenten voor helikopters en vliegtuigen. Ook zijn er containers voor de opslag van voorraden en wapens voorzien. De behoefte aan infrastructuur is inclusief energievoorziening waarmee alle voorzieningen per locatie worden ondersteund. Ook is voorzien in materieel voor de bescherming van de infrastructuur en voor tijdelijke wegverharding van bijvoorbeeld helikopter landingsplaatsen en in- en uitgangen.

Relatie met andere projecten

- Defensiebrede vervanging Operationele Wielvoertuigen (deelproject Containers).

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling project 'Operationele infrastructuur'(DMP-A) d.d. 19-10-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 267)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2020	25-100	A					

Projecten Defensiebreed (inclusief IT)

Projectfase

In onderzoek

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2019-2023

MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak) 2019-2023

DPO '19 (huidig tijdvak) 2020-2023

Belangrijke wijzigingen

Het betreft een nieuwe behoefte. Omwille van de onderlinge uitwisselbaarheid en logistieke eenvoud zal maximaal aansluiting worden gezocht bij de uitrusting en aanverwante artikelen die worden geïntroduceerd a.d.h.v. de projecten VOSS en DOKS. Aangezien grootschalige introductie van deze projecten in 2020 gepland staat, is introductie van dit project hiermee gesynchroniseerd.

Vervanging gevechtssuitrusting

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De gevechtssuitrusting is bestemd voor wereldwijd gebruik, voor opleiding en training en voor operationele inzet bij zowel lage als hoge dreiging. Voor het optimaal functioneren onder uiteenlopende omstandigheden staan bescherming, functionaliteit, veiligheid, pasvorm en comfort centraal. Daarnaast moet de gevechtssuitrusting degelijk en duurzaam zijn om de instandhoudingskosten te beperken. Een en ander is ook van toepassing op de middelen voor ballistische bescherming die in combinatie met de gevechtssuitrusting en aanvullende uitrustingsstukken worden gebruikt.

Defensie heeft behoefte aan een samenhangend systeem van gevechtssuitrusting en de bijbehorende ballistische bescherming die voor de individuele militair essentieel zijn om wereldwijd en in alle omstandigheden ingezet te kunnen worden. De nieuwe uitrusting stelt de militair in staat om in uiteenlopende klimaatgebieden, terreinomstandigheden en situaties met een moderne, adequate en effectieve gevechtssuitrusting zijn of haar taken uit te voeren.

Toelichting

Er is nog geen opdracht gegeven voor levering van de gevechtssuitrusting. Levering zal op zijn vroegst plaatsvinden in Q3 2020.

Relatie met andere projecten

- Defensie Operationeel Kledingsysteem (DOKS)
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)

Relevante Kamerstukken

- Behoeftestelling project 'Vervanging gevechtssuitrusting' (A-brief) d.d. 07-05-2018 (Kamerstuk 27 830, nr. 232)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	25-100	A					
2020	25-100	A					

Projecten Defensiebreed (inclusief IT)

Projectfase

In onderzoek

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd zijn: Fysieke distributiemiddelen, Adaptieve component en infrastructurele voorzieningen

Niet gemandateerd zijn: Operationele wissellaadsystemen, Trekkeropleggercombinaties en Wielbergingsvoertuigen

Planning

Oorspronkelijk 2023-2027

MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak) n.v.t.

DPO '19 (huidig tijdvak) 2023-2027

Belangrijke wijzigingen

Dit betreft een nieuwe behoefte.

Wissellaadsystemen, Trekkeropleggercombinaties en Wielbergingsvoertuigen (WTB)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Dit programma voorziet in de defensiebreed vervanging van operationele wissellaadsystemen, trekker-opleggercombinaties en wielbergingsvoertuigen en daaraan gerelateerd materieel zoals aanhangwagens, opslag-, overslag- en fysieke distributiemiddelen. Met dit programma wordt bijgedragen aan de volgende ondersteunende militaire capaciteiten ter ondersteuning van het joint optreden:

- Bevoorradings-, brugslag- en grondverzetcapaciteit
Met wissellaadsystemen en de bijhorende bevoorradingsmiddelen (voor de op-, overslag en distributie van o.a. voeding en water, brandstoffen en munitie) wordt de operationele bevoorradingsketen bij militaire inzet ondersteund. Daarnaast gebruiken genie-eenheden wissellaadsystemen voor transporteren en lanceren van (vouw) brugdelen en kiepauto's voor het transport van grond.
- Zware transportcapaciteit
Met trekker-opleggercombinaties wordt zwaar militair materieel getransporteerd zowel tijdens de ontplooiings- als in de inzetfase van een militaire operatie.
- Wielbergingscapaciteit
Wielbergingsvoertuigen dragen zorg voor het bergen en afvoeren van wielvoertuigen onder operationele omstandigheden om het militaire vermogen van eenheden op peil te houden.

De voertuigen moeten geschikt zijn om te opereren binnen het volledig geweldspectrum en worden daarom uitgerust met voorzieningen voor ballistische bescherming, wapenstations voor zelfbescherming en *runflat*-banden.

Een deel van de behoefte wordt zo mogelijk op een adaptieve wijze samen met de markt ingevuld. Daarbij wordt gestreefd naar 'beschikbaarheid boven bezit' voor zowel materieel als personeel. Daarnaast wordt het informatie gestuurd optreden binnen de logistieke keten versterkt.

Relatie met andere projecten

- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)
- Vervanging drijvende brugslagcapaciteit

Relevante Kamerstukken

- Brief Behoeftestelling programma 'Wissellaadsystemen, trekkeroplegger-combinaties en wielbergingsvoertuigen' (A-brief) d.d. 16-09-2019 (Kenmerk 2019D35884).

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	250-1000						
2020	250-1000	A		B	D		

Projecten Infrastructureel

Projecten Infrastructureel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2018-2023

MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak) 2018-2023

DPO '19 (huidig tijdvak) 2018-2025

Belangrijke wijzigingen

De (deel)projecten bevinden zich ieder in een ander stadium. Het vervangen/aanpassen van middelgrote stookinstallaties is afgerond.

Het deelproject "drinkwater" wordt Rijksbreed aangelopen en er ligt inmiddels een voorstel om de Drinkwater installaties aan te pakken. Enkele pilotprojecten zijn gestart. Voor het deelproject "HCFK" (vervangen koelmiddelen) is een expertise- en adviesopdracht uitgezet waarvan de resultaten nog niet zijn ontvangen. Als gevolg daarvan is het plan van aanpak nog niet gereed.

Deelproject "MBO" (maatregelen brandveiligheid overig) heeft tijdelijk te maken met stagnatie in verband met de begeleiding van aannemers.

Het deelproject 'monumenten' loopt conform planning. Het plan van aanpak is inmiddels gereed en de bijbehorende financiën zijn beschikbaar.

Voor het deelproject 'verwijderen asbest' zijn de meest urgente asbest locaties gereed. Het is gebleken dat op meer plekken, minder urgent te saneren asbest is aangetroffen waardoor een groot deel van de gebouwvoorraad gescand moet worden. De opdracht voor deze resterende asbestonderzoeken is verstrekt.

De pilot van het deelproject brandmeldinstallaties is afgerond en het eerste perceel is gereed om aan te besteden.

Het projectvolume is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

Aanpassing Vastgoed Defensie

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Defensie dient zich te conformeren aan de aangescherpte wetgeving en (toepassing van) regels uit het omgevingsrecht en beleid vanuit de Rijksoverheid. Om te voldoen aan de gewijzigde wet- en regelgeving, dienen op zeven gebieden van de infrastructuur van Defensie aanpassingen te worden doorgevoerd:

- het op niveau brengen én houden van monumenten en terreinen;
- het vervangen/aanpassen van middelgrote stookinstallaties;
- het (bouwkundig) brandveilig maken van gebouwen;
- het (vroegtijdig) vervangen van brandmeldinstallaties;
- het vervangen/aanpassing van HCFK installaties;
- het op norm brengen van (drink)waterinstallaties;
- en het verwijderen van asbest van daken.

Relatie met andere projecten

- Bouwtechnische verbetermaatregelen brandveiligheid

Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftstelling Aanpassingen Vastgoed Defensie (DMP-A) d.d. 21-01-2015 (Kamerstuk 33 763, nr. 67)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	250-1000						
2019	299,2	46,6	20,3	20,3	20,3	20,3	19,4
2020	304,6	44,2	22,1	22,1	20,7	20,7	19,8

Projecten Infrastructureel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2015-2019
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	2017-2020
DPO '19 (huidig tijdvak)	2017-2021

Belangrijke wijzigingen

Om te kunnen voldoen aan de eisen gesteld in het bouwbesluit is er in overleg met Brandweer Nederland een Brandveiligheidsconcept Legering Defensie ontwikkeld waarin de uitgangspunten staan benoemd en waarbij de vluchtveiligheid van personeel als hoogste prioriteit is vastgelegd. Als gevolg van de 'no regret' maatregelen uit de Defensienota 2018 zijn 19 legeringsgebouwen die gesloopt of afgestoten worden, in 2018 alsnog toegevoegd aan het programma om te worden aangepast. De aanvankelijke uitvoeringstermijn is in overleg met IL&T verschoven mede als gevolg van de omvang en complexiteit van het project. Hierbij bleek het ook voor marktpartijen een lastige opgave. Voor de gebouwen die na 1 januari 2019 nog niet gereed zijn wordt extra BHV-capaciteit ingezet. Dit is ook van toepassing voor gebouwen die niet onder het IL&T regime maar onder het gemeentelijk regime vallen.

Alle gebouwen vallend onder IL&T zijn eind 2019 aangepast met uitzondering van een deel van de extra gebouwen als gevolg van de "no regret" maatregel. Deze lopen (deels) door tot in 2020. Daar waar nodig zijn tijdelijke legeringsgebouwen neergezet en er wordt op diverse plaatsen als alternatief tijdens de werkzaamheden hotelcapaciteit ingehuurd.

Het projectvolume is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

Bouwtechnische verbetermaatregelen brandveiligheid

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het project betreft het op veiligheidsniveau (bouwbesluit 2012) aanpassen van de legeringsgebouwen en is in uitvoering. Waar nodig worden interim maatregelen getroffen voor de legering. Het betreft inmiddels 330 gebouwen verdeeld over alle defensieobjecten in Nederland, Duitsland en het Caribisch gebied. De manco's betreffen o.a. tekortkomingen in brandscheidingen, brandmeld- en ontruimingsinstallaties en in toegepaste materialisatie.

Toelichting

Met de Inspectie Leefomgeving en Transport wordt periodiek de voortgang besproken. IL&T voert na oplevering ook diverse controles uit. Eind 2020 zijn ook alle gebouwen vallend onder de gemeentes aangepast en in 2021 is ook de legering in het Caribisch gebied aangepast. Ondanks het aanvankelijk verminderen van de behoefte in 2016 en het later weer extra in gebruik houden van 19 gebouwen valt dit budgettair binnen het bedrag, daarnaast worden binnen het projectvolume ook diverse interim voorzieningen gerealiseerd zoals tijdelijke gebouwen (op Erfprins en op de KMA te Breda) en worden hieruit ook tijdelijke hotelvoorzieningen gerealiseerd. Ook de BHV-maatregel voor IL&T gebouwen wordt hieruit gefinancierd. Voor de BHV maatregel voor gemeente gebouwen is circa € 7 miljoen extra benodigd. De precieze hoogte van dit bedrag en of dit binnen het project kan worden gefinancierd is deels afhankelijk van de deelaanbesteding voor het Caribisch gebied.

Als onderdeel van de maatregel worden ook de brandmeldinstallaties vernieuwd. Deze worden gefinancierd uit het project "aanpassing vastgoed Defensie als gevolg van gewijzigde wet- en regelgeving" waarin het vervangen van alle brandmeldinstallaties is opgenomen. Het aanpassen in het kader van brandveiligheid van gebouw 030 op Erfprins en het kasteel op de KMA te Breda maakt onderdeel uit van de respectievelijke (separate) renovatieprojecten van die gebouwen.

Relatie met andere projecten

- Aanpassen Vastgoed Defensie

Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftstelling Aanpassing Vastgoed defensie (A-brief) d.d. 21-01-2015 (Kamerstuk 33 763 nr. 67)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	100-250						
2019	130,4	92,0	38,5				
2020	131,9	94,6	21,7	15,6			

Projecten Infrastructureel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2012-2021

MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak) 2012-2021

DPO '19 (huidig tijdvak) 2012-2021

Belangrijke wijzigingen

Het project is grotendeels gereed. Enkel het (deel)project verhuizen van de Defensie Paraschool (DPS) resteert nog. Ten aanzien van de verhuizing van DPS van Breda naar Eindhoven was het de bedoeling om deze in een bestaand –te verbouwen- gebouw op vliegveld Eindhoven onder te brengen. Nader onderzoek hiervoor heeft uitgewezen dat de kosten voor de verbouw, in vergelijking met nieuwbouw, nagenoeg gelijk zijn. Op dit moment wordt de optie nieuwbouw die op meerdere fronten de voorkeur geniet, daarom verder uitgewerkt. Gebleken is verder dat de gevelplaten van de drie nieuw gerealiseerde legeringstorens de brandveiligheidstesten niet hebben doorstaan. Hiervoor zijn interim maatregelen getroffen. Met goedkeuring van het bevoegd gezag zijn alle gebouwen inmiddels in gebruik genomen. De financiële en juridische discussie rondom de gevelbeplating zal buiten het project voortgezet worden. Het projectvolume is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling..

Herbelegging Breda

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Dit project voorziet in infrastructurele aanpassingen voor de Nederlandse Defensie Academie (NLDA), en de verplaatsing van het Instituut Defensie Leergangen (IDL) van Den Haag naar Breda en de Defensie Paraschool (DPS) van Breda naar Vliegbasis Eindhoven. Met het realiseren van de herbelegging kan de Seeligkazerne in Breda worden afgestoten.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief over strategisch vastgoedbeleid d.d. 26-05-2015 (Kamerstuk 33 763, nr. 77)
- Brief Herbeleggingsplan Vastgoed Defensie, fase 2a (DMP-A) d.d. 25-06-2012 (Kamerstuk 32 733, nr. 69)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	100-250						
2019	39,2	33,1	0,3	3,7	2,1		
2020	39,3	33,4	0,4	3,4	2,1		

Projecten Infrastructureel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2018-2020
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)		2018-2020
DPO '19 (huidig tijdvak)		2018-2020

Belangrijke wijzigingen

Alle nog in gebouw 35 op de Frederikkazerne aanwezige (tijdelijke) gebruikers hebben opdracht gekregen om het gebouw vóór januari 2020 te verlaten. In een aantal gevallen is dit, vanwege het ontbreken van afdoende mogelijkheden en tussentijdse nieuwe reorganisaties, niet mogelijk in bestaande infrastructuur waardoor nadere afspraken gemaakt moeten worden. Dit legt extra druk op het gecompliceerde proces van herbelegging. Dit vanwege het grote aantal stakeholders dat betrokken is alsook de samenhang met ontwikkelingen in andere projecten (NCIA, GrIT, Gezamenlijke huisvesting AIVD-MIVD'). Hierdoor staan projectscope, planning en projectvolume continu onder druk. Gepland is dat het project Herbelegging Haagse Regio in het eerste kwartaal 2020 zal worden opgeleverd. Het projectvolume is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

Herbelegging Haagse Regio

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Dit project betreft het herhuisvesten van gebruikers op de Frederikkazerne en de Koningin Beatrixkazerne in Den Haag. Door het leegmaken en slopen van het verouderde gebouw 35 op de Frederikkazerne, wordt op het complex nieuwe ontwikkelruimte gecreëerd.

Relatie met andere projecten

- Grensverleggende IT (GrIT)
- Nieuwbouw en Renovatie *NATO Communications and Information Agency* te Den Haag (NCIA)

Relevante Kamerstukken

- Brief over strategisch vastgoedbeleid d.d. 26-05-2015 (Kamerstuk 33 763, nr. 77)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	30,8	30,8					
2020	32,9	28,8	4,1				

Projecten Infrastructureel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2017-2019

MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak) 2017-2019

DPO '19 (huidig tijdvak) 2017-2020

Belangrijke wijzigingen

Bij aanvang van de nieuwbouw van gebouw A145 is dit project meermaals gewijzigd vanwege interne reorganisatie en herijkingen als gevolg van beperkte financiële middelen. In de afwijkingsrapportage van mei jl. is reeds een vertraging van het project gemeld. Inmiddels is gebleken dat hierdoor ook een financiële herijking van het project noodzakelijk was en is doorgevoerd. Door onzekerheden rondom het tijdig kunnen implementeren van DBBS is met het RVB een parallel traject opgelopen teneinde het gebouw tijdig van een elektronisch beveiligingssysteem te voorzien. Voorzien is dat het project nu in Q2-2020 zal worden opgeleverd. Deze oplevering heeft een directe relatie met de start van een ander project ("LTC fase 2 t/m 3" (IGO KMar)) die op de oude locatie van Joint IV commando is gepland. Het projectvolume is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

Herhuisvesting DMO/Network Operations Center te Soesterberg

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Op complex Camp New Amsterdam (CNA) wordt voorzien in de huisvesting voor het Joint IV Commando door de renovatie van een bestaand gebouw en de realisatie van een geheel nieuw gebouw.

Relatie met andere projecten

KMAR LTC fase 1, 2 en 3

Relevante Kamerstukken

- Brief over strategisch vastgoedbeleid d.d. 26-05-2015 (Kamerstuk 33 763, nr. 77)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	49,7	49,7					
2020	59,5	59,5					

Projecten Infrastructureel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2017-2020

MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak) 2017-2021

DPO '19 (huidig tijdvak) 2017-?

Belangrijke wijzigingen

Dit project behelst de nieuwbouw van een complex voor Technologie & Missieondersteuning (T&MO). Vanwege tussentijdse aanpassingen in de projectscope (het oorspronkelijke PvE dateerde uit 2009) is het project financieel herijkt. Vanwege vertraging in het verkrijgen van vergunningen kan het project nog niet worden afgerond. Hierdoor is de planning van het project ongewis. Eind mei 2019 is door de Raad van State de (reken) systematiek van de Programmatische Aanpak Stikstof-regeling verworpen. De voor dit project verstrekte natuurvergunning was op deze regeling gebaseerd. Rijksbreed wordt nu geïnventariseerd wat de impact is van het besluit. Op dit moment zijn de gevolgen voor dit project nog onbekend. Het projectvolume is aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

Hoger onderhoud Woensdrecht

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het project Hoger onderhoud Woensdrecht beoogt hoger echelons onderhoudswerkzaamheden aan luchtvaart materieel in Woensdrecht te centraliseren en de afstoting van de complexen Dongen en Rhenen mogelijk te maken.

Relatie met andere projecten

- Bouw en inrichten F135 motoronderhoudsfaciliteit (F-35)

Relevante Kamerstukken

- Brief over strategisch vastgoedbeleid d.d. 26-05-2015 (Kamerstuk 33 763, nr. 77)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	42,1	19,0	17,3	5,8			
2020	42,9	6,6	7,7	19,6	9,0		

Projecten Infrastructureel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2017-2020

MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak) 2021-2023

DPO '19 (huidig tijdvak) 2021-2023

Belangrijke wijzigingen

De nieuwbouw gezondheidscentrum en tandheelkundige centrum Stroe is opgeleverd. De nieuwbouw gezondheidscentrum Ermelo is in realisatie. Voor de andere centra zijn ontwerpen en kostencalculaties gemaakt. Vanwege forse projectvolumeoverschrijding moet het gehele programma worden herijkt waardoor de planning waarschijnlijk vertraagt. De voor herijking noodzakelijke gegevens worden momenteel verzameld. Het projectvolume is mede aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

Huisvesting gezondheids- en tandheelkundige centra

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Met de oprichting van de Defensie Gezondheidszorg Organisatie (DGO) is het aantal eerstelijnszorglocaties als gevolg van centralisatie verminderd van 39 naar 30. Voor de reorganisatie is behoefte aan passende huisvesting die wordt verkregen door aanpassing, renovatie of - waar nodig – met nieuwe infrastructuur. De infrastructurele aanpassingen dienen gefaseerd te worden gerealiseerd om verstoringen in de bedrijfsvoering tot een minimum te beperken.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief over huisvesting gezondheids- en tandheelkundige centra (DMP-A) d.d. 26-10-2016 (Kamerstuk 33 763, nr. 116)
- Brief Herbeleggingsplan Vastgoed Defensie, fase 2a (DMP-A) d.d. 25-06-2012 (Kamerstuk 32 733, nr. 69)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	57,3	22,0	17,9	8,7	8,7		
2020	58,9	19,3	16,9	12,2	9,0	1,5	

Projecten Infrastructureel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2015-2019

MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak) 2017-2022

DPO '19 (huidig tijdvak) 2017-2023

Belangrijke wijzigingen

Het LTC-project is aanvankelijk in 3 verschillende fasen opgedeeld. Het project heeft in fase 1 de (renovatie van een bestaand gebouw) een kleine vertraging opgelopen, maar is inmiddels opgeleverd. Fase 2-3 is vanwege formatieve uitbreiding de projectscope tussentijds aangepast (inclusief financiële herijking) en deze zijn qua fasering samengevoegd. Fase 2-3 behelst de realisatie van een nieuw gebouw. De voorbereidingen (ontwerpfase) voor fase 2-3 zijn momenteel in volle gang. Op de beoogde nieuwbouwlocatie moeten eerst nog oude gebouwen worden gesloopt. Dit kan pas plaatsvinden nadat de zittende gebruikers naar een ander gebouw (in aanbouw) zijn verhuisd. Fase 2-3 kan in 2023 volledig worden opgeleverd. Het projectvolume is aangepast als gevolg van de herijking en prijspeilbijstelling.

KMAR LTC fase 1, 2 en 3

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Op complex Camp New Amsterdam in Soesterberg wordt het Landelijk Tactisch Commando (LTC) Koninklijke Marechaussee gehuisvest. Het LTC is verantwoordelijk voor de tactische aansturing van het operationele werk van de totale Koninklijke Marechaussee.

Relatie met andere projecten

Huisvesting DMO/Network Operations Center te Soesterberg

Relevante Kamerstukken

- Brief over strategisch vastgoedbeleid d.d. 26-05-2015 (Kamerstuk 33 763, nr. 77)
- Brief behoeftstelling informatiegestuurd optreden bij de Koninklijke Marechaussee (DMP-A) d.d. 17-03-2015 (Kamerstuk 33 763, nr. 70)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	34,3	16,4	10,7	7,2			
2020	43,1	10,7	1,0	14,3	15,6	1,5	

Projecten Infrastructureel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2017-2022

MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak) 2017-2022

DPO '19 (huidig tijdvak) 2017-2020

Belangrijke wijzigingen

Dit project omvat meerdere deelprojecten waarvan het merendeel reeds is opgeleverd. Wat nog resteert is de nieuwbouw van een lesgebouw (nu in realisatie) en diverse afrondende werkzaamheden op het terrein, waaronder het plaatsen van een hekwerk. De oplevering van het lesgebouw is nu in 2020 gepland. De afrondende werkzaamheden in de periferie zullen later in 2020 worden opgeleverd. De extra in het project benodigde financiën (€ 3,9 miljoen) zijn inmiddels middels investeringsbeheer alternatief opgelost. Het projectvolume is mede aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

Landelijk Opleidings- en Kenniscentrum KMar (LOKKMAR)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Met dit project wordt voor de KMar een opleidings- en trainingscentrum op de KWIII-kazerne in Apeldoorn gerealiseerd.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftestelling informatiegestuurd optreden bij de Koninklijke Marechaussee (DMP-A) d.d. 17-03-2015 (Kamerstuk 33 763, nr. 70)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	55,9	50,6	5,3				
2020	59,7	48,3	11,4				

Projecten Infrastructureel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2015-2020

MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak) 2018-2020

DPO '19 (huidig tijdvak) 2018-n.t.b.t

Belangrijke wijzigingen

Het eerste deelproject (nieuwbouw kantoor) is inmiddels opgeleverd. Volgens planning start de renovatie vanaf september 2019. Het project heeft echter een nader te bepalen vertraging opgelopen door het toevoegen van nader opgekomen werkzaamheden aan de projectscope en de vondst van asbest. Het project moet financieel nog worden herijkt. Aanleiding hiervoor zijn onder andere een kostenverdelingsvraagstuk dat nog voor ligt, bijvoorbeeld met betrekking tot de kosten van de parkeergarage.

Nieuwbouw en Renovatie NATO Communications and information Agency te Den Haag (NCIA)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Met de nieuwbouw- en renovatiewerkzaamheden voor de huisvesting van het NATO Communications and Information Agency (NCIA) op de Waalsdorpervlakte in Den Haag, zal Nederland als gastland voorzien in een kantoorcomplex met laboratoria en werkplaatsen voor circa 740 medewerkers van het Agentschap. Het project wordt in vier fasen/deelprojecten gerealiseerd. De grootste (deel)projecten betreffen de realisatie van een uitbreiding van het bestaande hoofdgebouw middels nieuwbouw, de renovatie van het bestaande gebouw en de nieuwbouw van een parkeergarage.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief over strategisch vastgoedbeleid d.d. 26-05-2015 (Kamerstuk 33 763, nr. 77)
- Besluit Ministerraad voor het behoud van het NATO Communications and Information Agency in Den Haag, d.d. 30-11-2012

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	60,8	53,0	7,8				
2020	25-100*						

* commercieel vertrouwelijk (enkel voor die (deel)werkzaamheden welke nog niet zijn aanbesteed)

Projecten Infrastructureel

Projectfase

In realisatie

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2015-2020

MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak) 2018-2020

DPO '19 (huidig tijdvak) 2018-2020

Belangrijke wijzigingen

Het project is nagenoeg afgerond. De Van Hornekazerne en het Magazijncomplex in Weert zijn inmiddels afgestoten. Wat nog resteert in project schuifplan Ermelo is het verhuizen van het Operationeel

Ondersteuningscommando Land (OOCL) en 1 Civiel en Militair Interactie Commando (CMI Co), die vanwege de groei van de KMAR op de Koning Willem III kazerne in Apeldoorn worden verdrongen. CLAS onderzoekt momenteel wat (nu) de meest gewenste nieuwe vestigingsplaats(en) zijn voor deze eenheden. De hieronder weergegeven kasgeldprognose is derhalve indicatief. Het projectvolume is mede aangepast als gevolg van prijspeilbijstelling.

Schuifplan Ermelo

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Het project schuifplan Ermelo behelst het treffen van allerlei voorzieningen op diverse complexen zoals de Prinses Margrietkazerne in Wezep, de Johannes Postkazerne in Havelte en de Legerplaats Ermelo met als doel om de Koninklijke Militaire School vanuit Weert naar Ermelo te verhuizen.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Beleidsbrief Herbeleggingsplan Vastgoed Defensie d.d. 27-10-2011 (Kamerstuk 32 733, nr 47)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	66,0	57,7		5,1	3,2		
2020	66,2	56,7		5,1	3,4	1,0	

Projecten Infrastructureel

Projectfase

In onderzoek

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2018-2027
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	n.t.b. (afn. van besluitvorming)
DPO '19 (huidig tijdvak)	2021-2028 (gebouw)
	2029 (ingebruikname)

Belangrijke wijzigingen

Met het voornemen voor een gezamenlijke huisvesting is de eerdere projectnaam 'Co-locatie AIVD en MIVD op Frederikkazerne (AMF)' gewijzigd in 'Gezamenlijke huisvesting AIVD-MIVD'.

Zoals beschreven in de Kamerbrief van 1 juli jl. hebben zich gedurende het besluitvormingstraject verschillende ontwikkelingen voorgedaan, zoals een toename van het benodigde aantal vierkante meters om de personele groei en de toegenomen ICT-behoefte te kunnen inpassen. Deze ontwikkelingen hebben geleid tot een herijking in product, projectvolume en tijd. Momenteel zijn de voorbereidingen in gang om het toegewezen kavel op de kazerne gereed te maken zodat het RVB met de werkzaamheden kan aanvangen.

Over de wijze van rapportage voor het vervolg van dit gezamenlijke project doen BZK en Defensie nog een voorstel aan de Tweede Kamer.

Gezamenlijke huisvesting AIVD-MIVD

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Dit project voorziet in gezamenlijke huisvesting van de AIVD en MIVD. In juli 2019 hebben de minister van Defensie en de minister van Binnenlandse Zaken (BZK) hun voornemen tot gezamenlijke huisvesting van beide diensten op de Frederikkazerne in Den Haag herbevestigd (Kamerbrief Gezamenlijke huisvesting AIVD-MIVD, d.d. 1 juli 2019).

Relatie met andere projecten

- Herbelegging Haagse Regio

Relevante Kamerstukken

- Brief Gezamenlijke huisvesting AIVD-MIVD (A/B-brief) d.d. 01-07-2019 (Kamerstuk 30 977, nr. 155)
- Brief over strategisch vastgoedbeleid d.d. 26-05-2015 (Kamerstuk 33 763, nr. 77)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	250-1000 *						
2019	250-1000 *						
2020	250-1000 *						

* commercieel vertrouwelijk

Projecten Infrastructureel

Projectfase

In onderzoek

Wel/niet gemandateerd

Niet gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk 2012-2017
(bij traditionele
realisatie DMP-A
d.d. 24/8/2012)

MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak) 2019-2024

DPO '19 (huidig tijdvak) 2019-2024

Belangrijke wijzigingen

In de Kamerbrief van 6 juni jl. (Kamerstuk 33 358, nr. 12) is gemeld dat de gunning van de bouw-voorbereidende werkzaamheden in overleg met het Rijksvastgoedbedrijf opnieuw is opgeschort, met maximaal één jaar tot uiterlijk 1 juli 2020. De inschrijvers hebben hiermee ingestemd.

Michiel Adriaanszoon de Ruyterkazerne Zeeland (MARKAZ)

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Met de bouw van een geheel nieuwe kazerne te Vlissingen wordt de verhuizing mogelijk gemaakt van het Mariniers Trainingscommando vanuit de Van Braam Houckgeestkazeme te Doorn en het Logistiek Centrum Maartensdijk. De behoeftestelling die op 31 augustus 2012 aan de Kamer is gestuurd (Kamerstuk 33 358, nr. 1) is op de gebieden van reikwijdte, tijdspad en financiën gewijzigd. Deze wijzigingen zijn onder andere in juli 2018 aan de Kamer gemeld (Kamerstuk 33 358, nr. 7).

Toelichting

Op 5 maart 2018 heeft het Rijksvastgoedbedrijf de dialoog met de drie geselecteerde consortia gestart. De planning is hierop geactualiseerd. Door het uitstellen van de gunning van de bouw-voorbereidende werkzaamheden en het opschorten van de dialoog voor de PPS-aanbesteding vanwege het lopende overleg met de medezeggenschap zal een nog onbekende vertraging (vooral nog twee jaar) optreden. Zodra de opschorting van de PPS-aanbesteding eindigt zal een nieuwe planning van de mijlpalen worden opgemaakt en worden verwerkt in hierop volgende Defensie Projectenoverzichten, danwel afwijkingrapportages DPO. Vanwege de extra tegemoetkoming in de (ontwerp)kosten aan de consortia, die zij bij geldige inschrijving zullen ontvangen vanwege de opgelopen vertraging en het opschorten van de dialoog, zijn in april 2019 de projectkosten opgehoogd (Kamerbrief 34 919, nr. 35). Over de projectkosten bent u eerder commercieel vertrouwelijk geïnformeerd in de brief Aanvullende financiële informatie MARKAZ (d.d. 5 juli 2018).

Relatie met andere projecten

- Defensie Bewaking- en Beveiligingssysteem (DBBS)
- Defensiebrede Vervanging Operationele Wielvoertuigen (DVOW)
- Midlife upgrade BV206D (MLU BV206D)
- Verbeterd Operationeel Soldaat Systeem (VOSS)

Relevante Kamerstukken

- Brief stand van zaken MARKAZ d.d. 6 juni 2019 (Kamerstuk 33 358, nr. 12)
- Brief stand van zaken vastgoed Defensie d.d. 25 april 2019 (Kamerstuk 34 919, nr. 35)
- Brief opschorting gunning bouw-voorbereidende werkzaamheden d.d. 21 december 2018 (Kamerstuk 33 358, nr. 11)
- Brief opschorting bouw-voorbereidende werkzaamheden en PPS-aanbesteding marinierskazerne d.d. 5 oktober 2018 (Kamerstuk 33 358, nr. 10)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	250-1000						
2019	250-1000	D					
2020	250-1000			D			

Projecten Infrastructureel

Projectfase

In onderzoek

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

Oorspronkelijk	2021-2023
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)	2021-2023
DPO '19 (huidig tijdvak)	2021-2023

Belangrijke wijzigingen

De aanbestedingsfase, startend met een selectiefase, vangt aan in het derde kwartaal van 2019.

Nieuwbouw Logistiek Centrum Soesterberg

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

De huidige, verouderde en landelijk verspreide magazijnen zorgen bij de Landmacht voor een inefficiënte bedrijfsvoering en lange doorlooptijden in de logistieke processen. Dit past niet in de huidige visie van Defensie: een adaptieve krijgsmacht.

Een nieuw centraal magazijn op Kamp Soesterberg maakt het mogelijk om prestatieverbeteringen door te voeren en een stevige basis te vormen voor toekomstige ontwikkelingen.

Om dit te realiseren is Defensie op zoek naar een civiele logistieke dienstverlener waarmee een duurzame partnerschaps-overeenkomst zal worden afgesloten waarin het ontwerp, de bouw, het onderhoud en de operatie (logistieke dienstverlening) is opgenomen.

Toelichting

Voor het tot stand brengen van het Logistiek Centrum Soesterberg (LCS) wordt een andere aanpak gevolgd dan gebruikelijk voor vastgoedprojecten. De operatie, het logistieke proces vormt de kern van de samenwerking met de markt. Daarom wordt nadrukkelijk een partnerschap gezocht met een logistieke dienstverlener. Kennis en ervaring van deze partij kan zo optimaal worden benut bij het ontwerp, de bouw, het onderhoud en de operatie van het LCS.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Voortgangsrapportage Vastgoed d.d. 31-01-2018 (Kamerstuk 33 763, nr. 139)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	25-100						
2020	25-100						

Projecten Infrastructureel

Projectfase

In onderzoek

Wel/niet gemandateerd

Gemandateerd

Planning

	Oorspronkelijk	2021-2023
MPO '18/afw. rapp. '19 (vorig tijdvak)		2021-2023
DPO '19 (huidig tijdvak)		2021-2025

Belangrijke wijzigingen

In de afwijklingsrapportage van mei 2019 is aangegeven dat de plannen voor de renovatie van het bestaande zeer gedateerde gebouw naar nieuwbouw zijn veranderd. Dit omdat de kosten voor de renovatie, de kosten voor nieuwbouw evenaarden. Omdat bij nieuwbouw, in vergelijking met het aanpassen van het bestaande gebouw, bedrijfsprocessen efficiënter geaccomodeerd kunnen worden is het programma van wensen, kennis hebbende van de meest actuele werklust bij MatlogCo, door de gebruiker herschreven. Deze gewijzigde ('compactere') behoeftestelling wordt momenteel beoordeeld. Op voorhand staat vast dat het beschikbare projectvolume fors zal moeten worden verhoogd. Zodra de benodigde informatie hiervoor is verzameld vindt besluitvorming over een herijking plaats.

Renovatie en herinrichting complex Materieellogistiek Commando (MatlogCo) in Leusden

Inleiding/strategisch beleidskader/opdracht

Dit project heeft als doel om het complex Leusden te laten voldoen aan de vigerende (vernieuwde) wet- en regelgeving zodat het gebruik de komende 25 jaar voortgezet kan worden.

Relatie met andere projecten

Geen

Relevante Kamerstukken

- Brief behoeftstelling Renovatie en herinrichting van het complex van het Materieellogistiek Commando (MatlogCo) van de Koninklijke Landmacht in Leusden (DMP-A) d.d. 28-10-2015 (Kamerstuk 33 763, nr. 90)
- Brief over strategisch vastgoedbeleid d.d. 26-05-2015 (Kamerstuk 33 763, nr. 77)
- Brief Herbeleggingsplan Vastgoed Defensie, fase 2a d.d. 25-06-2012 (Kamerstuk 32 733, nr. 69)
- Brief Herbeleggingsplan Vastgoed Defensie d.d. 31-08-2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 44)
- Beleidsbrief Defensie d.d. 08-04-2011 (Kamerstuk 32 733, nr. 1)

Financiën

Jaar	Projectvolume	Planning DMP/Raming uitgaven in € mln					
		t/m 2019	2020	2021	2022	2023	2024
Oorspronkelijk	25-100						
2019	25-100						
2020	25-100						

Projecten in afstoting

Projecten in afstoting

Pantserrupsvoertuig M-577 en YPR

De voertuigen zijn operationeel niet meer nodig en zijn vervangen door de Fennek, de CV-90 en de Boxer.

Mijnenbestrijdingsvaartuig Alkmaarklasse (AMBV)

De AMBV's zijn op termijn operationeel niet meer nodig vanwege de instroom van de nieuwe vaartuigen uit het project Vervanging mijnenbestrijdingscapaciteit. Planmatig kan uitstroom vanaf 2030 plaatsvinden.

M-fregatten

De M-fregatten zijn op termijn operationeel niet meer nodig vanwege de instroom van de nieuwe fregatten uit het project Vervanging M-fregatten. Planmatig kan uitstroom vanaf 2027 plaatsvinden.

Tankvliegtuig KDC-10

De KDC-10 vliegtuigen zijn op termijn operationeel niet meer nodig vanwege de instroom van de nieuwe luchttransportmiddelen uit het project Vervanging strategisch luchttransport en AAR (MRTT). Uitstroom kan tussen 2020 en 2024 plaatsvinden.

Vooruitblik Investeringsprogramma 3

Projectbenaming	Financieel volume	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034
Geinstrumenteerde oefen- en trainingscapaciteit voor grondgebonden eenheden	100-250 miljoen								A-Brief								
Militaire Satelliet Communicatie lange termijn defensiebreed (MILSATCOM)	100-250 miljoen																
Munitie t.b.v. aanvulling inzetvoorraden	100-250 miljoen		Instream														
Counter Improvised Explosive Devices (C-IED)	25-100 miljoen			Instream													
Joint Fires	25-100 miljoen																
Vervanging Gevechtsuitrusting	25-100 miljoen							Instream									
Defensiebrede vervanging handgedragen warmtebeeldkijkers	25-100 miljoen								A-Brief								
Operationele infrastructuur	25-100 miljoen				Instream												
Uitbreiding ICMS CBRN-capaciteit	25-100 miljoen		Instream														
Battlefield Management System (BMS)	25-100 miljoen		Instream														
Vernieuwing TITAN	25-100 miljoen			Instream													
Vervanging mortieren 60/81 mm	25-100 miljoen				Instream												
3Def Defensiebreed	25-100 miljoen			Instream													
IT Informatie Gestuurd Optreden Koninklijke Marechaussee	25-100 miljoen			Instream													
Datacommunicatie mobiel optreden (DCMO)	25-100 miljoen			Instream													
Behoeftestelling Militaire Satellietcapaciteit	25-100 miljoen			Instream													
Nieuwe generatie identificatiesystemen (IFF mode 5/mode S)	25-100 miljoen			Instream													
Modernisering navigatiesystemen	25-100 miljoen			Instream													
Vervanging grondterminals MILSATCOM	25-100 miljoen			Instream													
Vervanging brandweervoertuigen	25-100 miljoen	A-Brief				Instream											
Levensduurverlenging Geinstrumenteerde oefen- en trainingscapaciteit voor grondgebonden eenheden	25-100 miljoen			Instream													
Verwerving helderheidversterkende brillen	25-100 miljoen			Instream													
Secure Werkplek Defensie	25-100 miljoen		Instream														

Infrastructuur

Gezamenlijke huisvesting AIVD-MIVD	250-1000 miljoen	Kamerbrief															
Michiel Adriaan zoon de Ruijterkazerne Zeeland (MARKAZ)	250-1000 miljoen			D-Brief													
Aanpassingen vastgoed agv wijziging regelgeving	250-1000 miljoen				Realisatie							Doorlopend					
Legering	100-250 miljoen		A-Brief		Realisatie												
Bouwtechnische verbeteringen brandveiligheid	100-250 miljoen			Realisatie													
Schuilplan Ermelo	25-100 miljoen		realisatie			Realisatie											
Nieuwbouw en Renovatie NATO Communications and Information Agency te Den Haag (NCIA)	25-100 miljoen		Realisatie														
Herhuisvesting DMO/Network Operations Center te Soesterberg	25-100 miljoen		Realisatie														
Huisvesting gezondheids- en tandheelkundige centra	25-100 miljoen			Realisatie													
Landelijk Opleidings- en Kenniscentrum KMar (LOKKMAR)	25-100 miljoen		Realisatie														
Nieuwbouw Logistiek Centrum Soesterberg	25-100 miljoen				Realisatie												
Herhuisvesting NLMARSOF (sluiten VBH Kazerne Doorn)	25-100 miljoen		A-Brief				Realisatie										
Hoger onderhoud Woensdrecht	25-100 miljoen			Realisatie													
Herbelegging Breda	25-100 miljoen			Realisatie													
Renovatie en herinrichting complex Materieellogistiek Commando (Matlogco) in Leusden	25-100 miljoen				Realisatie												
Herbelegging Haagse Regio	25-100 miljoen		Realisatie														
Aanpassen/uitbreiden infra tbv BSB CNA SVP	25-100 miljoen			Realisatie													
Nieuwbouw NH-90 Maritiem Vliegkamp De Kooy	25-100 miljoen		A-Brief			Realisatie											
KMAR LTC fase 1, 2 en 3	25-100 miljoen			Realisatie													

Bijlage: ADR rapport GrIT

Onderzoeksrapport van bevindingen van de Auditdienst Rijk t.a.v. GrIT

Inleiding

De Vaste Commissie voor Defensie heeft de staatssecretaris van Defensie verzocht ...”de Auditdienst Rijk (ADR) te vragen éénmaal per jaar de kwaliteit en volledigheid van de informatie in de IT-rapportage en de beheersing en het beheer van het project Grensverleggende IT te onderzoeken en de bevindingen aan de Kamer te doen toekomen”¹. In reactie hierop heeft de staatssecretaris een voorstel² gedaan om de halfjaarlijkse voortgangsrapportage IT op te nemen in het Defensie Projectenoverzicht (DPO) en de resultaten van het onderzoek van de ADR hierin als bijlage op te nemen. Dit is de eerste keer dat het DPO, als opvolger van het MPO³, aan de Tweede Kamer wordt aangeboden.

¹ Tweede Kamer der Staten-Generaal commissie Defensie, Voorstel inzake halfjaarlijkse voortgangsrapportage IT, dd. 17 september 2018, nr. 2018Z15339/2018D44330

² Tweede Kamer, vergaderjaar 2018-2019, 31 125, nr 93

³ MPO is het Materieel projectenoverzicht dat sinds 2007 jaarlijks op Prinsjesdag gelijktijdig met de begroting aan de Tweede Kamer werd aangeboden

De ADR heeft onderzocht in hoeverre de informatie over GrIT in het DPO voldoet aan de eisen die de Comptabiliteitswet 2016 stelt aan beleidsinformatie voor een ordelijke, controleerbare en deugdelijke totstandkoming. Ook is onderzocht in hoeverre de informatie volledig is conform de toezegging van de staatssecretaris aan de Tweede Kamer. Tenslotte is gekeken welke bevindingen te geven zijn over het beheer en de beheersing van het programma GrIT.

Samenvatting

De informatie over GrIT in het DPO komt tot stand volgens een proces dat grotendeels ordelijk, controlebaar en deugdelijk verloopt. Hoewel alle toegezegde items aan bod komen, is de geboden informatie over het programma GrIT en over de heroverweging inhoudelijk summier. Omdat het programma GrIT in heroverweging is, kan over de beheersing en het beheer ervan geen uitspraak worden gedaan. De heroverweging wordt projectmatig beheerst en heeft de verhoogde aandacht van het topmanagement. Aanbevolen wordt de Kamer afzonderlijk te informeren over de uitkomsten van de heroverweging GrIT.

Bevindingen

Kwaliteit van de informatie

Het proces van totstandkoming van het DPO is vergelijkbaar met de wijze waarop kamerbrieven tot stand komen. De totstandkoming van de informatie over GrIT verloopt op een ordelijke wijze, waarbij de verantwoordelijkheden en bevoegdheden duidelijk zijn verdeeld. Het proces wordt gestart en geleid vanuit de bestuursstaf, waarbij de directeur-generaal beleid de kaders en de planning uitzet. Het proces is niet in een standaardaanwijzing vastgelegd.

De informatie komt in eerste instantie tot stand vanuit de inhoudelijk deskundigen van het Joint IV-Commando (JIVC) en de stafadviseurs van de Defensie Materieel Organisatie (DMO). Deze tekstvoorstellen worden afgestemd in een aantal ronden met een redactieteam met vertegenwoordigers van de bestuursstaf (CDS, HDFC, DGB) en de onderdelen DMO en DOSCO. Wanneer het DPO in concept gereed is wordt dit formeel door DGB aangeboden aan betrokken directeuren die het stuk controleren en ondertekenen ter goedkeuring. De ADR heeft dit waargenomen in het (elektronisch) poststelsel.

DGB biedt als eindverantwoordelijke de eindconceptversie aan de staatssecretaris aan, in afschrift aan de minister. Desgewenst worden op aangeven van de staatssecretaris nog laatste wijzigingen aangebracht in de tekst. Deze wijzigingen worden apart geregistreerd en opgeslagen.

Hoewel geen specifiek dossier wordt bijgehouden over de GrIT informatie in het DPO is de herkomst van de informatie traceerbaar. Allereerst bouwt het voort op eerdere rapportages, zoals kamerbrieven en de begroting. Voor het overige is het gebaseerd op interne bronnen, zoals verslagen, presentaties, plandocumenten etc. De ADR kon deze informatie traceren aan de hand van het dossier van de heroverweging GrIT. Daarnaast zijn wijzigingen op conceptteksten traceerbaar, omdat deze door het redactieteam worden bijgehouden, onder meer met behulp van trackchanges.

De informatie over GrIT is op een deugdelijke wijze tot stand gekomen. Bronteksten worden aangeleverd door materiedeskundigen en op diverse niveaus gecontroleerd op consistentie met begroting, jaarverslag, eerdere kamerbrieven en met het defensie lifecycleplan (DLP).

Hier zijn geen bijzonderheden aangetroffen. Ook leest de Inspectie Rijksfinanciën (IRF) mee in de conceptfase.

Het aangegeven projectvolume is te relateren aan cijfers uit het DLP en de begroting en betreffen de investeringskosten, de dubbele beheerslasten, en de toename in exploitatie. Exploitatielasten voor bestaande IT vallen hier niet onder.

Volledigheid van de informatie

Over alle deelonderwerpen die aan de Kamer zijn toegezegd wordt in het DPO over GrIT gerapporteerd. Het betreft inleiding, product, tijd, geld en organisatie. Omdat, naar aanleiding van de derde BIT-toets, het programma GrIT wordt heroverwogen, is de informatievoorziening over deze onderwerpen summier en voornamelijk beperkt tot procedurele opmerkingen. Inhoudelijke informatie over de heroverweging zelf is niet opgenomen.

Het in de inleiding beschreven strategisch beleidskader is vrijwel onveranderd ten opzichte van eerdere rapportages. Hoewel niet vermeld, betekent dat onder meer dat outsourcing van IT als optie blijft uitgesloten. Risico's voor product, tijd, geld

en organisatie, waarover is toegezegd de Kamer te informeren, worden niet of nauwelijks toegelicht. Dit betreft bijvoorbeeld risico's als gevolg van de reeds opgelopen vertraging of die samenhangen met de heroverweging.

GrIT volgt niet het DMP-proces maar wordt wel behandeld naar analogie van een niet gemandateerd DMP-project. Over de planning is voor GrIT nog weinig zinvol te melden vanwege de Heroverweging. Daarom wordt alleen vermeld dat er vertraging zal worden opgelopen en dat alle voorbereidende activiteiten waar mogelijk zijn bevroren.

In het overzicht Financiën worden geen geraamde uitgaven getoond. Dit is in overeenstemming met richtlijnen die in de opmaak van het DPO staan beschreven. Gerealiseerde uitgaven t/m 2019 worden daarom ook niet gegeven, hoewel uitgaven wel zijn gedaan en gegevens hierover beschikbaar zijn. Ontwikkelingen in het budget worden niet gemeld, omdat deze gezien de heroverweging slechts schattingen zouden betreffen c.q. commercieel vertrouwelijk zijn. Om diezelfde redenen wordt het GrIT budget niet verbijzonderd naar kostenonderdelen. Voor het bepalen van de interne personele

kosten voor programma GrIT is de administratie nog niet ingericht. Wel zou er een schatting kunnen worden gemaakt.

Beheersing en beheer van het project GrIT

Omdat het programma GrIT in heroverweging is, kan over de beheersing en het beheer ervan geen uitspraak worden gedaan. Dit kan pas in een later stadium wanneer gekozen is voor een vervolgaanpak. Het project heroverweging GrIT kent een andere vorm van governance als voorheen voor het programma GrIT. GrIT krijgt daardoor meer bestuurlijke aandacht, omdat de stuurgroep wordt gevormd door leden van de bestuursraad aangevuld met materiedeskundigen. Dit is in lijn met de trend om het topmanagement verantwoordelijk te maken voor en betrokken te houden bij IT in de organisatie. Voor de beheersing van de heroverweging GrIT is een werkgroep aangesteld die de belangrijkste stakeholders vertegenwoordigen. Er wordt een ambitieuze planning nagestreefd om eind van het jaar te komen tot een keuze voor een vervolgaanpak. Het project heroverweging GrIT is zoveel mogelijk opgezet conform de projectmanagementmethodiek Prince2 en de uitwerking van de scenario's worden extern gevalideerd. Aanbevolen wordt de

Kamer afzonderlijk te informeren over de uitkomsten van de heroverweging GrIT.

